Инв. № 3

БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

ГАЗЕТА 1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН ЧИҚА БОШЛАГАН

ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МАДАНИЯТ МИНИСТРЛИГИНИНГ ОРГАНИ

1984 йил 16 МАРТ № 12 (2752) ЖУМА

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИГА
СССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИГА
БУТУНИТТИФОҚ КАСАБА СОЮЗЛАРИ МАРКАЗИЙ СОВЕТИГА
ВЛКСМ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИГА

Биз, ишлаб чиқариш самарадорлигини ва иш сифатини ошириш, 1983 йилги иқтисодий ва социал ривожланиш планини муваффақиятли бажариш учун ўтказилган Бутуниттифоқ социалистик мусобақасининг якунлари юзасидан Ўзбекистон ССРга КПСС Марказий Комитети, СССР Министрлар Совети, ВЦСПС ва ВЛКСМ Марказий Комитетининг кўчма Қизил байроғини топширишга бағишланган республика партия — хўжалик активи ва ишлаб чиқариш илғорлари йиғилишининг қатнашчилари республика коммунистлари, барча меҳнаткашлари номидан КПСС Марказий Комитетига, СССР Министрлар Советига, ВЦСПС га ва ВЛКСМ Марказий Комитетига мурожаат этиб, республика меҳнаткашларининг беш йиллик учинчи йили топшириқларини тўла ва ошириб бажаришга қўшган ҳиссасига берилган юксак баҳо учун астойдил миннатдорчилик изҳор этамиз.

Биз Ўзбекистон ССРга бугун топширилган юксак мукофотни КПСС Марказий Комитети билан Совет ҳукуматининг Ўзбекистон СССР халқлари қардошлик оиласида янада равнақ топиши ҳақида қилаётган оталарча ғамхўрлигининг яна бир далили деб биламиз. Республиканинг ютуқлари — социализм буюк тарихий афзалликларининг, социалистик Ватанимиздаги барча миллат ва элатлар бузилмас дўстлиги ҳамда метиндек бирлигининг, партия доно ленинча миллий сиёсатининг натижасидир.

Ўзбекистон ССР коммунистлари, барча меҳнаткашлари КПСС Марказий Комитети 1983 йил декабрь ва 1984 йил февраль Пленумлари қарорларини, ўртоқ Константин Устинович Черненконинг КПСС Марказий Комитети февраль Пленумида ва сайловчилар билан учрашувда сўзлаган ҳамда совет кишиларининг КПСС XXVI съезди белгилаб берган режаларни, ўн биринчи беш йиллик топшириқларини бажариш йўлидаги ҳал қилувчи кураши даври вазифалари аниқ белгилаб берилган ёрқин, программавий нутқларини тўла-тўкис маъқуллаб кутиб олдилар.

Бу — фидокорона меҳнат қилиш ва коммунизм қуриш йўлидан тез олға силжиш учун илҳомбахш асосдир.

СССР Олий Советига сайлов якунлари коммунистлар билан партиясизларнинг бузилмас блоки ёппасига қўллаб-қувватланганлигининг далили бўлди. Бу якунлар меҳнаткашларнинг, аҳоли барча табақаларининг Ватан иқтисодий ва мудофаа қудратини янада мустаҳкамлашдан, халқ хўжалигини бошқаришни такомиллаштиришдан, барча иш соҳаларида интизом ва тартибни оширишдан ғоят манфаатдорлигини яққол кўрсатди.

Ўзбекистон ССР меҳнат коллективларининг 1984 йил учун қабул қилган социалистик мажбуриятларида партиянинг сиёсати қизғин маъқулланганлиги, унинг ҳамма режаларини зарбдор меҳнат билан тезроқ амалга ошириш қатъияти ўз ифодасини топди. Саноат ходимлари маҳсулот ишлаб чиқаришни 6 процент, халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни 7 процент кўпайтиришга, топшириқдан ташқари 200 миллион сўмлик маҳсулот, шу жумладан 130 миллион сўмлик оммавий истеъмол моллари реализация қилишга қарор бердилар.

Мавжуд қувватлардан янада тўла-тўкис фойдаланиш, илғор тажрибани кенг жорий қилиш, интизом ва уюшқоқликни янада мустаҳкамлаш асосида меҳнат унумдорлигини пландан ташқари бир процент ошириш таъминланади ва маҳсулот таннархи 0,5 процент камайтирилади. Фақат шу йўл билангина қўшимча равишда 185 миллион сўмлик маҳсулот ва пландан ташқари 60 миллион сўм фойда олинади.

Республика қурувчилари бутун куч ва воситаларни ишга тушириладиган объектларга сабот билан тўплаб, янги Ангрен ГРЭС ининг биринчи энергетика блокини, Самарқанд ва Қўқонда аммофос ишлаб чиқарадиган янги қувватларни, тўқимачилик комбинатларининг 12 та филиалини, Тошкент метрополитенининг иккинчи линиясини, шунингдек 6,4 миллион квадрат метр уй-жойни муддатидан илгари қуриб битказадилар. 100 минг гектар янги суғориладиган ер ўзлаштирилади. Ноқоратупроқ ўлкада Ўзбекистон қурувчилари ўзларининг интернационал бурчларини адо этиб, 18 минг гектар янги ерни комплекс тарзда ўзлаштирадилар.

Қишлоқ меҳнатчилари республика агросаноат комплексининг ҳамма бўғинлари ўзаро алоқасини қунт билан яхшилаб, Ватанга 5 миллион 980 минг тонна пахта, шу жумладан, камида 450 минг тонна ингичка толали пахта, 30 минг тонна пилла, бир миллион 100 минг тонна дон, 3,7 миллион тонна мева-сабзавот маҳсулотлари берадилар, 322 минг тонна гўшт, 902 минг тонна сут, бир миллиард 155 миллион дона тухум тайёрлайдилар. Умумиттифоқ фондига бир миллион тоннадан кўпроқ мева-сабзавот маҳсулотлари етказиб берилади.

Ўзбекистон ССР коммунистлари, барча меҳнаткашлари номидан КПСС Марказий Комитетини, СССР Министрлар Советини, ВЦСПСни ва ВЛКСМ Марказий Комитетини ишонтириб айтамизки, юксак мукофотдан руҳланган Совет Ўзбекистонининг ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлари, зиёлилари беш йилликнинг тўртинчи йилини коммунистик қурилишда янги ютуқлар билан нишонлайдилар, Ўзбекистон ССР билан Ўзбекистон Компартияси ташкил этилган куннинг 60 йиллигини зарбдор меҳнат билан кутиб оладилар.

Коммунизм бинокори, тинчлик учун саботли ва изчил курашчи — улуғ совет халқига шон-шарафлар!

Яшасин севикли Ватанимиз — Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи!

Барча ғалабаларимизнинг илҳомчиси ва ташкилотчиси — Совет Иттифоқи Коммунистик партиясига шон-шарафлар!

Суратда: кўчма Қизил байроқ тантанали равишда топширилмоқда.

С. МАҲКАМОВ фотоси

ЗАФАРЛАРГА ЧОРЛАЙДИ

РЕСПУБЛИКА ПАРТИЯ-ХЎЖАЛИК АКТИВИ ВА ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ИЛҒОРЛАРИНИНГ ЙИҒИЛИШИ

Республикамиз меҳнаткашлари КПСС XXVI съезди, партия Марказий Комитетининг кейинги Пленумлари тарихий қарорларини амалга ошириш соҳасида фидокорона меҳнат қилиб, беш йилликнинг учинчи йилини экономика, илм-фан ва маданият соҳасида ажойиб зафарлар билан нишонладилар. Ана шу шонли меҳнатни Ватан муносиб баҳолади. Бутуниттифоқ социалистик мусобақасида юксак натижаларга эришганлиги, СССРни 1983 йилда иқтисодий ва ижтимоий ривожлантириш давлат планини муваффақиятли бажарганлиги учун Ўзбекистон ССР КПСС Марказий Комитети, СССР Министрлар Совети, ВЦСПС ва ВЛКСМ Марказий Комитетининг кўчма Қизил байроғи билан мукофотланди. Бу юксак мукофот билан республикамиз меҳнаткашлари сурункасига ўн биринчи марта тақдирланмоқдалар.

12 март куни Тошкентда ана шу байроқни топширишга бағишланган республика партия-хўжалик активи ва ишлаб чиқариш илғорларининг йиғилиши бўлиб ўтди.

Йиғилишни Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг раиси О. У. Салимов кириш сўзи билан очди.

КПСС Марказий Комитети Бош секретари ўртоқ К. У. Черненко бошчилигидаги КПСС ленинчи Марказий Комитетининг Сиёсий бюроси баланд руҳ билан йиғилиш фахрий президиумига сайланди.

КПСС Марказий Комитетининг аъзоси, СССР Министрлар Совети раисининг ўринбосари В. Э. Димшиц Ватаннинг фахрли мукофоти билан республиканинг барча меҳнаткашларини КПСС Марказий Комитети ҳамда Совет ҳукумати номидан ва КПСС Марказий Комитети Бош секретари ўртоқ Константин Устинович Черненконинг топшириғига биноан қизғин табриклади. У узоқ давом этган гулдурос қарсаклар остида Ўзбекистон ССРга КПСС Марказий Комитети, СССР Министрлар Совети, ВЦСПС ва ВЛКСМ Марказий Комитетининг кўчма Қизил байроғини топширди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. Б. Усмонхўжаев кўчма Қизил байроқни қабул қилиб олар экан, қуйидагиларни айтди: КПСС Марказий Комитети Бош секретари ўртоқ Константин Устинович Черненко катта меҳнат ғалабаси билан сидқидилдан муборакбод этиб, энг яхши истакларини йўллаганлиги йиғилишнинг барча қатнашчиларини чин қалбдан ғоят руҳлантирди. Ўзбекистоннинг барча меҳнаткашлари номидан у ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлар, зиёлилар ва ёшларнинг бунёдкорлик меҳнатига юксак баҳо берганликлари учун республикамизни иқтисодий ва социал ривожлантириш тўғрисида доимо ғамхўрлик қилаётганликлари учун КПСС Марказий Комитетига, СССР Министрлар Советига, ВЦСПСга ва ВЛКСМ Марказий Комитетига, шахсан КПСС Марказий Комитети Бош секретари Константин Устинович Черненкога самимий миннатдорчилик изҳор этди.

Йиғилишда Тошкент область партия комитетининг биринчи секретари М. М. Мусахонов, Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг вице президенти Э. Ю. Юсупов, Пахтачи районидаги «Коммунизм» колхози раиси Ш. Назаров, Хоразм область партия комитетининг биринчи секретари М. Худойберганов, Китоб район Навоий номидаги совхоз бригадири Г. Бобомуродова, Қорақалпоғистон АССР Министрлар Советининг раиси М. Ж. Юсупов, «Навоиазот» ишлаб чиқариш бирлашмасининг катта аппаратчиси Л. М. Жолудева, Бувайда район партия комитетининг биринчи секретари М. Ҳайдаров, В. И. Ленин номидаги Тошкент Давлат университетининг студенти Э. Қодирова, Ўзбекистон ССР мелиорация ва сув хўжалиги министри И. Ҳ. Жўрабеков, Андижондаги 167-қурилиш трестининг бригадири Г. А. Иванов, Фориш районидаги «Қизилқум» совхозининг бош чўпони М. Бўронбоев сўзга чиқдилар. Улар республикамиз меҳнаткашлари Ватаннинг бу мукофотидан илҳомланиб, беш йилликнинг тўртинчи йилида, республикамизнинг 60 йиллиги нишонланадиган йилда янада самаралироқ меҳнат қилажакларини таъкидладилар.

Қардош республикаларнинг вакиллари — Озарбойжон ССР тайёрлаш министри И. Ш. Шамиев, Тожикистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари Х. Насриддинов, Туркманистон ССР Олий Совети Президиумининг раиси Б. Ёзқулиев ўртоқлар ҳам сўзга чиқиб, республикамиз меҳнаткашларини бу мукофот билан самимий табрикладилар.

Йиғилиш қатнашчилари баланд руҳ билан КПСС Марказий Комитетига, СССР Министрлар Советига, ВЦСПСга ва ВЛКСМ Марказий Комитетига табрик йўлладилар.

Йиғилишда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюросининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари Р. Ҳ. Абдуллаева, Е. А. Айтмуротов, И. Г. Анисимкин, Ғ. Ҳ. Қодиров, В. К. Михайлов, Т. Н. Осетров, Н. Ж. Худойбердиев, Н. М. Маҳмудова, У. У. Умаров, КПСС Марказий Комитетининг масъул ходими М. Л. Ишков, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми раисининг ўринбосарлари Г. М. Орлов, К. Ризаев, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети раисининг ўринбосарлари Қ. А. Аҳмедов, В. Г. Духанин, Б. Р. Раҳимов, С. У. Султонова, М. Т. Турсунов, А. Р. Хўжаев қатнашдилар.

АСР БИЛАН ҲАМҚАДАМ

Истеъдод ва илҳомини халққа хизмат қилдириш, гражданлик туйғуси юксак, актив ҳаётий позицияда турган замондош образини ўз асарларида ёрқин ва кўп томонлама акс эттириш — Советлар мамлакати адибларининг фахрли бурчидир. Бу фикр СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг 13 март куни Москвада бўлиб ўтган пленумида янги бир куч билан янгради. Пленум қатнашчилари ёзувчилар ташкилотлари ва адабий матбуотнинг КПСС Марказий Комитети 1983 йил июнь ва декабрь Пленумларининг қарорларини, ўртоқ К. У. Черненко нутқларида баён этилган қоидалар ва хулосаларни амалга ошириш борасидаги ишини муҳокама қилдилар.

Ижодий союз правлениесининг биринчи секретари Г. М. Марков пленумни очди. Докладчи — СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг секретари Ю. И. Суровцев, сўзга чиққан бошқа ўртоқлар партия ҳужжатларида совет халқи олдига қўйилган вазифалар ёзувчиларга ўз меҳнатига янада баланд дид ва талабчанлик билан қараш масъулиятини юклайди, деб таъкидладилар. Ёзувчиларнинг жонли образли тили, истеъдодли публицистик мақолалари иқтисодий ва маданий қурилишнинг ҳар қандай йўналишида сезиларли наф келтиришга қодир.

Сўз санъаткорининг ижодий етуклиги ва маҳорати унинг партиявий принципиаллиги, ҳали барҳам берилмаган салбий ҳодисаларга қарши муросасиз кураш олиб бориш маҳорати билан боғлиқ эканлиги пленумда таъкидланди. Ёзувчилар ижоддаги сийқалик ва бачкана мавзулардан қатъиян қутилишлари, бадиий муҳитда танқид ва ўз-ўзини танқидни ривожлантириб юборишлари керак.

Америка империализмининг айби билан ғоятда кескинлашган халқаро вазият шароитларида, дейишди нотиқлар, ёзувчилар Вашингтоннинг инсониятга қарши сиёсати моҳиятини тинмай фош этишни, барча тараққийпарвар, антиимпериалист адабий ҳаракатлар билан бирликни мустаҳкамлашни интернационал бурчлари, деб биладилар.

Пленум қатнашчилари КПСС Марказий Комитетига, ўртоқ К. У. Черненкога баланд руҳ билан табрикнома қабул қилдилар.

Пленум ишида КПСС Марказий Комитети маданият бўлимининг мудири В. Ф. Шауро иштирок этди.

(ТАСС)

ЎЗБЕК АДАБИЁТИ СОВЕТИДА

МОСКВА. Штатсиз мухбиримиз Р. Каримовдан телефон орқали олинди.

14 март куни СССР Ёзувчилар союзининг конференциялар залида Ўзбек адабиёти советининг навбатдаги йиғилиши бўлиб ўтди. Унда Ўзбекистон ёзувчиларининг 1982—1983 йилларда яратган асарлари, адабий-танқидий мақолалар ва монографиялар хусусида сўз юритилди. Йиғилишни Ўзбек адабиёти советининг раиси, СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг секретари, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони А. Софронов кириш нутқи билан очди.

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари, Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси Сарвар Азимов республикамиз ёзувчилари, шоирлари ва адабиётшунослари 1982 — 1983 йилларда яратган асарлари хусусида батафсил гапирди.

Муҳокамада ёзувчи, танқидчи ва таржимонлардан В. Оскоцкий, Т. Давидова, С. Северцев, Мирмуҳсин, Г. Владимиров, Д. Холендро, Л. Қаюмов, А. Мухтор, З. Кедрина, О. Ёқубов, Э. Воҳидов, К. Султонов сўзга чиқиб, республикамиз адиблари эришган ютуқлар, кейинги йилларда яратилган проза ва поэзия асарлари хусусида фикр юритдилар. Ўзбек адабиётида бир қатор салмоқли романлар, поэмалар яратилганлиги таъкидлаб ўтилди. Нотиқлар таржима масалалари хусусида ҳам алоҳида тўхталдилар. Шунингдек, ёшлар ижоди, уларнинг олдида турган вазифалар хусусида ҳам гапирдилар.

Йиғилишда СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг секретари Ю. И. Суровцев иштирок этди.

«ЛИТЕРАТУРНАЯ ГАЗЕТА»ДА УЧРАШУВ

СССР Ёзувчилар союзи правлениесининг пленумида иштирок этган ўзбекистонлик адиблар 14 март куни «Литературная газета» редакциясининг меҳмони бўлдилар. Учрашувни газетанинг бош редактори, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони Александр Борисович Чаковский очди. У редакция ходимлари бажараётган ишлар, редакциянинг фаолияти билан ўзбекистонлик ёзувчиларни таништирди.

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари, Ўзбекистон ССР халқ ёзувчиси Сарвар Азимов ўзбек адабиётининг сўнгги йилларда эришган ютуқлари ҳақида қисқача гапирди. Учрашувда ёзувчи ва адабиётшунослардан Ҳафиз Абдусаматов, Пирмат Шермуҳамедов, Шукрулло, Тўлепберган Қайпберганов, Одил Ёқубов сўзга чиқиб, «Литературная газета»нинг фаолияти ҳақида, унинг амалга ошираётган ибратли ишлари хусусида гапирдилар, шу билан бирга, баъзи истак ва мулоҳазалари билан ўртоқлашдилар.

«Литературная газета» редакцияси миллий адабиётлар бўлимининг редактори, редколлегия аъзоси Ахёр Ҳакимов газета саҳифаларида мамлакатимиз миллий адабиётларидан намуналар ёритиш, уларни пропаганда қилиш борасидаги ишлар ҳақида сўзлади.

Учрашувда «Литературная газета» бош редакторининг ўринбосарлари, редколлегия аъзолари, бўлим редакторлари иштирок этдилар.

УЙҒУН, Ўзбекистон ССР халқ шоири

КЎКЛАМ КЕЛДИ

Кўклам келди! Кечикиб бўлса-да, у келди! Ҳаммаёқда яшнаш, яшариш руҳи жилва қила бошлади. Буни қарангки, табиатдаги ўзгариш инсон кўнглида ҳам ниш уради, кайфиятимиз кундан кунга чоғ бўлади, ажиб бир туйғу — илк кўклам кайфияти билан яшаётирмиз, қиш уйқусидан уйғонган далалар, янги-янги юмушлар ўзига чорлайди.

Яқиндагина Халқаро хотин-қизлар кунини — инсониятнинг тенг ярмини ташкил этувчи аёллар байрамини кенг нишонладик. Яна бир неча кундан кейин Наврўз бўлади. Гўзал ўлкамиз келинчаклардек безанади, қирларни лолақизғалдоқлар қоплайди, ариқ бўйларида ялпиз анқийди, бинафшалар очилади, ўрик гуллари ҳарён сочилади. Мен наврўзи айём яқинлашаётган шундай бир чиройли дамларда бир кекса шоир ва граждан сифатида, ота ва бобо сифатида муҳтарама момоларимиз ва онахонларимиз, қимматли опа-сингилларимиз ва бир-биридан кўҳлик келин-кеватларимиз, толибаю олима, ишчию деҳқон қизларимиз, жамалак соч қизалоқларимиз ҳақида икки оғиз сўз айтмай ўтолмайман.

Ҳа, совет хотин-қизларини ҳар қанча таърифласак арзийди. Улар, айниқса, фарзанд тарбиялашдек муқаддас ва масъулиятли вазифаларини аъло даражада ўтамоқдалар,— барча ютуқларимизнинг онаси ҳам аёллардир. Улар ижтимоий фойдали ишда, илм-фан, маърифат тарқатишда, ҳунар ўргатишда катта муваффақиятларга эришмоқдалар, коммунистик жамият барпо этишда фаол қатнашмоқдалар. Халқ хўжалигида ҳеч бир соҳа йўқки, улар актив иштирок этмаётган бўлсинлар.

Хонандаю рақкосаларимиз, шоираю адибаларимиз билан фахрланамиз. Ўзбек совет санъати ва адабиётини шакллантириш ва равнақ эттиришда муносиб ҳисса қўшган Турсуной, Нурхон, Маъсума Қориева, Мария Кузнецова, Тамарахоним, Мукаррамахоним, Ҳалима Носирова, Назира Аҳмедова, Лутфихоним, Сорахон, Ойдин Собирова, Раъно Узоқова, Саида Зуннуноваларнинг номларини тилга олмай ўтолмайман.

Ўзбекистон ССР халқ шоири Зулфия ижодининг довруғи оламга достон. Унинг шогирдлари бўлмиш Гулчеҳралар, Эътибор Охунова, Ҳалима Худойбердиева, Ойдин Ҳожиева, Ўйра Саъдуллаева, Нилуфар, Қутлибека Раҳимбоева, Муҳтарама Улуғова, Назира Йўлдошева, Гулчеҳра Раҳимова, Гулистон Матёқубова, Ёқут Раҳимова, Дилбар Саидова, Шаҳодат Исахонова сингари ўнлаб шоираю адиба қизларим катта адабиётимизда ўз овозларига эга. Шу ўринда Ёзувчилар союзимиз ёш қаламкашларга яхши ижодий шароитлар яратиб бораётганини, уларни ҳар томонлама рағбатлантираётганини қувонч билан таъкидлаб ўтаман. Чунки ғамхўрлик бор жойда ижодкор албатта бўй кўрсатади, камол топади. КПСС Марказий Комитетининг 1984 йил февраль Пленуми материалларида, ўртоқ К. У. Черненконинг сайловчилар билан учрашувида сўзлаган нутқида ғамхўрлик масалаларига ҳам жиддий аҳамият берилди. Бизнинг бош меҳрибонимиз — Коммунистик партиядир. Партия белгилаб берган улуғвор вазифаларни адо этишда Ўзбекистон меҳнаткашлари катта зафарларни қучиб келаётирлар. Мана шу шонли ишларни Ватан муносиб баҳолади. Бутуниттифоқ социалистик мусобақасида юксак натижаларга эришганлиги, СССРни 1983 йилда иқтисодий ва ижтимоий ривожлантириш Давлат планини муваффақиятли бажарганлиги учун Ўзбекистон ССР КПСС Марказий Комитети, СССР Министрлар Совети, ВЦСПС ва ВЛКСМ Марказий Комитетининг кўчма Қизил байроғи билан мукофотланди. Республика меҳнаткашларининг муваффақиятлари бу байроқ билан сурункасига ўн биринчи марта нишонланди. Демак, меҳнат аҳлимиз шон-шарафга муносиб. Биз адиблар бундан ўз ижодимиз учун тегишли хулоса чиқариб олишимиз керак. Меҳнат аҳли олдида улар ҳақида етук асарларни кўплаб яратиш борасида қарздор эканлигимизни эсга олайлик.

Кўклам келди! Ўртоқ К. У. Черненко уқтирганидек, ҳозир гап конкрет равишда одамларни сафарбар этиш, жамики техникани шай ҳолга келтириш, дала ишлари пухта ташкил этилишини таъминлаш тўғрисида бормоқда. Сусткашликка йўл қўймаслик керак, чунки кўкламги экиш эшик қоқиб турибди.

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИ ВА СССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ҚАРОРИ

ЮРИЙ ВЛАДИМИРОВИЧ АНДРОПОВНИНГ ХОТИРАСИНИ АБАДИЙЛАШТИРИШ ТЎҒРИСИДА

Коммунистик партия ва Совет давлатининг, жаҳон коммунистик ва ишчилар ҳаракатининг атоқли арбоби, содиқ ленинчи, тинчлик ва коммунизм учун оташин курашчи Юрий Владимирович Андроповнинг тарихий хизматларини эътиборга олиб, унинг хотирасини абадийлаштириш мақсадида КПСС Марказий Комитети, СССР Олий Совети Президиуми ва СССР Министрлар Совети **қарор қиладилар:**

1. Ю. В. Андропов туғилган Ставрополь ўлкасининг Нагутская станциясида унинг бюсти ўрнатилсин.

2. Ярославль областининг Рибинск шаҳри номи ўзгартирилиб, Андропов шаҳри деб аталсин;

Ставрополь ўлкасининг Курсавский райони номи ўзгартирилиб Андропов райони деб аталсин.

3. «Ростсельмаш» ишлаб чиқариш бирлашмасига; Новолипецк металлургия комбинатига; осмон ҳужумидан мудофаа Ленинград олий ҳарбий-сиёсий билим юртига; Олий ўқув юртларидан бирига;

Ленин орденли, Қизил байроқ орденли гвардиячи танкчи Кантимир дивизиясига;

Қизил байроқ орденли Шимоли-Ғарбий чегара округининг чегарачи отрядига;

Темир йўллар министрлигининг Шимолий Осетия АССР Моздок шаҳридаги 103 — ўрта мактабига;

Петрозаводск шаҳридаги пионерлар саройига;

Москва шаҳридаги проспект ёки майдонга ҳамда Ярославль, Петрозаводск шаҳарларидаги ва Москва областининг Ступино шаҳридаги биттадан кўчага:

Ҳарбий—Денгиз Флотининг кемасига Ю. В. Андропов номи берилсин.

4. О. В. Куусинен номидаги Петрозаводск Давлат университетининг, Ярославль политехника институтининг ва олий ўқув юртларидан бирининг студентлари учун Ю. В. Андропов номидаги 12 та стипендия белгилансин.

5. Ю. В. Андропов ишлаган Ярославль областидаги Володарский номли кемасозлик заводининг биносига ва СССР Давлат Хавфсизлиги Комитетининг биносига, шунингдек Ю. В. Андропов яшаган Москва шаҳрининг Кутузов проспектидаги 26-уйига ёдгорлик лавҳалари ўрнатилсин.

6. Қизил майдондаги Кремль девори ёнида Ю. В. Андропов қабрига бюст ўрнатилсин.

КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ

СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИ

СССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИ

ЎЗБЕКИСТОН ССР ВА ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИНИНГ ЮБИЛЕЙИНИ МУНОСИБ КУТИБ ОЛАЙЛИК

Бу йил Ўзбекистон ССР учун алоҳида, юбилей йилидир. Кузда шонли сана — Ўзбекистон Совет Социалистик Республикаси ва Ўзбекистон Коммунистик партияси ташкил этилганлигининг 60 йиллиги тантанали нишонланади.

Бу улкан ва ёрқин байрам партия ленинчи миллий сиёсати тантанасининг, совет халқлари дўстлиги ва қардошлиги, социалистик интернационализм принциплари ҳаётбахш кучининг яна бир яққол ифодасидир.

11 март куни Тошкентда республика юбилей комиссиясининг мажлиси бўлди. Мажлисни комиссия раиси, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ И. Б. Усмонхўжаев олиб борди. Мажлисда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бюросининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари, республика Олий Совети Президиуми ва Министрлар Совети Раисларининг ўринбосарлари, область партия комитетларининг биринчи секретарлари ва область ижроия комитетларининг раислари, партия ветеранлари, таниқли олимлар, адабиёт ва санъат арбоблари, ишлаб чиқариш илғорлари ва новаторлари иштирок этдилар.

Юбилейга тайёргарлик ва уни байрам қилиш билан боғлиқ барча ташкилотчилик ва сиёсий ишлар, деб таъкидлаб ўтилди мажлисда, экономика ва маданиятнинг барча соҳаларида юксак кўрсаткичларга эришишга, ҳар бир корхона ва хўжаликда, ҳар бир меҳнат коллективида план ва социалистик мажбуриятлар сўзсиз бажарилиши ва ошириб адо этилишига қаратилган бўлиши, ҳар бир иш жойида иш самарадорлиги ва сифатини ошириш, меҳнат унумдорлигини ўстириш, иқтисод ва тежамкорликни кучайтириш учун ҳамма ишларни қилиш зарур.

Барча қишлоқ хўжалик ишларини энг яхши агротехника муддатларида ўтказиш учун, пахта, дон, мева ва сабзавотдан мўл ҳосил етиштириш ва уни йиғиб-териб олиш, чорвачилик маҳсулотини кўпайтириш учун юбилейга тайёргарлик туфайли юзага келган юксак ватанпарварлик кайфиятидан тўла фойдаланиш зарур.

Шаҳарлар ва қишлоқларни ободонлаштириш, меҳнаткашларнинг турмуш маданиятини ошириш, уларга савдо ва маиший хизматни яхшилаш юзасидан катта ишларни бажариш керак бўлади. Барча юбилей объектларини қатъий назорат остига олиш, уларнинг ўз вақтида юқори сифат билан топширилишини таъминлаш зарур.

Юбилейга тайёргарлик идеологик, сиёсий-тарбиявий ишларни янада кучайтириш учун кенг имкониятлар очиб беради. Марксизм-ленинизмни, Ленинча миллий сиёсатни, ривожланган социализм буюк афзалликларини, совет турмуш тарзини ишонарли ва яққол пропаганда қилиш учун, меҳнаткашларни ватанпарварлик ва интернационализм руҳида тарбиялаш учун ана шу имкониятлардан тўла фойдаланиш лозим.

Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллиги байрамини ташкил этувчи ва ўтказувчи республика юбилей комиссиясининг иш плани тасдиқланди. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети ва Ўзбекистон касаба союзлари республика Советининг эсдалик байроғи, Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиуми ва Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг юбилей фахрий ёрлиғи, юбилей медали ва нишони лойиҳалари тўғрисидаги, Тошкент шаҳрининг юбилейга бағишланган тадбирларини ўтказишга, ёдгорлик буюмлари ишлаб чиқаришни ташкил этишга тайёргарлиги тўғрисидаги ахборотлар тингланди.

Ҳасан МУХТОРОВ,
Социалистик Меҳнат Қаҳрамони

ПАХТА ҲАМ МЎЪЖИЗА...

Ютуқлар, муваффақиятлар ўзимизники. Улар ҳақида ҳар доим ҳам ички бир қониқиш билан гапирилади. Лекин гап фақат шундами? Яъни ютуқ ва муваффақиятлардан қониқиш мумкин. Энг муҳими, биз ўзимиздан, қилаётган ишимиздан тўла-тўкис қониқиб қолмайлик. Куни кеча бир даврада: «Мана бу йил қиш яхши келди. Қор кўп бўлди, пахта ҳам яхши бўлса керак-а?», деб сўраб қолишди.

Оби ҳаво яхши бўлгани билан мўл ҳосил бераверmайди. Пахта — бир мўъжиза. Бу мўъжиза фақат меҳнат билангина яратилади.

Партия-хўжалик активи йиғилишидан олган таассуротларимнинг мағзида ана шу гаплар, меҳнат ҳақидаги фикрлар ётади.

Лекин меҳнатда ҳам меҳнат бор. Мана олайлик, бизнинг бригадамизни. Кўп йиллардан буён Қумқўрғон районидаги «Қизил Октябрь» колхозида бригадирлик қиламан. Одамлар ҳам ўша, ер ҳам... меҳнат ҳам. Пахта ҳосилдорлиги йилдан йил ошиб, ҳар гектар бошига 72 центнерданга кўтарилди десам, балки айрим одамлар ишонмас. Бундай ишончсизликнинг ҳам сабаби бор. Сабаби, ўшандай одамлар меҳнатнинг улуғлигига, унинг ҳамма нарсага қодир эканлигига ишонишмайди.

Етмиш центнердан ошириб ҳосил олиш учун нима қилиш керак? Аввало деҳқоннинг уйидан, бола-чақасидан кўнгли тўқ бўлиши керак. Еяри-ичари, кияри жойида бўлиши лозим. Кишининг оиласидан кўнгли тинч бўлсагина, унинг меҳнати ҳам унумли бўлади. Қолаверса, коллективда меҳнатни тўғри ташкил эта билиш керак. Яна бир гап: ернинг озиғидан хабардор бўлиш лозим. Бизнинг бригададаги ҳар бир карта бошида ерга солинганидан ташқари 300—400 тоннагача маҳаллий ўғит жамғарилган. Маҳаллий ўғит жамғаришни биз йил давомида тўхтатмаймиз. Йиғим-теримнинг долзарб кунларида ҳам битта прицеп, уч киши ўғит жамғариш билан машғул бўлади. Ҳозирги кунда бригадамизда минг тоннадан ортиқ ўғит тўпланган. Мен ўйлайманки, шу фактнинг ўзиёқ ҳар гектар ердан етмиш центнердан ошириб ҳосил олаётганимизнинг гувоҳи бўла олади. Бригадамиз ўтган йили бир миллион сўмдан ошириб даромад қилди. Бу ишлаб чиқаришда кенг тадбиқ этилаётган бригада пудрати усулининг, энг муҳими, деҳқонларимиз қилган катта меҳнат шарофатидир.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари ўртоқ И. Б. Усмонхўжаев республика партия-хўжалик активи ва ишлаб чиқариш илғорларининг йиғилишида сўзлаб «Пахта етиштиришни муттасил кўпайтириш билан бир қаторда унинг сифатини ошириш тўғрисида ҳам зўр ғамхўрлик қилиш лозим», дея таъкидлади. Бригадамиз ипак пахта усталари ўз ишларини ана шу кўрсатмалар асосида йўлга қўядилар.

ШУ ҚУННИНГ РЕПОРТАЖИ

БАҲОР НАФАСИ

Навоийликлар бу йил баҳорни катта ҳозирлик билан қарши олишмоқда. Областнинг қайси бир хўжалигида бўлманг, кўкламги экин-тикинга изчил тайёргарлик кўрилаётганлигини кўрасиз, кўзингиз қувонади.

Ленин орденли «Нарпай» совхози область марказининг кун чиқар бетида жойлашган. Эрта тонгданоқ хўжалик далаларида ҳаёт қайнайди. Кафтдек текис пайкаллар ўғитланмоқда. Яқин кунларда мана шу ерларга уруғ тушади. Бу машъал хўжалик комплекс механизациялашган. Шудгорлашдан ғўзага ишлов беришгача, чигит экишдан ҳосилнинг сўнгги мисқоларини йиғиб-териб олишгача — барча-барчаси механизация зиммасига юкланган.

— Ярим аср муқаддам мана шу ерлар яйдоқ чўл эди, — дейди Навоий район партия комитетининг биринчи секретари, Ўзбекистон ССР Олий Совети депутати Хайрулло Зайниев. — Дастлаб икки юз гектар ер ўзлаштирилган. Олтмишинчи йилларгача хўжаликда кўрсаткич ўн-ўн икки центнердан ошмаган эди. Энди эса ернинг ирригация-мелиорация ҳолати яхшиланди, мўл ҳосил бера бошлади. Ўтган йили нарпайликлар 18 минг тонналик хирмон уюшга бел боғлашганди. Гарчи йил оғир келган бўлса-да, улар сўзларининг устидан чиқишди. Азаматлар хирмонни йигирма бир минг тоннага етказишди. Ўтган хўжалик йилида эришган улкан кўрсаткичлари учун «Нарпай» совхози КПСС Марказий Комитети, СССР Министрлар Совети, ВЦСПС ва ВЛКСМ Марказий Комитетининг кўчма Қизил байроғи билан мукофотланди. Уларнинг юбилей йилидаги режалари янада улкан.

Райком секретари айтганича бор: «нарпай»ликлар Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг қутлуғ олтмиш йиллик тўйини муносиб тўёна билан қарши олишга аҳд қилишган. 1984 йили улар ялпи хирмонни йигирма икки минг тоннага етказишмоқчи. Бу — ялпи ҳосилдорлик салкам эллик центнерни ташкил этади, деган. Мақсад улуғ бўлгач, зиммадаги масъулият ҳам шунга яраша — салмоқли бўлади. Ҳали қиш чилласи ўтмаёқ, улар далаларга чиқишди, шу боис шўр ювиш ҳам эрта якунланди. Ерларнинг ирригация-мелиорация ҳолати янада яхшиланди, суғориш шахобчалари шайланди.

> Барча колхоз ва совхозлар план ҳамда мажбуриятларни сўзсиз бажаришларига эришиш керак. Ҳосилдорликни ошириш, фан-техника тараққиёти ютуқларини деҳқончилик практикасига кенг жорий этиш, қўл меҳнати улушини камайтириш — муваффақиятга эришиш йўлидир.
>
> **Республика партия-хўжалик активи ва ишлаб чиқариш илғорларининг йиғилишидан**

Толиб Ғафуров хўжаликнинг биринчи бўлимини бошқаради. Довруқли пахтакор пешона тери эвазига йил сайин ҳосилдорликни оширишга эришмоқда. Т. Ғафуров Ленин ва Октябрь революцияси орденлари кавалери, у олтмиш ёшдан ошган, бу йил у бошлиқ бўлим заршунослари 1065 гектар ернинг ҳар гектаридан 60 центнердан ошириб ҳосил олмоқчи.

—Республикамизнинг қутлуғ тўйига армуғонимиз бўлади бу! — дейди машҳур пахтакор.

Навоийда донгдор пахтакорлар кўп. Ана шулардан бири — Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг аъзоси, республика Олий Совети депутати механизатор Тўйбиби Бобоназаровадир. У Қизилтепа районидаги «Москва» колхозида меҳнат қилади. Биз уни хўжаликнинг трактор паркида учратдик. Ҳозиргина даладан келган экан.

— Маҳаллий ўғит — ернинг хамиртуриши, — дейди Тўйбиби Бобоназарова. — Колхозчиларимиз кузданоқ бу йилги ҳосилга пухта замин яратишга киришгандилар. Ҳозиргача ҳар гектар ерга 25 тоннадан ўғит солишди. Айни кунларда чигитни ундириб олгандан кейинги ишловга ҳозирлик кўраяпмиз. Ҳа, техника экинтикинга шай! Ҳатто культивация сифатли чиқишини кўзлаб, ҳозирдан культиваторларга гўнг сепиш мосламалари ўрнатиб қўйдик. Кишиларимиз баҳорни ўзгача шижоат билан қарши олишмоқда.

— Ўтган йили қанча пахта тердингиз? — дея сўраймиз Тўйбиби Бобоназаровадан. У бир оз тараддудланади. Бултур айни шу кунларда биз у билан учрашиб, режалари ҳақида сўраган эдик. Ўшанда у 500 тонна пахта териш нияти борлигини айтган эди.

— Ўзларингизга маълум, бултур деҳқон учун оғир келди, — дея жавоб қилади механизатор. — Менинг хирмоним 300 тонна атрофида бўлди. Аммо бу йил — юбилей йилида ўтган йили теролмаган 500 тонна пахтани албатта тераман!

Бобоназарованинг аҳди қатъий! Унинг кўзлаган довонни забт этишига шубҳаланмаймиз! Толиб Ғафуров, Тўйбиби Бобоназарова каби қайноқ қалб пахтакорлар кечани кундузга улаб тер тўкишаётган экан, навоийликлар бу йил ҳам 190 минг тоннадан ошириб «оқ олтин» етиштиришларига аминмиз.

Бундан бир ой аввал областдаги 1306 ҳайдов трактори, 1396 сеялка экин-тикинга шайлаб, старт чизиғига келтирилди. Айни кунларда бутун эътибор ерларни экиш мавсумига кўнгилдагидек шайлаш, чигитни сифатли экиб олиш, тўғрироғи, юбилей йилида мўл ҳосил етиштиришга қаратилган...

Шоиру олимлар пахтакор меҳнатини бежиз улуғламайдилар. Бобо деҳқон йил-ўн икки ой далада. У манглай тери билан чигитни ундиради, меҳрини бериб, ғўзасини парвариш қилади. Ниҳоят, пахта чаман бўлиб очилади. Айни дамларда у кўклам нафаси кезаётган қадрдон даласида янада чўнг хирмонлар уюшни кўзлаб турибди! Улуғ ишнинг арафаси бу! Арафа қувончли кечмоқда. Қувонч сабаби — баҳорни шай туриб кутиб олганлигидадир!

Абдурауф ҚОРЖОВОВ,
Аҳмад ОТАБОЕВ
Навоий области

Қумқўрғон район маккажўхорикорлари Сурхондарё областида биринчилардан бўлиб макка экишни бошладилар. Ўтган йили Ғафур Ғулом номидаги маккажўхорикорчилик совхози ҳар гектар ердан 70 центнердан ҳосил етиштирган эди. Бу йил сохоз ишчилари ҳосилдорликни 80 центнерга етказиш учун астойдил меҳнат қилиб, баҳорги дон экинларини вақтида туgалладилар.

Суратларда: бригадир Жума Муҳаммадиев ва механизатор Раҳмонқул Омонов; бригада далаларида.

Р. ЖУМАНИЕЗОВ фотолари

ИНСОН ХОТИРАСИ...

Ўткир ҲОШИМОВ

ЁЗУВЧИ ЎЙЛАРИ

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасининг ўтган йил 18 февраль сонида А. Мамарасуловнинг «Эслаш» номли мақоласи эълон қилинган эди. Унда марҳумларни, хусусан халқимизнинг турмушини яхшилаш, оғирини енгил қилиш учун кўп иш қилган кишилар хотирасини эслаш ҳақида гап борган эди. Шу муносабат билан газета ўз саҳифаларида бир нечта мақолалар эълон қилди. Кўплаб газетхонлар, редакцияга хат йўллаб, шу мавзуга яна қайтишни, инсон хотираси, қабристонлар, удумлар ҳақида муфассалроқ мақола ёритишни илтимос қилишган.

Газетхонларнинг ана шундай таклифларига биноан ёзувчи Ўткир Ҳошимовнинг ушбу мақоласини эълон қилмоқдамиз.

Халқимизнинг ажойиб удумлари бор. Шундай бир манзарани тасаввур қилинг. Кўчада кетяпсиз. Ишга шошиляпсиз. Бехос рўпарангизда тобут кўтарган одамлар кўринди. Дўппи кийиб, белбоғ боғлаган кишилар, қўлида ҳасса ушлаб йиғлаб кетаётган болакай. Тобутни талаш қилиб галма-галдан елкага олаётган одамлар... Шунда сиз нима қиласиз? Югуриб бориб тобутнинг бир бандидан ушлайсиз. Жилла қурса, етти-саккиз қадам кўтариб борасизда, яна йўлингизда давом этасиз. Борингки, бу «юмуш» учун сизнинг ўн беш минут вақтингиз кетди, сиз ишга ўн беш минут кеч қолдингиз. Ишхонангизда сабабини суриштирган одамга ростини айтдингиз: — Йўлда марҳумни олиб кетаётганлар учраб қолди, тобут кўтараман деб озгина кечикдим. Шунда ўша «терговчи» ғинг дейдими? Демайди. Албатта сиз ҳам, бошлиғингиз ҳам марҳумни танимайсиз. Лекин мутлақо нотаниш одамнинг таъзиясида елка тутиб турганингиз учун ҳеч ким сизни койимайди.

Ёки бошқа бир манзарани ўйлаб кўрайлик. Қабристонга — ҳаёт пайтида одамларга билибми-билмайми, ёмонлик қилган — кўпларнинг дилини оғритган марҳумни олиб келишди. Озода яктак кийган, вазмин домла сўрайди: «Халойиқ, фалончи марҳум қанақа одам эди?» Шунда, мозористонга тўпланган одамлар (ўша марҳумдан ўз вақтида азият чеккан кишилар ҳам) нима деб жавоб беришади? «Яхши одам эди!», дейишади!

Яна бир ҳолат. Маҳалладами, қишлоқдами, аёлманд, болалари ёш одам қазо қилди. Сизнинг юмушларингиз кўп, ишингиз бошингиздан ошиб ётибди. Ҳатто энг «казо-казо»лар таклиф қилган тўйга боролмагансиз. Аммо марҳумнинг таъзиясига борасизми? Албатта борасиз! Шу маъракада қишлоқ ёки маҳалла оқсоқолларининг айтадиган гапини эшитасиз: «Марҳум фалончи яхши одам эди, норасида сағирлари қолди, етим ҳаққини ейиш ёмон, шу оила аъзолари катта харажатлар қилиб уринмасин...»

Нима бу? Шунчаки, «диний» эътиқодми? Йўқ! Бу гапларнинг ҳеч қандай «диний» тушунчаларга алоқаси йўқ. Бу тушунчалар остида халқнинг минг йиллардан бери шаклланиб келган, яна минг йиллар давом эттирса арзийдиган улкан маънавий хазинаси яшириниб ётибди...

Яна бир нарса ҳеч эсимдан чиқмайди: қишлоқда турардик. Шаҳарга — аммамникига, тоғамникига борганда, ўн чақиримлаб йўлни пиёда босиб ўтишга тўғри келарди. Дўмбирободдан Бешёғочга боргунча учта мозор олдидан ўтар эдик. Онам мозор олдига келганида азза-базза ерга ўтириб олиб «ақли етганча» фотиҳа ўқир эди. Бир кун ундан сўрадим: «Она, нимага мозор йўл устида бўлади?» Онам оддийгина қилиб тушунтирди: «Ҳаммамизнинг бир кун келадиган жойимиз шу-да, болам».

Эҳтимол, гўдак тасаввуримга онамнинг ўша гаплари сингмагандир, даҳшатли туюлгандир. Лекин йиллар ўтиб яна бир ҳақиқатни англадим. Ҳаётдан безсанг ёки босар-тусарингни билмай қолсанг, қабристонни кез, деган гапда ҳам буюк ҳақиқат бор экан. Бу ҳақиқатга ишонмаганлар ақалли бир марта мозористонга бориб кўрсин: ҳовуридан тушиб қолади. Қабристонлар шунинг учун ҳам йўл бўйида —кўзга кўринарли, назарга яқин жойда...

Инсон табиати қизиқ. Туғилиш ҳамиша табиий ҳисобланади-ю, ўлим ҳар доим ғайри табиий, адолатсиз воқеадек қабул қилинади. Ҳатто ойлаб бетоб ётган киши вафот этса ҳам, атрофдагилар унинг эрта-индин ҳаётдан кўз юмишига кўзи етиб турган бўлса ҳам, ўша кишининг вафоти бари бир кутилмаган ҳодисадек туюлаверади. Бунинг сабаби оддий: ҳеч ким яқин кишисининг абадий кўз юмишини хоҳламайди, кўниколмайди бунга. Шундай кезларда марҳумнинг яқинлари эсанкираб қолади. Ўз ғами ўзига етмагандек қанча югур-югурлар, ташвиш устига ташвишлар бошланади. Бундай мушкул дақиқаларда эл-юрт маракаси, тўйида юрган, кўпни кўрган оқсоқол отахонлар, онахонларнинг хизмати беқиёс. Қолаверса, қўни-қўшни, таниш-нотаниш кишилар дарров етиб келадилар. Ҳали айтганимиздек, бу ҳам халқимизнинг энг яхши удумларидан. Лекин бу борада ҳали қатор муаммолар ҳам борки, уларни айтмаслик инсофдан эмас. Баъзан орамизда ўз ғами ўзига етиб ортадиган, «оғзи-бурни тўла қон» кишиларни — марҳумнинг яқинларини катта харажатга туширадиган «отанг ёки онанг бечора дунёга келиб нима кўрди, энди бу ёғини дурустроқ қилсанг руҳи шод бўлади», деб бош қотирадиган «даллоллар» кўпайиб қолади. Довдираб қолган бечора фарзанд ким гапирса оғзига қараб тўрт томонга зир югуради. Керак бўлса қарз кўтаради. Нима қилса қилсинки, отасининг руҳи шод бўлсин! Мабодо руҳ деган нарсанинг ўзи бўлса, ота-онанинг руҳи фарзандининг ўзи учун бунчалик азият чекишини ҳеч ҳам хоҳламаслигини айтадиган одам йўқ. Ахир қайси ота-она боласининг қийналишини хоҳлайди? Тўй маслаҳат билан бўлади. Таъзия эса сўрамай келади. Айниқса кишининг бошига тўсатдан кулфат тушса... Шундай пайтларда энг оддий нарсаларнинг топилмай қолиши кишини айниқса қийнайди. Тошкентда «Гули сиёҳ» деган ташкилот бор. Бу ташкилот шаҳардаги зиёратгоҳларни ободонлаштириш билан шуғулланади. Бундан ташқари унинг ниҳоятда саховатли яна бир юмуши бор. Ташкилот кеча-кундуз ишлайди. Бундай пайтларда керак бўладиган энг зарур нарсаларни тайёр қилиб туради. Афсуски, ҳамма жойда ҳам ана шу хизмат йўлга қўйилган деёлмаймиз. Бошига тўсатдан кулфат тушганида оддий матони ҳам топа олмай магазинма-магазин югуриб қоладиган ёки қўни-қўшниникига йиғлаб чиқадиган кишилар йўқми? Мабодо ҳамма ерда ҳам «Гули сиёҳ» идорасини ташкил этиш қийин бўлса, ақалли ҳар бир район марказидаги магазинларда шундай қалтис вазият учун алоҳида пункт очиб, керакли нарсаларни муҳайё қилиб қўйиш қийинми? Ахир ҳамма ҳам вафотига атаб нарса тахт қилиб қўймайди-ку! Бунинг кераги ҳам йўқ-ку!

Бир воқеа ҳеч эсимдан чиқмайди. Бундан бир неча йил аввал Тошкент областининг Оҳангарон районига бордик. Яқин биродаримизнинг отаси вафот этган экан. Бунақа пайтда кўнгил сўраш ҳар бир одамнинг инсоний бурчи. Биродаримиз борганимиздан миннатдор бўлди. Биз ҳам қўлимиздан келганча тасалли бердик. Кетар чоғимизда у ҳар биримизнинг қўлимизга биттадан рўмолча тутқазди. Қарасак, ҳар битта рўмолча ичида ўн сўмдан пул... Ростини айтсам, эсанкираб қолдим. «Бу нима десам, биродаримиз маҳзун қиёфада тушунтирди: «Бизда таомил шунақа».

Ўшанда мени ғалати ўйлар чулғади. Дўстим бошига тушган тоғдек кулфатдан қадди букилиб ётган бўлса, бу ҳам етмагандек, маъракага келган ҳар бир одамнинг қўлига ўн сўмдан тутқазса, бу қанақа бедодлик?! Кейин билсам, ҳаммага албатта ўн сўмдан бериш шарт эмас экан. Келганларнинг «даражаси»га қараб пул улашиларкан. Бировга бир сўм, бировга ўн сўм, яна бировга йигирма беш сўм... Нима бу? Бошига тушган кулфат билан савдогарчилик қилишми? Ёки ҳатто шундай мушкул вазиятдан ҳам фойдаланиб қолишми?» Билмадим, эҳтимол бу гап айрим кишиларга қаттиқ ботар. Биз таомилни қиляпмиз, нега билиб-билмай туҳмат қиласан, дейишар. Шундай бўлса қўлимни кўксимга қўйиб узр сўрайман. Бироқ ёши юзни қоралаб қолган кексалардан, ҳатто мутасадди ташкилотларнинг масъул одамларидан суриштирдим: марҳум чиққан уйда одамларга пул тарқатиш удуми қайси китобда ёзилган, дедим. Ҳамма жойда бир хил жавоб эшитдим. Бунақа шарт ҳеч қаерда кўрсатилмаган экан! Тобуткашларга рўмолча тарқатиш удуми чиндан ҳам бор экан. Аммо биз бунинг ҳам моҳиятини билмас эканмиз.

Айтайлик, умр бўйи одамларга яхшилик қилган, невара-чевараларининг роҳатини кўрган кекса отахон ёки табаррук онахон қазо қилди. Шунда унинг олдидаги инсоний бурчини ўтаган кишиларга тобут атрофига ўралган матодан бир парчадан йиртиб бериларкан. Яъни сизлар ҳам шу ёшга етинглар, эл ўртасида эътибор топинглар, деган маънода. Жуда яхши ният. Афсуски, кўплар буни тушунмайди. Кимнингдир навқирон ўғли автомобиль авариясидан ҳалок бўлди дейлик. (Узр, ёмон ният қилмайлик, инсон боласининг бошига бундай кун тушмасин). Ҳатто ўша фарзанд доғида ёниб турган ота ҳам келганларга «йиртиш» тарқатади. Бу нима? Сенларнинг бошингга ҳам шундай кун тушсин деганими? Тўғри, бу ишни у атайлаб қилмайди, таомил шунақа, деб ўйлайди. Кўпни кўрган кексалар эса баъзан бундай манзарани индамай томоша қилиб туришади.

Тағин бир масала: қабристонларнинг кўриниши муаммоси оддий бир қаламкаш сифатида мени кўпдан бери ўйлатади. Қайси шаҳарга бормай, вақт топсам, албатта қабристонни зиёрат қиламан, негаки, қабристонлар, маълум маънода ўша юртнинг тарихи ҳисобланади. Қанчадан-қанча буюк сиймоларнинг ўтмиши билан танишасиз. Москва, Ленинград, Балтиқ бўйи республикаларида зиёратгоҳлар шундай гулзорга айлантириб қўйилганки, аждодлар руҳини шунчалик қадрлаётган кишиларга минг бор раҳмат айтасиз. Бизда ҳам бу соҳада катта ишлар қилиняпти. Тошкентдаги «Гули сиёҳ» ташкилотининг бошлиғи Ҳожиакбар Расулов кейинги йилларда катта ишлар қилинганини ҳаяжон билан гапириб берди. Зиёратгоҳларга қанча кўчат, қанча гул ўтқазилгани, неча километр асфальт ётқизилгани, қанча чақирим сув қувурлари ўтказилгани...

— Одам хурсанд бўладигани шуки, маҳаллалар аҳли кўп ишларни ҳашар йўли билан қилади, — деди у. — Маҳаллалар зиёратгоҳларда ҳар йили уч-тўрт мартадан ҳашар қилишади. Керак бўлса алоҳида ҳоли-қудрат маблағ йиғиб қабристонларни ободонлаштиришади...

Бундай хайрли ишлар республикамизнинг бошқа жойларида ҳам қилиняпти. Наманган областининг Чортоқ районида ёш инженер йигитнинг ташаббуси билан зиёратгоҳга электр чироқлари ўтказилгани, обод қилинганини завқланиб ҳикоя қилиб беришди. Қашқадарё областининг Китоб районида ҳам қабристон гулистонга айлантириб қўйилган. Бундан ташқари Китобда махсус устахона очилиб, унда қабр устига қўйиладиган хотираларнинг бир қанча нусхаси ишлаб чиқариляпти. Ҳар ким ўз хоҳишига, имкониятига яраша истаганини танлаб олиши мумкин. Хуллас, бу борада қилинаётган ишлар кўп. Лекин минг таассуф билан айтиш керакки, кўп жойларда, қайтараман, кўп жойларда қабристонларнинг аҳволи ниҳоятда ёмон. Одам ёнига йўлашга қўрқади! Тикан, қамиш босиб кетган, ичида моллар юради. Экинга сув очилганда, қабрлар чўкиб кетади... Баъзан район ижроия комитетлари, борингки, қишлоқ активлари, «ташаббус» бошлаб зиёратгоҳларни «ремонт» қилишади: мозорга ўт қўйиб, «тозалашади!» Инсоф билан айтинг: мозорга ўт қўйиш инсон одобининг қайси бандига тўғри келади?! Ахир бу бориб турган гумроҳлик-ку! Борингки, зиёратгоҳни «тозалаш»нинг осон йўлини топган ўша гумроҳнинг ёки молини аждодлар хоки устида боқаётган аблаҳнинг (узр, бунақаларни бошқача ном билан аташга тилим бормайди) бошига ўлим тушмагандир. Аммо у ҳам бу дунёда абадий яшамайди-ку! Бу савдо ҳар кимнинг бошида бор-ку! Борингки, ижроқўм қабристонни обод қилиш учун, атрофини девор билан ўраб, сув келтириш, кўчат ўтқазиш учун, маблағ ажратмади, дейлик. (Аслида давлатимиз бунинг учун маблағ ажратади). Борингки, шу маблағ топилмади, дейлик. Бироқ одамлар, аждодлар хотирасини ардоқлайдиган одамлар бор-ку! Наҳотки, уларга зиёратгоҳни обод қилмоқчимиз, қўлингиздан келганча ҳисса қўшсангиз, ақалли, ўзингизга қарашли кишингизнинг қабри устига тўрт туп гул ўтқазсангиз бўларди, десалар, одамларимиз шу саховатли ишдан бош товласалар?! Эҳтимол пўконидан ел ўтмаган одамлар ҳар маҳаллада, ҳар қишлоқда битта-иккита топилиб қолар. Лекин кўпчилик бу ишга жон-дили билан ёрдам беришига ишонаман, қаттиқ ишонаман!

Рус халқининг бир удуми га доим қойил қоламан. Ҳар якшанба куни зиёратгоҳлар гавжум бўлиб кетади. Одамлар қабристонга ақалли битта гулчамбар кўтариб келишади, бир зум ўтириб марҳумнинг хотирасини ёд этишади. Бизда ғалати ҳолни кўрамиз: марҳумни сўнгги манзилга жойлаб келгандан кейин зиёратгоҳга бир йилда икки марта борсак борамиз, бўлмаса йўқ. Қизиғи шундаки, онаси ҳаёт пайтида ақалли бир жуфт пайпоқ олиб беришни ўйламаган қиз бошига ўлим деган кулфат тушганидан кейин бирдан «сахий» бўлиб кетади. Нима бу? Ота-она тирик пайтида қилган «гуноҳлари»ни ювишми? Келинг, жудаям бешафқат бўлмайлик. Эҳтимол бошига мусибат тушган одам ҳаёт пайтида яқин кишиларига сидқидилдан хизмат қилолмаганини ўйлаб эзилар. Лекин бу иш ҳам ҳали айтганимиздек, азбаройи «ном чиқариш» учун қилинса мунофиқлик бўлмайдими?

Хотира ёдгорликлари ҳақида гап кетар экан, яна бир гапни айтишга тўғри келади. Буни қарангки, айримлар ҳатто шу масалада ҳам ўз номини «абадийлаштириш»ни ўйлар экан. Тошкентдаги зиёратгоҳлардан бирини айланиб юриб, бир лавҳага кўзим тушди. «Отажон, сизга фарзандингиз фалончидан хотира» деб ёзиб қўйибди. Вой нокас-ей! Ўлган отасими, ўзими? Наҳотки, марҳум отасининг хотираси билан ҳам ўзини ташвиқот қилса!

Бунақаларга қўйиб берсангиз, хотира тоши ўрнига қаср қуриб қўйиб мақтаниб юришдан ҳам тоймайди! Ахир гап қай ҳажмда ёдгорлик ўрнатишда эмас-ку. Гап шундаки, инсон аждодлар хотирасисиз яшай олмайди. Яхшиямки, инсон боласида **хотира** деган нарса бор. Акс ҳолда тарихнинг ўзи бўлмас эди. Биз эса ўтмишни келажак билан боғловчи оддий бир ҳалқамиз. Демак, ўз зиммамизга тушган вазифани ўташга мажбурмиз. Шундай экан, аждодларимиз хотирасини муттасил ёд этиб туриш заҳмати, зиёратгоҳларни обод қилиш юмуши бизнинг елкамизда. Инсон хотираси муқаддас. Экканингни ўрасан, деган гапни халқ бекорга айтган эмас!

МИЛЛАТИМ НАСЛИ БАШАРДУР, ВАТАНИМ КУРРАИ АРЗ, ИККИСИ ХИЗМАТИ ФАРЗДУР, ИККИСИНДИН ЖОН ҚАРЗ

АНЪАНАВИЙ ҲАМЗАХОНЛИК КУНЛАРИ

Комил ЯШИН

УСТОЗ

ЎЗБЕК совет адабиёти тарихида Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг номи сингари шунчалар машҳур ва севимли, ўзбек халқи ҳаётида маданий революция ғалабаси учун олиб борилган кураш тарихига шунчалар салмоқли бўлиб кирган ном эҳтимол йўқдир.

Биринчи ўзбек совет шоири ва ёзувчиси, драматурги ва композитори, жамоат арбоби ва оташин революционери Ҳамза Ленин гвардиясининг олдинги сафларида борди ва ўз қалбининг бутун ҳароратини, заковатининг бутун кучини, истеъдодининг бутун қудратини, шон-шарафли оташин ҳаётини революциянинг улуғ ғояларига сарфлади.

Ҳамза ўзининг буюк салафлари Навоий, Муқимий ва Фурқатнинг гуманизм байроғини баланд кўтариб, олға социалистик революция томон элтди.

Уйғониш даврининг ўлмас арбоблари сингари Ҳамза ҳам бизнинг революцион давримизда шоир билан меъмор, олим билан ёзувчи, драматург билан педагог, композитор билан жамоат арбоби истеъдодини бир ўзида мужассамлаштирган эди. У Улуғ Октябрь социалистик революциясининг ғоялари билан қуролланиб, ўзбек адабиёти ва санъатида бурилиш ясади. Октябрдан сўнг Ҳамза ҳақиқатда ҳам янги ўзбек адабиётининг ва санъатининг асосини яратди, унинг янги принциплари, янги йўналишини белгилаб берди.

Ҳамзанинг ҳақиқат сари босган дастлабки йўли чигал ва изтиробли бўлди. Ёзувчининг революциядан аввал кечирган йиллари — ҳақиқат йўлини, жонажон ўзбек халқи ёруғлик ва бахт сари бориши лозим бўлган йўлларни қийналиб, азият чекиб, кўп меҳнат сарфлаб изланишлар билан ўтди. Шундай ҳоллар ҳам бўлдики, Ҳамза ёруғлик излаш жараёнида катта йўллардан тор сўқмоқларга тойилиб ҳам кетди, аммо катта қалб ва ўткир идрок эгаси бўлгани, ҳамиша халқ ҳаёти билан яшагани учун у ана шу сўқмоқларнинг торлиги ва чалкашлигини кўра ва сеза билди, ана шу сўқмоқлар халқ борадиган катта ва тўғри йўл эмаслигини англаб олди. Ниҳоят, Ҳамза ёруғлик ва ҳақиқатга олиб борадиган бирдан-бир тўғри йўлни — Октябрь тонги, марксизм-ленинизмнинг улуғ таълимоти билан мунаввар бўлган йўлни кўрди.

Ҳамза эксплуататор унсурларга қарши дадил ва қитъий бош кўтариб чиқади, мулкдор синфларни қаттиқ танқид қилади. Унинг қалбида халқ душманларига нисбатан бўлган нафрат янги куч билан уйғонади, талантли шоир халқ душманларига — бойлар ва реакцион руҳонийларга қарши ниҳоятда қаттиқ ҳужум қилади.

Ҳамза ўзининг барча идеалларини Улуғ Октябрь социалистик революциясида ва Туркистонда Совет ҳокимияти ўрнатилишида мукаммал кўради. У асрий қуллик занжирларини парчалаб, меҳнаткашларга озодлик ва бахт-саодат келтирган Октябрь ғалабасини овози борича завқ-шавқ билан тараннум этади.

Ҳамзанинг шеърларида, унинг «Эркингни қўлдан берма», «Ҳой, ҳой отамиз», «Яша, Шўро!», «Биз ишчилар» каби қўшиқларида жанговар революцион шиорлар жаранглайди. Булар шунчайин шеърлар ва шунчайин қўшиқлар эмас эди. Шоирнинг шеърлари оддий кишиларнинг, революция жангчиларининг бомбаси ва қўшиғига, найзаси ва байроғига айланиб кетади.

Октябрь революцияси Ҳамза ижодининг янгидан зўр қулоч отиб юксалишига ёрдам берди, шоирни Туркистондаги социалистик революция ғоялари ва муваффақиятларининг энг жанговар агитаторлари ва пропагандистларидан бирига айлантирди.

Революция йиллари Ҳамза учун революция душманларига қарши кескин ва шафқатсиз синфий кураш билан тўла йиллар бўлди. У солдат шинелини кийиб, гоҳ жангчи каби қўлига қурол тутган ҳолда, гоҳ ёзувчилик қаламини ишга солган ҳолда, гоҳ революцион минбардан оташин сўзлари билан жангларда Октябрь ғалабаларини қаттиқ туриб ҳимоя қилди. Энди унинг шогирдлари ва издошлари — артистлар, режиссёрлар, композиторлар ва янги давр шоирлари ҳамда ёзувчилари, истеъдоди Улуғ Октябрь билан туғилган, ижод эстафетасини ўз устозлари қўлидан қабул қилиб олган кишилар — унинг анъаналарини яна олға элтяпти.

Ҳамзанинг революция йилларидаги асарлари ўзбек совет адабиётининг қаноти бўлди, адабиётимиз шу қанот ёрдамида юксакларга парвоз қилди.

Ўзбек совет адабиётининг улкан парвози Ҳамза асарлари билан бошланди, бизларнинг баримиз унинг шоҳидларимиз. Бу адабиёт тобора юксак чўққиларга кўтарилиб, йилдан-йилга ёрқин ва салмоқдор бўлиб бормоқда, бепоён Ватанимиз социалистик адабиёти улуғ оиласида янги куч, енгилмас қудрат, чинакам улуғворлик касб этиб бормоқда.

Коммунистик шуур, юксак одампарварлик ва чинакам ижодий жўшқинлик ғоялари билан суғорилган Ҳамза ижоди шоир — ёзувчи ҳаётга аралашиши мумкинлиги ва кераклигини исботлаш учун ажойиб далилдир. Ҳамза инсонпарварлик, ижтимоий йўналишга эга бўлишни чинакам реалистик адабиётнинг асосий фазилатлари деб ҳисоблар эди. Бу хислатлар коммунизм сари бораётган совет жамиятининг ҳозирги ривожланиш даврида айниқса аҳамиятга эгадир. Бизнинг замонамизда ёзувчи мутафаккир, арбоб, инсонпарвар бўлмасдан тура олмайди. Бундан ўзгача бўлиши мумкин эмас, чунки Ленин партияси бизга таълим берганидек, ҳозирги замон адабиёти ва санъати бадиий ривожланишининг бош йўли — адабиёт ва санъат халқ ҳаёти билан ҳамиша мустаҳкам алоқада бўлишидан иборатдир.

Ҳамзанинг бутун ҳаёти, бутун ижоди революция ва халқ йўлидаги жўшқинлик, жасоратдан иборатдир! Ўспиринлик чоғидаёқ унинг қалби ўз халқига кўмак бериш, унинг кўзини очиш сингари битмас-туганмас олижаноб иштиёққа тўла эди. Умрининг сўнгги йилларида эса, партиянинг донишмандлиги ва кучини ўз асарларида шарафлаш, революция ғалабаларини қаттиқ туриб ҳимоя қилишдан бўлак муддаоси бўлмади.

Ўзбек совет адабиёти барча жанрлари — проза ва драматургия Ҳамзанинг ўлмас асарлари ва улуғ рус адабиётининг бой мерослари кўрсатаётган баракали таъсир остида тинмай олға ҳаракат қилмоқда, улуғ совет халқи, ленинча Коммунистик партия раҳбарлигида кўп миллатли адабиётимизнинг катта ва кенг йўлдан бормоқда.

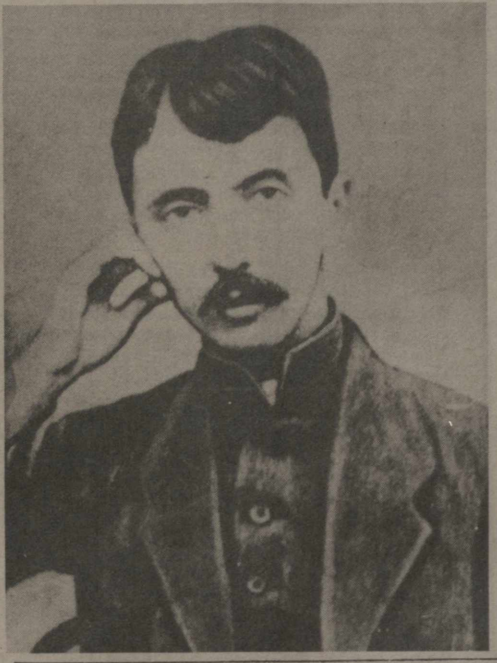

ЭКСПОЗИЦИЯ ЯНГИЛИКЛАРИ

Алишер Навоий номидаги Давлат адабиёт музейида ташкил этилган Ҳамза ҳаёти ва ижодини акс эттирган экспозиция илмий-тематик асосда тузилганлиги жиҳатидан диққатга сазовор.

Шоирнинг она тилимизда ва бошқа тилларда нашр этилган асарлари кўргазмадан муносиб ўрин эгаллаган. Бу китоблар 1939 йилдан ҳозирги кунимизгача — турли вақтларда нашр қилинган Ҳамза адабий меросини ўз ичига олади. Шунингдек, экспозициядан жой олган шоир дастхатлари томошабинларда алоҳида қизиқиш уйғотмоқда. Ҳамзанинг ўз қўли билан ёзилган «Мирзачўлга саёҳат» очерки, «Бир кун», «Муҳтарама оналарима хитоб», «Тасаддуқ», «Хароба жужуқлари» шеърлари, «Бой ила хизматчи», «Фарғона фожиаси» драмаларига тайёрланган афишанинг 1919 йилги нусхалари, Туркфронт революцион-ҳарбий кенгаши қошидаги сиёсий бўлим томонидан 1920 йил 4 майда шоирга берилган гувоҳнома сурати шулар жумласидан.

Экспозицияда Ҳамза ҳаётини ва ижодий фаолиятини ёритувчи фотосуратлар, мойбўёқда ишланган В. Фадеевнинг «Инқилоб шоирлари», «Шоҳимардон оқшоми», И. Ениннинг «Ҳамза иштирокида паранжи ташлаш», А. Нечаевнинг «Ҳамза труппаси гастролда», Неъмат Қўзибоевнинг «Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий» асарлари ўрин олган.

Экспозициядан Ҳамзанинг ҳаёт йўли ва ижодий камолоти хусусида яратилган кўплаб монографиялар, илмий ва бадиий асарлар ҳам жой олган. Қўқондаги шоир мемориал уй-музейининг макети кўргазмага қўйилганлиги, экспозицияни янада бойитган.

Юбилей муносабати билан музейда бир қанча тадбирлар амалга оширилмоқда. Хусусан, «Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий» кинолекторийси иш бошлади.

Баҳодир ВАЛИЕВ

Саидбек ҲАСАНОВ

ОЗОДЛИК ФАРЗАНДИ

РЕСПУБЛИКА Фанлар академияси Қўлёзмалар институти бўлимлари ичида Ўзбек совет ёзувчилари архиви алоҳида ўрин тутади. Унда ўзбек совет адабиётининг турли авлодлари намояндаларининг шахсий архивлари жамланган. Шулардан энг салмоқлиси Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий архивидир.

Архив ҳужжатларининг ноёб хусусияти шундаки, уларда бизгача етиб келган маълумотларни ўзгартириш ёки тан олмаслик мумкин эмас. Буни архив ҳужжатларининг илмий қиммати деб атаймиз. Ҳамза архивида шундай илмий қимматга молик 2894 ҳужжат сақланмоқда. Уларнинг умумий ҳажми 3627 варақни ташкил этади.

Ҳамза қирқ йиллик қисқа умри давомида ўзбек халқининг социалистик маданияти тарихида бой ва ноёб мерос қолдиришга улгурди. Шу улуғ меросга мансуб драматик ва шеърий асарларнинг айрим дастхатлари архивнинг ўлмас мулки. «Бой ила хизматчи», «Туҳматчилар жазоси», «Очлик қурбонлари», «Лошмон фожиаси», «Заҳарли ҳаёт», «Эски турмуш тарбияси» сингари драматик асарларга оид ҳужжатлар, «Муборак ишчилар», «Идроксиз каллалар», «Рўза тутдим ноз учун», «Тебранса-да ер, сесканмай ётасизми?», «Попоқ кийган қаҳрамон, гавдали қоплон» («Берма эркингни қўлдан»), «Унсурлар ҳавосида» («Қизил аскарларга»), «Оҳ, бахти забун ватан» каби ўнлаб шеърларнинг дастхатлари ва автор нусхалари архивдан ўрин олган.

Ҳамзанинг «Қармоқ», «Капитал», «Ёмон одат ёхуд ёш жувоннинг касофати», «Қаҳрамон ўғил», «Жамила», «Хоразм инқилоби», «Ишчилар ҳаётидан», «Женотдел», «Қорасоч билан Олтойхон», «Кооператив зулуклар» сингари драматик асарлари ҳақида маълумот берувчи ноёб ҳужжатлар ҳам борки, улар ҳамон дастхати топилмаган мазкур асарларни излашда тадқиқотчилар учун дастуриламал вазифасини ўтайди. Адибнинг нашриётларга ёзган алоқа мактублари ҳам илмий аҳамиятга моликлиги билан диққатга сазовордир. Ҳамзанинг «Ферузахоним» номли роман ёзганлиги ва нашриётга топширганлиги тўғрисидаги маълумотлар мактубларда аксини топган. Афсуски, нашриёт ва тақризчиларнинг юксак баҳосини олган бу роман қоғоз танқислиги ва иқтисодий қийинчиликлар туфайли рўёбга чиқмаган.

Ҳамза фонди билан батафсил танишганда баъзи ҳужжатларнинг беш-олти, ҳатто ўнлаб варианти мавжудлигига гувоҳ бўламиз. Тадқиқотчилар учун автор вариантларининг ҳар бир сатри ҳужжатнинг яратилиш тарихини аниқлашда муҳимдир.

Ҳужжатларни тавсифлаш жараёнида, айниқса шеърларни тартибга солиш, тадқиқ этишда Ҳамзанинг матбуотда босилмаган асарлари билан танишишдан ташқари, босилган асарларнинг матнларига аниқликлар киритиш имкони ҳам туғилади.

Мана, қўлимизда вақт ўтиши билан сарғайиб кетган, четлари бироз уринган бир варақ қоғоз... Унга бинафша ранг сиёҳ билан араб алифбосида қуйидагилар ёзилган:

«ХЎЖАЙЛИ ИШТИРОКИЮН МАКТАБ МУДИРИ

ҲАМЗА НИЕЗИЙҒА

Маориф назорати Хўжайли илан Кўҳна Урганчда яшовчи биринчи Хоразм қизил эскадруниға маданий шефликни қабул этуб олди. Маориф назорати Хўжайлидан фавқулодда йироқ бўлуви сабабли қизил аскарларнинг аҳволидан хабардор бўлуб турувға имконият йўқ.

Мазкур Хоразм эскадруннинг моддий эҳтиёжини, яқин ўқув, ўқитув, газета, журнал, адабиёт, қоғоз, қалам кабиларни Маориф назорати таъмин этарға лозим бўлса-да, йўлни йироқ бўлуви сабабли ҳозирға қадар ҳеч бир нарса юбора олғони йўқ. Ушбуларни назари эътиборга олуб Маориф назорати Сизга дарҳол тубандаги чоралара кирушурга тақдим этадур:

1. Мазкур эскадруннинг военкоми ҳам ячейкаси илан алоқаға кируб моддий эҳтиёжларини англашурсиз.

2. Хўжайлида булғон мазкур эскадруннинг қизил аскарларини саводсиз бўлғонларини дарҳол военком илан англашуб мактабга йиғнаб ўзингиз ўқитурсиз. Мактабингизда бўлғон алифбо, қалам, қоғоз каби нарсалардан берасиз, тездан сизга юборилур.

3. Мазкур эскадруннинг моддий эҳтиёжлари хусусида маорифға хабар этуб маълумот беруб турасиз.

4. Агарда ўзингизгина ўқутувға етушмасангиз, қарамоқингизда бўлғон муаллимларға буйруқ берасиз.

Юқорида кўрсатулган ишларни бошқарувға ўн бешинчи январдан қолмай кирушурсиз.

Маориф нозири (имзо)
Саркотиб (имзо)
12. 1. 1924 йил».

МАКТУБНИ ўқир эканмиз, кўз ўнгимизда оловли синфий кураш йиллари намоён бўлади. Хат мазмунан Ҳамза номига юборилган одатдаги хизмат мактубларидан фарқ қилмаса-да, унда икки муҳим маълумот мужассам. Биринчиси — Совет ҳукуматининг ўша оғир йилларда жамиятимизнинг кейинги тараққиёти йўлидаги асосий душманлардан бири — саводсизликка қарши курашининг ифодаси бўлса; иккинчиси — шу курашда фаол ташаббус кўрсатаётган Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг ёрқин сиймосидир.

Ҳамза ёш Совет давлатининг мафкуравий пойдеворини мустаҳкамлаш йўлида фидойилик билан хизмат қилар экан, яқин сафдоши, машҳур санъаткор Муҳиддинқори Ёқубовдан бир мактуб олган эди:

«УСТОДИМ ҲАМЗА!

Узоқ ерлардин соғиниб саломларимни юборуб қоламан. Сўнг сени Москваға келмоқингни истайман. Икки йил ичинда Москвада қайси бир улуғ «Саное нафиса» кишилари бўлсун, шарқ искуствасидан сўзлашқон вақтда мендан биринчи саволлари шулки, сизларда халқ бастакорлари борми, деб сўз бошлайдилар. Яқинда Москвадаги «Рабочий газета»сиға борғонимда кўб нарсалар сўрадилар. Шунда ҳам мазкур масалани сўрашса, мен Ўрта Осиёда сендан бошқа кишини кўрсатолмадим. Шунинг учун сендаги бор табиий талант бошқа маданий халқларни ичида бўлса эди, Чайковский, Бетховенларни ўрнин олур эдилар. Бироқ, халқимиз ёш, ҳозир билмасалар-да кейинча ўзи билур. Шунинг учун бу ёзувдан мақсадим шулки, мумкин қадар келмоқға ҳаракат қилсанг. Бу хусусда ўртоқ Алиев ила сўзлашиб, тайёргарлик қилсанг, шул ерда кутамиз. Агарда мен жўнамай етиб келсанг эди, яна яхши бўлар эди. Қолғон сўзларни Алиев билан сўзлашурсан.

Боқий, саломларимни юбориб қолувчи
Қори Ёқубий.
1. 01. 1925».

Ҳамза доимо халқ билан бирга бўлди. У халқ орзу-умидлари билан яшади. Севимли халқимизнинг дарду аламлари, ҳасратларини қалбдан ҳис этди. Халқ ва Ватан олдида ўзини умрбод қарздор ҳисоблади:

Миллатим насли
башардур, ватаним
курраи арз,
Иккиси хизмати
фарздур, иккисиндин
жон қарз.

Бу мисралар орқали Ҳамза том маънодаги янги тузум кишиси, интернационалист, ҳақиқий халқ фарзанди ва ватанпарвар инсон сифатида кўз олдимизда гавдаланади.

Мазкур сатрлар доҳий В. И. Лениннинг «Партия ташкилоти ва партиявий адабиёт» мақоласидаги «Бир жамиятда яшаган ҳолда, шу жамиятдан озод бўлиш мумкин эмас» деган сўзларига мазмунан ҳамоҳангдир.

В. И. Ленин ўша тарихий мақоласида яна шундай ёзган эди: «Олдимизда қийин, янги ва лекин улуғ ва олижаноб вазифа турибди, яъни социал-демократик ишчилар ҳаракати билан яқиндан ва маҳкам боғланган, кенг, ҳар тарафга ёйилган, ранг-баранг адабий иш бошлаш вазифаси турибди». Ҳамза умрини шундай вазифаларни адо этишга бағишлади. Энг муҳими, Ҳамза бу масаланинг сиёсий моҳиятини тўғри тушунди. Ваҳоланки, ўша йилларда ҳали муайян мавқега эга бўлган дин намояндалари, «мадраса бирлиги» ғоясини зўр бериб тарғиб этаётган бир даврда Ҳамза ўз асарларида синфий кураш ғоясини талқин қилди. Умуман, Ҳамза синфий кураш ғоясини тарғиб этишда адабиёт ва санъатнинг ўрни беқиёс эканлигини теран англаган ҳолда, ўлкада «саное нафиса» ишларини йўлга қўйиш ва ривожлантириш йўлида тинимсиз меҳнат қилди. Ана шундай хизмат фаолиятига оид хатларидан бирида, жумладан Ҳамза ёзади: **«Ўн уч йилдан бери мусиқавий, рақсий ва саҳнавий ишларда бош устодлик вазифасини ўтаб, сонсиз саҳна ходимлари, раққос ва созандалар етиштириб келган шул Қизил Фарғонамизда кўпгина труппалар ташкил этилди».**

Архивда Ҳамзанинг ўз қўли билан ёзилган, Қорақалпоғистон, Хоразм, Фарғона сайёр ва муқим театр труппаларини ташкил этиш юзасидан Сиёсий маориф бўлимига йўллаган ҳужжатлар, артистлар союзини тузиш ҳақидаги 12 ҳамда 82 моддадан иборат лойиҳалар, Йўлдош Охунбобоевга юборилган театр труппалари таъминотини давлат бюджетига ўтказиш ҳақидаги илтимоснома, ёшлар маорифи уйларини очиш тўғрисидаги мурожаат ва бошқа ҳужжатлар сақланмоқда.

Ҳамза театр асарларини яратувчи санъаткорлар олдидаги муҳим вазифаларни шарҳлаб бир мактубида ёзади: **«Халқнинг истаги билан саҳнага жалб этиш труппанинг вазифаси бўлганидек, труппани жалбий қувватига молик этиш ёзувчи ва композиторнинг хизматидир».**

Бошқа бир мактубида эса Ҳамза қуйидагиларни ёзади: **«Маълумки, ҳар бир элнинг донгини сақлаган ўз адабиётидир. Шул адабиётни жонлик ва энг нафис кўрсатадурғон ери саҳнадир. Яна адабиётни жон йўсунида танасига ўрнаштирадурғон, шубҳасиз, мусиқа ва қўшиғидур».**

ҲАМЗА драматург ва композиторлар учун намуна бўла оладиган, ҳаёт талабларига жавоб берадиган даражада ижод қилди. Бироқ, айтиш керакки, бу ижод бошқа ижодкорларнинг фаолиятларидан батамом узилиб қолган эмас эди. Чунки Ҳамза фондида ўзбек адабиёти ва санъати намояндаларидан Шокир Сулаймон, Сўфизода, Мирзо Хайрулла Хўқандий, Аъзам Айюб, Муҳиддинқори Ёқубов, Маннон Уйғур, Миршоҳид Мироқилов, Зиё Саид, Тўйчи ҳофиз, Сафо Муғанний каби санъаткорларнинг Ҳамзага, Ҳамзанинг уларга йўллаган мактублари бор. Бу ҳол Ҳамза ижодига ижобий таъсир кўрсатган, албатта.

Хуллас, Ҳамза ўша жанговар йилларда халқимиз ҳаётида рўй берган барча ижтимоий, сиёсий, маданий ва маориф ишларида фаол иштирок этди, айни замонда, ана шу янги, ижобий ўзгаришлар ҳақида етук асарлар яратди.

«ЭЛИМИЗНИНГ ТУШУНУВИГА ЎНҒАЙ БЎЛСИН УЧУН...»

ҲАМЗА асарларининг тили XX аср бошларидаги ўзбек тилининг ўзига хос тарихий даврини — ўзбек миллий адабий тили эндигина шаклланиб келаётган босқичини тасвирлайди. Бу босқичда эски китобий, расмий услубга хос мусанниф, возиҳ, таваққуф, макруҳ, осий, боён, мусовида каби, асосан, араб ва форс тилларидан ўзлашган сўзларнинг борлиги табиий. Ҳамза илғор онгли, маърифатпарвар, том маънода зиё тарқатувчи эди. Шунинг учун унинг ижодида бундай сервиқор китобий сўзларнинг учраши ажабланарли эмас. Китобий сўзларнинг Ҳамза ижодида ҳаётнинг реалистик тасвири билан чамбарчас боғланган ҳолда рус тили, рус адабиёти орқали кириб, кўплаб ўзлашаётган сўзлар ҳам учрайди.

Рус сўзлари ҳатто диний уламоларнинг таъмагирлиги, очкўзлигини ифодаловчи «Азимхўжа эшон бинни Тошхўжа эшоннинг оғиз боғлашлари» шеърида ҳам қўлланиб, фикрни тиниқ ифодалаш, айни пайтда, ҳатто ўша замон «уламо»ларигача беихтиёр рус сўзларини ишлатганларини ифодалашга хизмат қилади:

Рўза тутдим фитр учун,
Ҳам йиғишга ушр учун.
Бор закотин олмоққа
Камбағалга хитр учун.

Ҳамза улуғ рус тилининг ўзбек тили равнақига прогрессив таъсирини қалбдан ҳис қилди, уни олқишлади, бу унинг ижодида ҳам кенг акс этди. Янгича турмуш, янгича оилавий муносабатлар, хотин-қизларнинг эркаклар билан тенг ҳуқуқлилиги тасвирланган «Туҳматчилар жазоси», «Ким тўғри?» пьесаларида Ҳамза бевосита рус сўзларига мурожаат қилади, улардан дадиллик билан, ўз ўрнида фойдаланади. «Мухторият ёки автономия» пьесасида эса Ҳамза уламоларнинг нодон, жоҳил, замон воқеаларини, ҳаётдаги янгиликларни тушунишдан ожиз эканликларини, рус тилини билмаганликлари ва тушунмаганликлари орқасида кулгили аҳволга тез-тез тушиб туришларини масхаралаб, ўткир ҳажв тили билан тасвирлайди:

Ф. Домла. Бой афанди **ресункамас, ҳафтаномия** бўлсин дейди.

Т. Домла. Жамъики мусулмон, ғайри дин боёнлар **ҳафтаномия** бўлсин, шуни ихтиёр қиламиз дермишлар.

Х. Домла. У **ҳафтономияси** ҳам бутун фалокат, ахир, янги келган вақтда отлар ҳуркиб узиб, арабалар олиб қочиб, неча одамларни босиб ўлдирмадими?

Т. Домла. Йўқ, у араба-ку, тақсир. Уни **ҳафтамабел** дейди: **ҳафтаномия** бошқа.

Ҳозирги ўзбек адабий тили нормалари ишланиб, ўзбек тилшунослиги фани тараққий қилган бир пайтда ҳам адибларнинг асар тили устида ишлашлари, бунда қўйиладиган талаблар аҳамиятга молик жиддий масалалардан бўлиб қолмоқда. Улуғ Октябрь социалистик революцияси арафаси ва ундан кейинги сурони йилларда, янги адабий тил энди шаклланиб келаётган даврда ижод этган Ҳамзанинг эса ўз асарлари тили устида шунчалик қунт, нозик дид билан ишлаганлиги унинг асар тилига жиддий масъулият билан қарагани юксак истеъдодидан дарак беради. Ҳамза, аввало, асарларини кенг халқ оммасига тушунарли бўлиши учун содда ва равон тилда ёзишга ҳаракат қилади, секин-аста маҳаллий шева таъсиридан ҳам қутула боради. Ҳамза асарларининг тили устида ишлаётганда фақат сўзларгагина эмас, грамматик шакллар ва гап қурилишига ҳам жиддий аҳамият беради.

«Заҳарли ҳаёт ёхуд ишқ қурбонлари» пьесаси тилида татар ва озарбойжон тилларининг таъсири кўриниб туради (айрим сўзлар, келишик ва феъл шакллари), маҳаллий шева сўзлари ва қўшимчалари талайгина учрайди. Драманинг ўзига хос хусусиятларидан бири сифатида ва ўша пайтда синтактик нормаларнинг ҳали ишланмаганлигига мисол қилиб содда гап таркибида от кесимнинг эга билан шахс ва сонда мослашиш учун зарур тусловчи воситаларни олмай қўлланганини кўрсатиш мумкин: **Сиз ёш-да ҳали; Мен қассобмас, мен хунхўрмас; Сиз хотиржам; Сен бир гадой косибди қизи-ку** ва бошқалар.

«Бой ила хизматчи» драмаси Ҳамза асарлари орасида ҳар томонлама етуклиги билан ажралиб туради. Драма революция арафасидаги ўзбеклар ҳаётидан олинган, шунинг учун ўзбек миллий колоритини чизишда, қаҳрамонларнинг характерини яратиш, уларнинг ўзаро муносабатини ифодалашда автор ўзбек тилининг бой имкониятларидан унумли фойдаланган.

Ҳамза бутун ижоди давомида асарлари тилини халқ тилига яқинлаштиришга ҳаракат қилди. Баъзилар унинг тилда соддаликка интилишини адабиётдан хабарсизлик, ундан йироқлик деб айблаганларида, Ҳамза уларга қарши қатъий норозилик билдириб, ўзининг халқ учун ёзишини «Ҳақиқатан, ўзбек тилида экан, биз ўзбек тилига яқинлаштирмоққа киришдик», деб жавоб беради.

Ҳамза адабий меросининг ўзбек тилшунослик фани учун аҳамияти катта. Бу адабий мерос ўзига хос ёзув ёдгорликлари сифатида ўзбек тилининг XX аср бошларига хос даври хусусиятларини акс эттиради. Бу адабий мерос Октябрдан кейин қарор топган ўзбек миллий адабий тилининг шаклланишида мактаб вазифасини ўтади, ўзбек тили бўйича дастлабки дарслик ва қўлланмаларни тузишда асосий таянч манбаи бўлди, десак янглишмаймиз. Қолаверса, Ҳамзанинг асарлари, ҳозирги давр ижодкорларига бадиий асар тили устида ишлашнинг, она тилининг улкан хазинасидан фойдаланишнинг энг яхши намунаси сифатида ҳамон хизмат қилиб келмоқда.

Муанбар АЪЛАМОВА,
филология фанлари кандидати

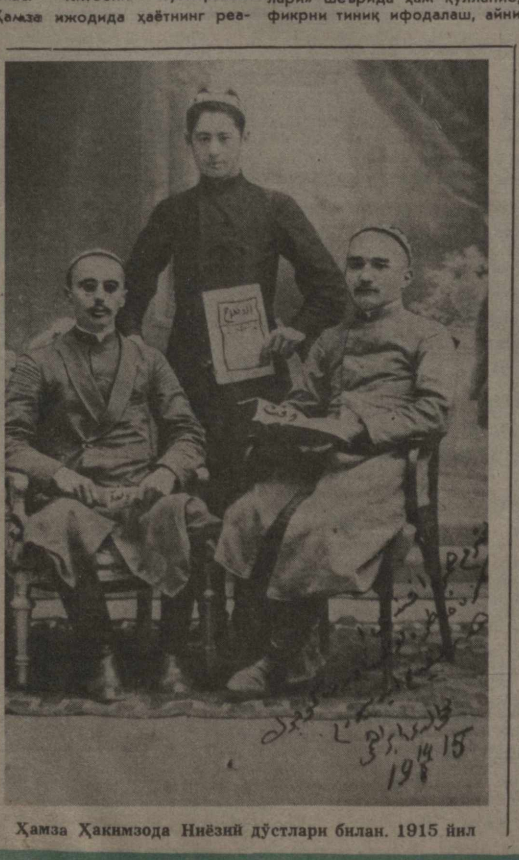

Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий дўстлари билан. 1915 йил

Ленин орденли Ўзбек давлат академик драма театримиз ўзбек совет драматургиясининг асосчиси Ҳамза номи билан аталади. Бу саҳнада ўзбек, рус, қардош адабиётлар, шунингдек жаҳон классик драматургиясининг намуналари асосидаги спектакллар ижро этилади. Ҳамзанинг «Бой ила хизматчи» драмаси эса неча ўн йиллардан бери намойиш қилинади.

БЕРДИ КЕРБОБОЕВНИНГ 90 ЙИЛЛИГИ

АДАБИЁТИМИЗ ДЎСТИ

Б. Кербобоев ўзбек адиблари Уйғун ва А. Мухтор билан

«Берди оға Кербобоев деганда, Буюк Октябрнинг меваси бўлган ва ҳозирги кунларда тобора гуркираб яшнаётган қардош туркман адабиётининг забардаст вакили, отахон ёзувчиси ва бутун Шарқда номи кетган йирик жамоат арбоби кўз олдингизга келади, — деб ёзган эди Ғафур Ғулом атоқли адибнинг етмиш йиллигида. — Ҳозирги кунларда бу йирик сиймонинг туркман халқи ҳаётининг тиниқ кўзгуси дейишга арзигулик ажойиб асарларини — жўшқин лирик шеърларини, серзавқ ва ҳаётбахш қўшиқларини, тарози босадиган салмоқдор поэмаларини, замондошларимизнинг унутилмас образлари яратилган повесть ва романларини, юрак тўлқинлари мавжланиб турган публицистик мақолаларини ўқимаган, уларга ақалли кўз қири тушмаган адабиёт ҳавасманди топилмас-ов, десам хато бўлмас».

Дарҳақиқат, бу улкан сўз санъаткори туркман совет адабиётининг тамал тошини қўйган сиймолардан. У туркман адабиётини «Дадил қадам», «Небитдоғ», «Қайғисиз Отабоев», «Сув томчиси — гавҳар донаси» каби романлар, «Ватан ўғли», «Қурбондурди», «Махтумқули», «Ободон» каби драмалар, «Қизлар дунёси», «Чўри», «Амударё», «Янги ҳаёт сари», «Ойлар» сингари поэмалар ва кўплаб шеърлар, публицистик мақолалар, илмий тадқиқотлар, таржима асарлари билан бойитди. Замонага ҳамнафас асарлари учун икки марта СССР Давлат мукофоти, Махтумқули мукофоти билан тақдирланди, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони унвонига сазовор бўлди, Туркманистон ССР Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси қилиб сайланди.

Берди Кербобоев ўзбек адабиётининг, ўзбек адибларининг яқин дўсти эди. У Ғафур Ғулом, Ойбек каби устозларимиз билан жуда қалин бўлиб кетган эди. Адиб улуғ бобомиз Алишер Навоий ҳақидаги туркман халқ ривоятларини тўплаб бир неча марта нашр эттирди. Гениал шоиримизнинг юзлаб ғазалларини, Ойбекнинг «Навоий» романини ихлос билан таржима қилди. Ўз навбатида туркман адибининг «Дадил қадам», «Небитдоғ», «Оқ олтин» ўлкасининг қизи — Ойсултон», «Қувноқ жапбоқлар», «Махтумқули» ва бошқа асарлари билан ўзбек китобхонлари ҳам ўз она тилларида танишдилар.

Қуйида улкан туркман ёзувчиси Берди Кербобоевнинг адабий ўйларидан намуналар ўқийсиз.

ЎЙЛАР

Берди КЕРБОБОЕВ

● Ҳар бир китобнинг ўз мазмуни, акс эттирган воқеаси бор. Уларнинг ҳар бирини яратиш учун ёзувчи ойларча, йилларча сабр-тоқат, зўр чидам ва бардош билан ишлаши, умрининг муайян даврларини шунга сарф этиши, тинимсиз машаққатли заҳмат чекиши зарур. Китоб саҳифаларидаги сатрлар оқ девор юзига туширилган жўн чизиқлар эмас, улар ёзувчини халқ билан чамбарчас боғлайдиган умр илдизининг нозик, сезгир торларидир. Китоб шаклига кирган асарнинг ҳар сатри дўмбиранинг жарангли тори, ҳар бир сўзи унинг пардаси сингари ёқимли сас бериб, ўқувчининг фикрини қўзғаши, эстетик туйғуларини уйғотиб, онгини тарбиялаши даркор.

● Воқелик ҳаққоний тасвирланмаган, ўқувчини ўзига ром этмаган бадиий асар давлатнинг бошқа ишларга зарур минглаб сўм маблағининг беҳуда сарфланишига сабаб бўлишидан ташқари, юзлаб, ўнг минглаб ўқувчиларнинг ҳам қимматли вақтларини олишига сабабчи бўлади.

● Ёзувчи китобни ўзи учун ҳам, қариндош-уруғлари учун ҳам, кабинетидаги китоб жавонини безаш учун ҳам, дўстларига пешкаш этиш ёки фақат ном қолдириш учун ёзмайди. Балки бадиий сўз соҳиби китоб орқали ўзининг ҳаёт тажрибалари, тушунчалари, фикру орзуларини халқига ҳавола этади. Ёзувчи оддий воқеалар силсиласинигина қаламга олмайди, у ўзининг ҳақиқий ишончига кўра, ўқувчиларига ниҳоятда аҳамиятли ва долзарб бўлган муаммолар ҳақида сўз юритиши лозим. Ҳақиқий адиб китобхонига шундай мурожаат қилади: қадрли дўстим, сен теварак-атрофингга разм сол, ҳаётда не-не алвонда нарсалар бор, улар сенга ҳам тегишли, сен шулар тўғрисида ўйлангин, шуур тарозинг билан ўлчаб кўргин, улар сенинг ишингга, яратувчилик фаолиятингга, муҳаббатингга, орзу-умидларингга хизмат қилсин, азиз халқинг билан буюк юксалишлар томон дадил қадам ташлашингда сенга мададкор бўлсин...

● «Олим бўлиш осон, одам бўлиш қийин» деган нақлни барча билади. Ёзувчи бўлиш ёки Ёзувчилар уюшмасининг аъзолик билетини эгаллаш унчалик мушкул иш эмас, аммо ҳақиқий ёзувчи бўлиш — устоз ҳамда мураббий бўлиш осон эмас. Ижодий яратувчилик фазилатидан маҳрум ёзувчининг саробдан қандай фарқи бор! Зеҳнинг, уқувинг бўлмаса, масъулият ҳис этмасанг, халққа наф етказмасанг, ёзувчи деган номни шунчаки кўтариб юргандан, ўқувчининг бошини беҳуда гангитгандан кўра, бошқа бир касб ахтарсанг, шубҳасиз, бу одамийлик аломатидир. Минг афсуски, ўзлари учун бу аччиқ ҳақиқатни тушунмаган, тўғрироғи, тушунишни истамаган ёзувчилар йўқ эмас.

● Ёзувчининг қуроли қаламигина эмас, балки тили ҳамдир. Носоз асбоб билан нафис буюм ясаб бўлмаганидек, ғариб тил билан бадиий юксак асар ёзиб бўлмайди. Ёзувчининг тили нақадар бой ва ўткир, ширали бўлса сўзларини, сўз орқали акс эттирилаётган воқеа-ҳодисаларни, чапдаст гилам тўқувчи келинчак сеҳрли кашталарни яратгани янглиғ, усталик билан тасвирлаб ўқувчининг юрак сандиғини калитсиз очади. Нафис гиламнинг бир квадрат метрида тахминан бир миллион арқоқ-эриш тугуни бор. Агар ақалли биттаси ёмон тугилса, экин орасида кўкарган янтоқ каби шикаста жойи дарҳол кўзга ташланади. Ёзувчи ҳам ўз ишининг устаси. Унинг ҳам ҳар бир сўзи гиламнинг бир тугуни сингаридир. Агар у жумлаларини ғализ тузса, сўзларни ноўрин ишлатса, ё сўзга камбағал бўлса асари кўзга тушган чўпдек китобхонга азоб беради.

● Зеҳнни, қобилиятни бир зайлда ўстирмоқ, тил устида тинимсиз ишлаб, бу ишни вафодор дўст сингари тутмоқ, умуман ёзувчилик бурчини ўтамоқ учун ижод устида тинимсиз, чарчаш нималигини билмай заҳмат чекмоқ даркор. Экмасанг кўкармаганидек, парваришламасанг мўл ҳосил унмаганидек, ўз устингда ишламасанг, бошингни «оғритмасанг» — илҳом ўз-ўзидан келмайди.

● Ёзувчининг қаноти — қалами. Қалам забардаст ва дадил бўлса, ёзувчини истаган манзилига етказади. Миллионлаб ўқувчилар билан бир кунда, бир соатда учраштира олади ҳам. Шундай қанот, шундай дийдор халқ билан умрбод ҳамдард ва ҳамнафас бўлган барча совет ёзувчиларининг жонажон орзуидир.

Туркманчадан Машариф САФАРОВ таржимаси

Ойдин ҲОЖИЕВА,
Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати

ЧОРЛАШ

Баҳор! Сеҳргардай кириб келдинг сен
Абад занжирбанд муз қасрларга.
Лоларанг ўтовлар қуриб келдинг сен
Тоғлар ўркачию кунгай қирларга.
Кел, байрам устина қўш байрам бўлгай,
Боғларнинг кийгани беқасам бўлгай.

Кел, кўзим устина, юлдузи иссиқ,
Сумбула сувидай сўзлари тиниқ,
Янги келинлардай хушфеъл, хушқилиқ,
Бу гўдак ҳаётга кўрсат йўл-йўриқ,
Тўрт унсур ҳикмати ҳислатингда жам,
Кел, баҳор, хизмати беминнат Онам!

Кўрдинг: она сути оғзидан кетмай,
Ўғлонлар бўлганин улуғ жангга шай,
Шаҳидлар бошида сен йиғлай-йиғлай,
Кўз ёшинг кўлида ўсди нола-най...
Жафокаш элларда жон увол бўлдинг,
Донишманд эдинг кўп, тили лол бўлдинг!

Чодир-чатмаларда дарбадар Лубнон,
«Ватан» дер, бўғзида ёнадир вулқон,
Мажруҳ билакларга қуйиб шифо қон,
Бир парча ватан бўл, бўл тоза осмон,
Ҳамдард сингилликка ярагил, баҳор,
Оға бўлиб кўнгил сўрагил, баҳор!

Ер—майин, мисоли бир тутам ипак,
Ер—нафис, қизил гул суюб таққудак,
Ер—мўрт, фалакдаги мовий капалак...
Қонин сўрмоқ бўлар темир ўргимчак.
Сафга кир, фарзанддай қалқон бўл баҳор,
Безовта асримга Виждон бўл, баҳор!

Шу сахий тупроқнинг нон-тузи ҳақи,
Ақлу тафаккурнинг ёғдуси ҳақи,
Ҳаётнинг мўъжиза илдизи ҳақи,
Ҳар бир тирик жоннинг юз-кўзи ҳақи,
Мангу ҳарорат бер қалбларга, Баҳор,
Меҳру оқибат бер халқларга, Баҳор!

Зафар КОМИЛОВ

ҚУЁШ

Аввал вақт ҳисобин қуёшда туйдик,
У-ку тарк этмагай фазлу одатин.
Қай кун биз қуёшга ишонмай қўйдик,
Яратдик донишманд осма соатни.
У ҳам сал узоқлик қилди шекилли,
Баландроқ курсига қулай жойланди.
Жиринглаб турсин деб замон вакили —
Соатнинг «жағи»га забон бойланди.
Сен, қуёш, то ҳануз билмайин роҳат,
Ҳар саҳар жимгина кўтарасан бош.
Билакларни боғлаб олди-ку соат,
Фурсат йўқ сен томон боққали, қуёш.

СУКУТ

Сукут—қўшиқ эмас балки, биродар,
Лекин у ғафлатда қотмоқ ҳам эмас.
Сукут бир танаффус зарга баробар,
У — исён олдидан ростланган нафас.
Сукут балки жабр, балки сабрдир.
У гоҳида мотам, гоҳида тавоб.
У бўҳтон сўзларга улкан қабрдир
Ё виждон додига бирдан-бир жавоб.
Ҳислар курашига жанггоҳдир сукут,
У гоҳида қилич, гоҳида қалқон.
Телбаликдан ёлғиз паноҳдир сукут,
Тафаккурга қанот боғлаган имкон.

Баҳор еллари...

ЮРИЙ БОНДАРЕВ 60 ЁШДА

АТОҚЛИ АДИБ

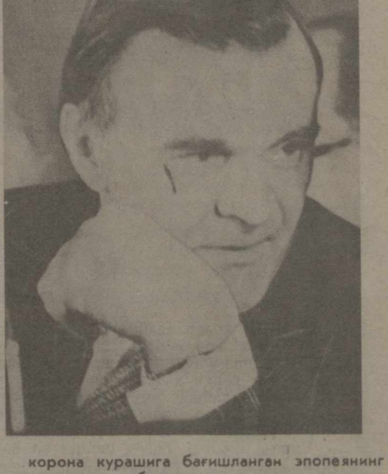

Китоблари қўлма-қўл ўтиб, севиб ўқиладиган атоқли рус совет ёзувчиларидан бири Юрий Бондаревдир. Унинг «Соҳил» романи замонавий совет насрида алоҳида ўрин эгаллайди. Асарнинг диққатга сазовор томони инсон тақдири ва уруш проблемаларининг чуқур фалсафий аспектда бадиий таҳлил этилганлигида.

«Соҳил»ни 1979 йилда Эркин Носиров ўзбекчалаштирган. Роман равон, кишини мафтун қилар даражада жозиба билан ўқилади. Ёқимтой қиз Эмма, Княжко, Никитин, Самсонов ва бошқа қатор образлар китобхон кўз ўнгида ёрқин гавдаланади.

Соҳил рамзий образи романнинг бошидан охиригача қизил ип бўлиб ўтади. Автор «Соҳил» романида ҳаёт ва унинг моҳияти, қардошлик, мангулик, қаҳрамонлик, инсонийлик, муҳаббат, яхшилик ва ёмонлик, диёнат, уруш ва тинчлик каби адабиётнинг абадий мавзуларини атрофлича бадиий тадқиқ этишга интилади.

Романнинг ғоявий-бадиий хусусиятлари образлараро ўткир тўқнашувларда, икки дунё — капитализм ва социализм дунёси вакиллари ўртасидаги кескин конфликтларда, шунингдек, Соҳил метафорали образи воситасида аста-секин очилади.

Соҳил — бу, бахт ва саодатнинг машаққатли қидирув қирғоғидир. «Ҳақиқий бахт, — деган эди Ю. Бондарев ўз нутқларидан бирида, — муваффақиятга эришмоқ, ғалаба лаҳзаларини интизор кутмоқ, мақсад сари изчил қадам ташламоқ ва ўз инсоний бурчингни шарафли адо этмоқ демакдир. ...Мен бахт ҳақида сўзламоқчи бўлганимда унинг ана шу инсонийликка синоним бўлган моҳиятини назарда тутаётирман».

Ю. Бондаревни асарларини ҳарбий авлод йилномаси, деб аташ ҳам мумкин. «Батальонлар ўт очмоқчи», «Сўнгги отишмалар», «Иссиқ қор», «Йўл танлаш» ва «Соҳил» асарлари совет халқининг уруш ва тинчлик шароитларида олиб борган фидокорона курашига бағишланган эпопеянинг алоҳида китобларидир.

Ўзбек тилининг бой имкониятларидан самарали фойдаланган таржимон бу асарни ўзбек китобхонларига етказишда анча тер тўккан.

М. Горький номидаги Тошкент Давлат академик рус драма театрида «Соҳил» романи инсценировка қилинган.

Юрий Бондарев асарларидаги ижобий қаҳрамон образлари, уларнинг қуриш ва яратишдаги фаол интилишлари, маънавиятининг чуқур оптимистик руҳ билан суғорилганлиги замондошларимизни қайноқ меҳнат жабҳаларига отлантиради. Яшаш учун, покиза туйғулар учун курашга илҳомлантиради.

Маҳбуба АББОСОВА

ЛАҲЗАЛАР

Юрий БОНДАРЕВ

ГЎЗАЛЛИК

ГЎЗАЛЛИК ҳам идрок сингари табиатнинг инсонда инъикос этиши эмасми?

Мен тасаввур қилдим: она-Еримиз — ўзининг бутун таназзули ва юксалиши, мусаффо тонглари ва юлдузли тунлари, қаҳратон совуқлари ва ёндиргувчи қуёши, равшан нурлари, салқин соялари, июль камалаги, ёзги ва кузги туманлари, ёмғирлари ва момиқ қорлари билан гуллар қулф уриб ётган эртаклардаги олам — тасаввур қилдим: она-Еримиз кимсасиз, бутунлай ҳувиллаб қолган. Хўш, энди фараз қилинг: унда инсон зотидан асар йўқ — на шаҳарларнинг тош тўшалган хилват йўлаклари, на қаровсиз майдонлардаги майсалар шитирлайди; ўлик сукунатни на бирор овоз, на қаҳқаҳа ва на умидсиз бир қичқириқ бузади.

Гўзал куррамиз бундай кимсасизлик ва совуқ сукунатда ўша заҳотиёқ ўзининг олий маъносини йўқотган, фазода инсонга дунёи бевафоға айланиб, лаҳзада ғойиб бўлур эди. Ва унинг гўзаллигидан асар ҳам қолмасди. Инсон мавжуд бўлмас экан, гўзаллик ҳам унда, унинг онгида акс этмайди, ҳақиқий қимматини топмайди. Гўзаллик ким учун? Нима учун у?

Гўзаллик — теран тафаккур, ёхуд ўткир ақл каби ўз-ўзини англаши мумкин эмас. Моҳиятига кўра ақл ақл учун каби гўзалликдаги гўзаллик ҳам, гўзаллик гўзаллик учун ҳам бемаъниликдир, ўликдир; бундай кемирувчан фикрбозликда эркин ҳаракат ҳам, тортилиш ва узоқлаштириш ҳам, ҳаёт нафаси ҳам бўлмайди, шунинг учун у ҳалокатга маҳкумдир.

Гўзаллик учун кўзгу зарур, қадрловчи доно, саховатли ёхуд ундан ҳайратланувчи онг — мушоҳада даркор; ахир, гўзалликни ҳис этиш, бу — ҳаётни, муҳаббатни, умидни ҳис этиш эмасми, мангуликка ишончни фараз қила олиш эмасми, ахир?! Зеро, гўзаллик бизда яшашга сўнгсиз иштиёқ уйғотади.

Гўзаллик ҳаёт билан узвий, ҳаёт — муҳаббат билан, муҳаббат эса инсон билан боғлиқликда. Қачонки шу алоқа узилар экан, инсон билан бирга гўзаллик ҳам, табиат ҳам ҳалок бўлади.

Ўлиб бораётган Ерда сўнгги санъаткор томонидан ёзилган китоб ҳам, гарчи у гўзалликнинг доҳиёна бир уйғунлашган ҳолида битилса-да, у лаш-луш қоғоз, чиқинди холос.

Зеро, китоб ёзишдан мақсад — бўшлиққа қараб бақириш эмас, балки ўзгалар қалбида акс-садо бериш, фикр уйғотиш, ҳис-туйғуларни юқтиришдир.

Мавжуд гўзалликларни, тасвирий санъатнинг барча дурдона асарларини ўзида жамлаган жаҳоннинг ҳамма музейлари ҳам одамларсиз ола-чалпоқ бўялган мудҳиш сарой тусини олган бўлур эди.

Инсонсиз санъат гўзаллиги тоқат қилиб бўлмайдиган даражада бемаъни ва кўримсиздир, ҳатто бу табиий кўримсизликдан ҳам бемаънироқдир.

ОЙ ЁҒДУСИ

УЙҚУ тарк этган лаҳзаларда ғаройиб бир ибора келди:

«Ой ёғдуси ҳар кимни ҳам поклантиравермайди».

Нима учун ҳар кимни? Нега ой ёғдуси? Бу ибора тун бўйи хаёлимдан кетмади; у ақл ожизлик қиладиган даражада теран, таъсирчан изтироб ва жозибадор тилсимли маънога лиммо-лим эдики, унинг менга қандайдир жаннат ёки аёл назокатига ўхшаш роҳат-фароғат ваъда этаётган жодули, сарин ҳаволарига хушҳол бурканганимдан бахтиёр эдим. Чунки иборанинг моҳияти аёл, аёл назокати билан боғлиқ эди.

Субҳидамда бу ибора менга бир қадар суюқ, нурсиз, маъносиздек туюлди. Кейинчалик, ёзиб қўйдим — туйқусдан тунги туйғулар шуъласи ёшликнинг баҳордай ўткинчи муҳаббати-ла қалбимдан олов янглиғ жизиллатиб ўтди. Бу ҳолни аллақачон, ўспиринлик чоғларимда бир неча бор бошимдан кечирган эдим. Дунёда кўпчилик одамлар юрагида шодлик эмас, қайғу килкиллатган, баҳоркезда кимларнидир форинғламайдиган ой ёғдусининг бутун сир-асрорини, бу иборанинг моҳиятини ҳозиргина кашф этганимни ўйлаб кетдим...

ЁШЛИКДАГИ ФОЛ

ҚИЗГА ёшлигида фол очишган эди: у эри билан аҳил-иноқ бўлиб яшайди, бироқ кўп йиллар фарзанд кўрмайди. Ҳомиладор бўлиши биланоқ тезда эри вафот этади.

У қирқ беш ёшида ўзида ғалати ноҳушлик сеза бошлади. Бу пайт эри эллик тўрт ёшга кирган эди. Аёлнинг тобора кўнгли айний бошлади, азондан ташналик пайдо бўлиб, нордон нарсаларни тусаб қолди. Аёл врачга борди. Врач уқтирди: ҳа, шак-шубҳасиз, бу ҳомиладорлик. Мана, унинг эри билан кечаётган ҳаётига ваҳима оралади. Эри туғилажак фарзанди ҳақида тез-тез сўз очар, аёл бўлса узоқ ёшликдаги фолни эслаб, унинг гул-гул очилган чеҳрасига саросимали тикилар ва тунлари юм-юм йиғлар эди.

ҚЎШНИЛАР

ПЕНСИЯГА чиққан иккита қария янги қурилган уйдан икки хонали квартира олишди. Улар йўлакда айни бир вақтда танишишди. Иккови ҳам ҳийла хурсанд: туғишган ва яқин кишилари йўқ, энди биргаликда қолган умрларини унчалик зерикмай ўтказишлари мумкин.

Мебелларини жойлаштиришгач, уй тўйини қариячасига нишонлашга қарор қилишди; яқингинадаги гастрономдан минерал сув, арзонгина газак ва бир шиша «қизилидан» олиб келишди. Ҳали бўёқ ҳиди анқиб турган ошхонада ўтиришди; биринчи, сўнг иккинчи қадаҳни ичишгач, бир-бирига диққат билан тикилишди. Бир фурсат тилдан қолгандай карахт бўлиб туришди-да, сўнг иккови бараварига ҳўнграб йиғлаб юборишди.

Улардан бири қачонлардир терговчи, бошқаси иши терговга тушиб, узоқ муддатли жазога ҳукм қилинган киши эди.

Мансур ТЕНГЛАШЕВ таржимаси

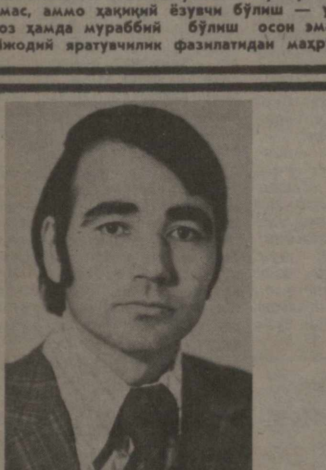

Икром ОТАМУРОДОВ

●

Унинг ўзи бир дунё,
Кўнглида эсган шамоллари сарин.
Давраларга кириб келса мабодо,
Даврлар очилиб кетар гулдайин.

Унинг ўзи бир дунё,
Кўп қийиндир дунё бўлиб яшамоқ —
Турфа рангларга мўл бу ҳилқат аро
Ўз суратингни чизмоқ.

Унинг ўзи бир дунё...
Ҳеч ким эшитмаган ҳасратин ҳали,
Гап очмас ғамидан, кетса-да тўлиб.
Одамларга берар кўрган маҳали,
Қувончини худди нондайин бўлиб.

Унинг ўзи бир дунё,
Қувонч уруғини сепар заминга.
Қанийди бу уруғ ўсиб бехато,
Чуқур илдиз отса ҳар бир кўнгилга.

Унинг ўзи бир дунё...

●

Ёлғиз оёқ йўллар кўп даштда,
Чор тараф кетган:
Бир қадам —
орзу сингари қисқа
Ва армондай чўзилиб ётган.

Ёлғиз оёқ йўллар кўп даштда...
Оламнинг бош китоби—замин,
Унга ёзилган илк саҳифа —
Ёлғиз оёқ йўллар,
сўнг секин
Тўлишган у лаҳзама-лаҳза,
Бу китобни ўқимоқ лозим.
Бу китобни тингламоқ керак.
Ёлғиз оёқ йўллар —
унинг овози,
Дашт ҳақида сўйлайди эртак.
Ёлғиз оёқ йўллар кўп даштда...

●

Эрта тонг. Йўл оппоқ бир варақ,
Сингиб кетган бор барча чанглар
Тун қўйнига. Йўл узра бу чоқ,
Бир қиз борар.
У борар,
у борар,
у борар,
Тонгги дунё бағрига кириб.
Қадамлари йўл бетин безар,
Тонг ранглари ила ёзилиб.

Комил АВАЗ

Актёр дўстларим

Кимлар-чун тирилиб, кимлар-чун ўлиб,
Саҳнада яшайди актёр дўстларим.
Қалбида не ғулу турсада тўлиб
Авж билан айтурлар «ёр-ёр», дўстларим.

Бири Навоийдир, Беруний бири,
Эртаси Карл Моор, ёйинки Гамлет.
Бугунги ролида ўтса гар амри,
Эртага пьесада дер: «Қани, амр эт».

Бир дўстим хон бўлиб чиққан сафари
Титради ҳаттоки залдагилар ҳам.
Ярим имосига муҳайё бари —
Бир ёнда қадаҳлар, бир ёнда ҳарам...

Юксак ижросидан бир баҳя ўсган,
Актёрга олқишлар ёғилди роса.
Во ажаб, ҳовлида чироқлар ўчган,
Жўшқин ҳолатда у уйига келса.

Плитага аста чой қўяр экан,
Уни тарк этди сал виқор туйғуси.
«Тахт»дан тушганига эзилган билан,
Олқишлар завқидан қочди уйқуси.

Турфа роллар ўйнар яна бир дўстим,
Баъзан жўшиб юрар, баъзан хафароқ.
Унвон ҳам олди у анчайин ўсди,
Ўзи бўла олмай қийналар бироқ.

Бир жойда меҳмонда ўлтирган маҳал
«Эй, Гамлет» қўлимга сув қўй, дер кимдир.
«Хўп» деру, йўл қўймас «шаҳзодалик» сал,
Не қилсин, кибрга балки бу камдир.

Меҳнати оғиру театр ўйин,
Ҳаёт саҳнасининг қонуни бўлак.
Бизга осон тутманг, сизга ҳам қийин
Бунда ўзинг бўлиб яшамоқ керак.
Нега артистларни келди сўзлагим?

Дилни этгум келар ошкор дўстларим:
Қай ролда чиқмасин, фақат ўзлигин
Сира йўқотмаса актёр дўстларим.

ҲАР БИР ГУЛ

Тонг қушлари қанотин қоқиб,
Шайланади ердан учмоққа
Тоғ ортидан мўралар, боқиб —
Қуёш шошар гулни қучмоққа.
Сўқмоқ бўйлаб ҳар тонгдагидай
Икков секин ташлаймиз қадам.
Нур ўйнайди лола рангида,
Тегажоқлик қилар еллар ҳам.

Йўл-йўлакай гул узиб берар
Дилбар менга, сариқ, қизил, оқ.
Қизиқ бир сўз айтмаса агар,
Гулдастага етмасди қучоқ:
«Якка-якка тутинг гулларни,
Бир-бирига тегизманг зинҳор
Нафасини бўғманг уларнинг.
Ажратинг тез, бермангиз озор.
Ҳа, азизим, қақшайди асаб —
Бермасалар, гулга эътибор.
Қучоқ тўла гулдаста ясаб,
Сўлдиргувчи кимсалар ҳам бор.

Ҳар қайси гул якка ўзига
Меҳр истар истар муҳаббат»...

Нусрат РАҲМАТОВ

ЁШ ПУБЛИЦИСТ ВА ҲАЁТ

КУЗАТИШИМЧА, ҳозирги пайтда бадиий публицистика энг кўп ўқиладиган ижод тури бўлиб қолди. Бунинг ижтимоий илдизлари ҳам йўқ эмас. Техника тараққиёти, цивилизациянинг ўзи одамлар диққатини ҳаёт муаммоларига кўпроқ жалб этмоқда. Эътибор берганмисиз, «Литературная газета» ёки «Дружба народов» журналини варақлаган киши, аввало, ҳаёт муаммолари кўтарилган публицистик мақолаларни излайди. Мен бу билан бошқа жанрларни камситмоқчи эмасман. Инсон танасидаги ҳар бир аъзонинг ўзига яраша хизмати бўлганидек, барча жанрларнинг ҳам адабиётда ўз ўрни, мавқеи бор. Лекин шундай пайтлар бўладики, шу аъзолардан бири кўпроқ хизмат қилишига тўғри келади. Бугунги кунда публицистика зиммасидаги юк ҳам, менингча, ана шундай масъулиятлидир.

Эндиликда кўпчилик аниқ адресли, конкрет одам ёки одамлар тақдирига тааллуқли муаммони ўқишга қизиқади. Чунки публицистика ҳам эстетик завқ беради, ҳам ахборот манбаи бўлади. У ўқувчида ижтимоий масалаларга тўғри муносабатни шакллантиради.

Марказий газета-журналларда А. Ваксберг, Ю. Черниченко, А. Аграновский очеркларини ўқиб таъсирланамиз. Кейин «Нима учун бизда шундай публицистлар йўқ?», деб мунозарани бошлаб юборамиз. Ахир, масаланинг бундай қўйилиши бир ёқламалик-ку! Ҳар қандай масалага ҳам конкрет баҳо бериш керак эмасми?

Маълумки, бизда публицистика анча ёш. Бироқ ишонч билан айтиш мумкинки, у яхши анъаналари ва умидбахш келажагига эга. Шундай экан, публицистикага нописанд қарашга ҳаққимиз йўқ! Ачинарлиси, публицистикамиз ҳақида сўз юритаётган аксарият кишиларнинг бу борадаги ютуқ ва муаммоларимиздан бехабарлиги маълум бўлиб қолмоқда. Сурхондарёлик дўстимиз Норқул Ҳайитқулов тузган нописанд рўйхат мисолида ҳам бунга ишонч ҳосил қилиш мумкин. Лекин мен шу рўйхатга киролмай қолган («кўпчилигимиз негадир бундай рўйхатлардан ўз номимизни излашга кўникиб қолмоқдамиз) уч навқалам публицист асарлари ҳақида мулоҳаза юритишга эҳтиёж сездим. Булар — Шокирали Нуралиев, Анвар Жўрабоев ва Қодиржон Собиров.

Сиз «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» газетасида, «Ёшлик» журналида Шокирали Нуралиевнинг иқтисодий мавзудаги очеркларини ўқигансиз. Унинг «Қўқон шамолини қайтариб бўладими?», «Район ташвишлари», «Қоғоз гуллар сабоғи», «Одат» сингари очерклари хўжалик раҳбарлари, мутахассислар учун ҳам ўзига хос дастуриламал бўлиши мумкин. Шундай экан, бу асарларни ўқимаган кишилардан гина қилишга ҳақлимиз. Фикримча, Шокирали асардан асарга ўсмоқда. Яқинда унинг ҳали матбуотда эълон қилинмаган бозор ҳақидаги иқтисодий очеркини ўқидим. КПСС Марказий Комитетининг 1982 йил май Пленумига қадар биз бозор ва томорқага ўтмиш сарқити деб қарашга кўникиб қолгандик. Пленум томорқа ва бозор бугунги кун учун зарурат эканлигини таъкидлабгина қолмай, уни тараққий эттириш чораларини ҳам белгилади. Энди биз бозор ва томорқани бирмунча мақташга тушдик. Шокирали Нуралиев эса бизнинг психологиямизда содир бўлган ана шу жараёнларни ҳеч эринмай, чуқур тадқиқ қилади. У бозор билан томорқани қораламайди ҳам, ортиқча мақтамайди ҳам. Бугунги томорқачиларнинг фаоллиги колхозлар экономикаси билан нақадар боғлиқ эканлигини тадқиқ қилади. Тўғри, айрим ҳолларда бир томонламаликка ҳам йўл қўяди...

Қодиржон Собиров ахлоқ ва одоб мавзуида очерклар ёзмоқда. Журналистнинг ҳар бир чиқишига ўнлаб-юзлаб мактублар келади. Бу публицист ҳаётий деталлар билан бадиий тўқима меъёрини тўғри белгилай олади. Фақат у кейинги пайтларда бир турли мавзулар доирасида ўралашиб қолмоқда.

Публицистика адабиётдаги енгил ва ўнғай йўл эмас. Бундай дейишимнинг боиси бор. Ўтган йили «Ёшлик» журналида босилаётган асарлар муҳокамасида ёш ёзувчилардан бири сўз олиб: «Бизда публицистика билан бошқа соҳада омади келмаётганлар шуғулланяпти. Мен яқин орада мазкур журналда публицистик чиқиш қилиш ниятидаман», деди. Орадан бир йил ўтди. Лекин ҳали у ваъда берган публицистик материални ўқиш шарафига муяссар бўлмадик. «Омади келмаганлар»-чи? Улар кимлар! Эмин Усмоновми ёки Ўткир Ҳошимов? Йўқ, бу асоссиз даъво. Юқорида номлари тилга олинган публицистлар мисолида ҳам бунга ишонч ҳосил қилиш қийин эмас. Номлари кўпгина рўйхатларда бўлмаса-да, улар ўзларини публицистикага бағишлаган ижодкорлар деб айтиш мумкин. Балки, айримлари ҳикоя, қисса ҳам ёзаётгандир. Лекин ҳозирча бу юмуш билан «иккинчи смена»да шуғулланмоқдалар. Эҳтимол, кейинчалик батамом прозага ўтиб кетишар. Бунга ҳам ачинишнинг, ҳайратланишнинг ҳожати йўқ. Айримлар таъкидлаганидек, бу жанрга садоқатсизлик эмас, балки публицистиканинг табиатидан, ички қонуниятларидан келиб чиққан ҳол, деб қараш лозим. Чунки публицистика ижодкорни вояга етказа боради ва очерклар беихтиёр ҳикоя, қиссаларга уланиб кетади.

Бир мулоҳазани ўртага ташламоқчиман. Мен, масалан, ҳужжатли проза деган атамани ҳазм қилолмайман. Ҳужжатли проза бу — публицистиканинг ўзи эмасми, ахир? Биз ҳатто В. Маяковскийнинг «Совет паспорти ҳақида шеър», К. Симоновнинг «Мени кутгил», Ғафур Ғуломнинг «Сен етим эмассан» шеърларини ҳам публицистик шеър деймиз ва тўғри қиламиз. Чунки бу асарлар моҳиятига кўра, ҳозиржавоблик, актуалликка эга.

Яқинда газетада танқидчининг фаросати ҳақида мақола эълон қилинди. Бу — бежиз эмас. Чунки «фалон киши фалон ёшга бориб, шеър ёза бошлади», «фалон шоир прозага ўтибди, шеърини ёзиб юраверса бўларди», «фалончидан ҳеч қачон ёзувчи чиқмайди» сингари гаплар, менингча, нописандликдан бошқа нарса эмас. Ижод—кўнгил иши. Қирқ ёшда ижод бошлаб, довруғ таратганларни ҳам ва, аксинча, қирқ ёшида қариб қолган ижодкорларни ҳам биламиз. Бугун биз нописандлик билан рўйхатларга киритмаётган ижодкор эртага ном қозониши мумкин. Аммо шуни ҳам айтиб ўтиш керакки, публицист аввал ўз объекти ичида бўлиши шарт. Колхозларнинг ҳисобот-сайлов йиғилишларида иштирок этмай, бухгалтерияда ҳафталаб ўтирмай яхши иқтисодий очерк ёзилишига ишониш қийин.

Публицистикамизнинг ҳозирги тараққиёти зудлик билан ихтисослашишимизни ва муайян соҳа бўйича малакамизни оширишимизни талаб этмоқда. Аммо кўпгина публицистларимиз тўғри келган соҳадан мақола ва очерк ёзмоқда. Бугун чорвачилик, эртага оила можароси, кейин — саноат мавзуи... Оқибатда бирортаси меъёрига етказиб ёритилмаётир. Айрим ҳолларда эса анчайин зерикарли, жўн мақолалар, очерклар остига қўйилган таниқли имзоларни кўриб ажабланасан, киши.

Яна бир масала хусусида келишиб олиш керак. Сўнгги пайтларда газета-журналларимизда оддий одамлар — колхозчилар, ишчилардан кўра, хўжалик раҳбарлари, райком секретарлари ҳақида кўпроқ ёзиладиган бўлди. Менингча, бу тўғри эмас.

Биз — публицистлар муаммоларни бартараф этолмаймиз. Масалаларни махсус министрликлар, бошқармалар, хўжалик раҳбарлари ҳал қиладилар. Лекин биз муайян проблемага жамоатчилик эътиборини қаратишимиз, уни малакали мутахассислар даражасида таҳлил эта олишимиз керак.

Ҳозир нашриётлар 1987 йил учун аризалар қабул қилмоқда. Демак, ўтган йили ёзилган мақола ёки очерк беш йилдан кейин китоб бўлиб чиқиши мумкин. (Агар планга кирса!) Бундай муддатда ҳикоя, қисса ёки шеърнинг қимматига зиён етмас, аммо публицистика ҳақида ундай дейиш қийин. Балки бу орада сиз кўтарган проблема ҳал бўлиб кетар ёки масалага муносабат ўзгариб қолар.

ЁШ ПУБЛИЦИСТЛАР ҳамиша диққат-эътиборимизда бўлиши шарт. Ёдимда, Шокирали Нуралиевнинг «Район ташвишлари» деб аталган мақоласини ўқиб Асқад Мухтор қувониб кетган эди. Ёш журналист А. Жўрабоевнинг машҳур кишилар билан қилаётган суҳбатлари ҳам ўқувчилар эътиборига тушди. Булар ҳам журналист қиладиган муҳим ишлардан. Публицист ёшларга беминнат ва амалий устозлик қилиш зарур, деб биламан. Асқад акани фақат ёш публицистлар эмас, бир қанча ёш шоиру ёзувчилар, танқидчилар ҳам устоз деб тан олишлари бежиз эмас. Чунки у кишининг устозлиги ҳамиша амалий бўлиб келган.

Тан олиш керак, яхши публицистик китобларимиз оз. Москвадан диққатга сазовор қисса, роман ва шеърий тўпламларимиз чоп этилди, лекин яхши публицистик асарларимизни таржима қилиб, Москвадан чиқаришга, афсуски, эътибор берилмаётир. Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзининг Очерк ва публицистика кенгаши бу вазифани зиммасига олса қувонардик, албатта.

БАҲС

ДАВР БИЛАН ҲАМҚАДАМ

ЗАМОНАВИЙ очеркчилик ва публицистика борасидаги мунозарада ҳозиргача бир қанча мақола, газетхонлардан келган айрим хатлар ёритилди. Қувонарлиси шундаки, баҳс мавзуини публицистларнинг ўзлари танлашди: газетанинг шу йилги 3-сонида Н. Ҳайитқуловнинг «Очерк ўгай жанрми?» мақоласи билан бошланган мунозарага турли касб эгалари — кўплаб газетхонлардан хатлар келиб турибди. Уларда филология фанлари кандидати С. Умировнинг «Очерк ўгай жанр эмас» (5-сон), ёзувчилар — С. Сиёевнинг «Ростгўйлик ва бадиий таҳлил» (7-сон), М. Мансуровнинг «Очерк — бадиий асар» (11-сон) мақолалари ҳақида, район, область газеталарида ёритилаётган публицистик асарлар савияси, матбуот ва омма орасидаги узвий алоқа ва унинг таъсирчанлигини янада ошириш чоралари, журналист маҳорати, очеркларда ҳаёт ҳақиқатининг акс этиши борасида баъзан мунозарали, гоҳида ҳаққоний фикр-мулоҳазалар билдирилаётир.

Очерк ва публицистика муаммолари хусусидаги бундай мунозарали, қизғин фикрлашув жараёнида зиддиятли қарашлар ҳам тез-тез учраб турибди. Шу ўринда редакцияга келган икки хатни кўздан кечирайлик. Хатларни ўқир эканмиз, муаллифнинг мулоҳазаларида ўзига хослик, қисман зиддият борлигини кузатамиз. Бироқ уларнинг мунозара мавзуининг маълум жиҳатларга билдирган муносабатларида ҳақли ўринлар бор. «Публицистика ҳақидаги мунозарани кузатиш жараёнида, — деб ёзади наманганлик Ж. Аҳмаджонов, — аввало, беихтиёр республика, область ва район редакцияларида тер тўкиб ишлаётган журналистларнинг шарафли меҳнати ҳақида ўйлайсан, киши. Редакцияларга тинимсиз келиб турадиган сон-саноқсиз хатлар, мақолалар, хабар ва интервьюларни баъзан таҳрир билан, гоҳида жиддий қайта ишлаб элга манзур ва таъсирчан даражада чиқариш чинакам жўшқинлик, яратувчилик истеъдодини талаб қилади».

Газетхон, шу маънода, самарқандлик талаба А. Бурҳоновнинг баҳс бошида (газетанинг 3-сони) газеталарда босилаётган кўплаб мақолалар, очеркларда «зиғирча самимийликни ҳис этмаган»лигидан ажабланади. «Газеталарда талантли, тажрибали ижодкорларнинг улкан отряди ғайрат билан ишлаётганлигини тан олишимиз керак. Шу сабабли ҳам матбуотда босилаётган материалларда нафақат зиғирча самимийлик, балки бадиийлик, янгилик, қимматли фикрлар ҳам борлиги аниқ».

Фарғона область, Водил қишлоғидан Қ. Мамаюсупов эса шундай ёзади: «Нега кичик бир ҳикояни қизиқиб ўқиймизу, очеркларнинг сарлавҳасигагина кўз ташлаб қўямиз, ҳаётда бор қаҳрамонлар тақдири билан танишишга ўзимизда иштиёқ сезмаймиз? Мен А. Бурҳоновнинг фикрига қўшиламан. Очерк ва мақолаларни ўқимасликка вақт тиғизлиги ёки шунчаки лоқайдлик, дангасалик сабаб бўлолмайди.

Редакцияга келаётган айрим хатларда публицистика табиати, унинг ўзига хос жиҳатлари ҳақида фикр юритилади. Баъзи газетхонлар журналистика ва адабиёт орасига «хитой девори» кўтарадилар. Айримлар эса публицистикани адабиёт билан «қондошлик»да, муайян бир давр ижодий жараёнининг ажралмас халқалари деб, талқин этадилар. Бу каби муаммолар, шунингдек, журналистика ва публицистиканинг ўзига хос хусусиятлари масалаларига ҳам мунозара давомида тўхталиш ниятимиз бор.

Кўпчилик газетхонлар очерк, мақола, лавҳаларда ҳаёт ҳақиқатини жўнлаштириш, бир қолипда зерикарли талқин этиш, баъзан қаҳрамонни ҳам хижолатга қўядиган даражада ортиқча безаб-бежаб таърифлаш ҳоллари тез-тез учраб туришидан куюнадилар. Жумладан, Ленинобод область, Нов районидан ёш қаламкаш О. Бегалиев: «Публицистик асарларимизни кузатганда яна бир муаммо — қаҳрамон масаласи хусусида ўйга толасан. Мен Улуғ Ватан уруши иштирокчиларидан бири ҳақида очерк машқ қилгандим. Редакция ходимининг биринчи саволи шундай бўлди: қаҳрамон очеркка муносибми, муносиб бўлса орденлари борми? Хуллас, ишлаб чиқаришдаги кўрсаткичлари ва бошқа натижаларгагина таяниб очеркка қаҳрамон танлаш бир ёқлама туюлади менга».

Баҳсга муносабат билдирган газетхонлардан Қашқадарё область, Қамаши районидан Б. Ўроқов, Самарқанд область, Пойариқ районидан А. Болиев, Тошкент область, Бекобод районидан Т. Кўчимов, Н-қисм солдати Ҳ. Қосимов ва бошқалар ўзлари меҳнат қилаётган хўжаликлар, коллективлардаги реал воқеаларга асосланиб матбуотнинг таъсирчанлиги унинг ҳаққонийлиги билан боғлиқ экани тўғрисида мулоҳаза билдирадилар.

Мунозарамизга узлуксиз келаётган хатлардан кўриниб турибдики, замонавий очерк ва публицистика хусусидаги баҳс ўз вақтида кўтарилган. Редакция мунозара мавзуини янада кенгайтириб, публицистиканинг очиқ хат, интервью, суҳбат, репортаж, лавҳа каби ранг-баранг жанрлари, уларнинг ўзига хос хусусиятлари борасида ҳам фикрлашишга чақиради. Бу масалалар юзасидан мулоҳаза юритганда эътиборни публицистика жанрлари имкониятларидан қай даражада фойдаланилаётгани, публицистнинг тили, умуман маҳорат проблемаларига қаратиш зарур.

ТАНҚИД ВА АДАБИЁТШУНОСЛИК БЎЛИМИ

ЯНГИ КИТОБЛАР

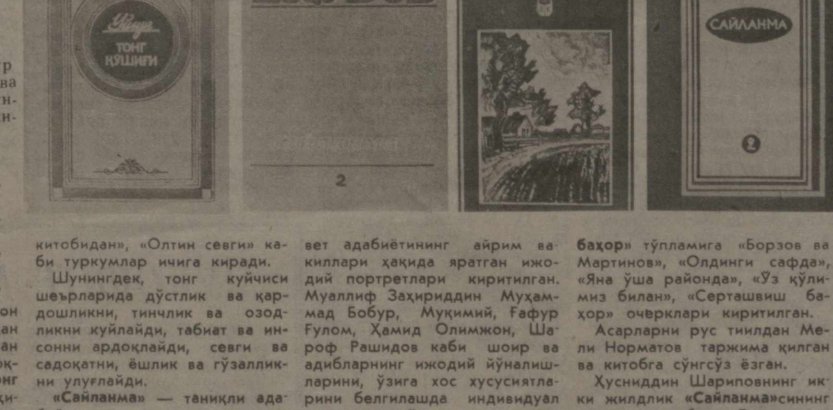

Азиз китобхонлар, Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриётида яқин кунлар ичида қуйидаги янги китоблар босмадан чиқди.

Тонг қизи кулимсираб
юзини очди,
Олтин денгизлари кўк
узра тошди,
Боғларда чечаклар
атирлар сочди,
Кўкдаги юлдузлар уялиб
қочди.

Бу мисралар Ўзбекистон халқ шоири Уйғуннинг бундан салкам 60 йил илгари яратган «Тонг» шеъридан. Бу шеър оқсоқол шоирнинг янги **«Тонг қўшиғи»** китобининг илк саҳифаларидан ўрин олиши бежиз эмас. Зеро, ижодкорнинг бутун ижодидан Тонг мавзуи қизил ип бўлиб ўтади. Тўпламдаги барча шеърлар «Тонг қўшиғи», «Ватан мадҳияси», «Ғазаб ва муҳаббат», «Тинчлик тароnаси», «Кумуш дала», «Файласуфнинг айтганлари», «Табиат китобидан», «Олтин севги» каби туркумлар ичига киради.

Шунингдек, тонг куйчиси шеърларида дўстлик ва қардошликни, тинчлик ва озодликни куйлайди, табиат ва инсонни ардоқлайди, севги ва садоқатни, ёшлик ва гўзалликни улуғлайди.

«Сайланма» — таниқли адабиётшунос олим ва танқидчи Ҳомил Ёқубовнинг икки жилдлик асарларининг иккинчи жилдидир. Маълумки, сайланманинг биринчи жилдида ўзбек совет адабиётининг энг яхши намуналари тадқиқ қилинган эди. Мазкур жилдга эса ижодкорнинг ўзбек классик ва совет адабиётининг айрим вакиллари ҳақида яратган ижодий портретлари киритилган. Муаллиф Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Муқимий, Ғафур Ғулом, Ҳамид Олимжон, Шароф Рашидов каби шоир ва адибларнинг ижодий йўналишларини, ўзига хос хусусиятларини белгилашда индивидуал ижод, ғоявийлик ва маҳорат масалаларини бир-бири билан боғлаб тадқиқ этган.

Ўзбек китобхонлари Овечкин очерклари билан аввалдан таниш. Унинг ўзбек тилида «СССР халқлари прозаси» туркумида «Дўстлик кутубхонаси» сериясида чиққан **«Серташвиш баҳор»** тўпламига «Борзов ва Мартинов», «Олдинги сафда», «Яна ўша районда», «Ўз қўлимиз билан», «Серташвиш баҳор» очерклари киритилган.

Асарларни рус тилидан Мели Норматов таржима қилган ва китобга сўнгсўз ёзган.

Ҳусниддин Шариповнинг икки жилдлик **«Сайланма»**сининг иккинчи китобига «Бир савол» шеърий романи киритилган. Асар бош қаҳрамони ҳаёти гоҳ янги тузумнинг долғали кунларида, гоҳ Улуғ Ватан уруши жанггоҳларида, гоҳ тинч қурилиш давридаги шиддатли яратувчиликлар жараёнида кечади.

КИТОБ ГРАФИКАСИ

Рассом Темур Саъдуллаев эрон ёзувчиси Бузург Алавийнинг «Унинг кўзлари» асарига ишлаган суратлар. («Радуга» нашриёти)

Ботир НОРБОЕВ

ЁДДА ҚОЛГАН ШЕЪРЛАР

«ЁШЛИК» ЖУРНАЛИНИНГ 1983 ЙИЛГИ ШЕЪРИЯТИГА ДОИР АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР

САМИМИЙ ёзилган, шакл ва мазмуни уйғун, образ ва ташбеҳлари мутаносиб фикр-туйғулар ифодаси янгича усулдаги шеърларгина китобхон ўй-хаёлини тарк этмайди. Журналнинг ўтган йилги сонларини варақлаганда хотира ва қалб мулкига айланадиган шеърлар ҳам, умумий, маълум гаплар шунчаки қофияланган, эсда қолмайдиганлари ҳам бор. Журналдаги шеърларни бир сидра ўқиб чиқиб, уларни хаёлан эслагудек бўлсангиз, аввало, уч-тўртта ҳажман мўъжазлари ёдга тушади. Улардан бири муаллифи кўпчиликка номаълум, ёш шоир Қосимжон Тўхтабоевдир:

Узумдаги уруғдай,
Юрагимда қайғум мўл:
Узум бўлар бир кун май.
Қайғуларим, севги бўл.

Журналда бу авторнинг атиги шу шеъри босилган. Унда ўхшатишлар табиий, мутаносиблик ва оригинал фикр мавжуд. Эътибор беринг: узумнинг уруғи ва юракдаги қайғу муқояса этиляпти. Аслида қайғу уруғдай моддий нарса бўлмаса-да, қалбнинг «ичида» яшайди. Тўғрироғи, қалбдаги қайғу ҳаммага маълум бўлган нарсага ўхшатилаётгани, ўхшатишнинг ниҳоятда мослиги туфайли биз бу ҳақиқатни ҳис этамиз. Ёш шоирнинг «қайғуларим, севги бўл», дея илтижо қилиши ҳаққоний ва ҳаётий асосга қурилгани, реал ўхшатишлар билан безалгани туфайли табиий эшитилади, руҳимизда ҳаётсеварлик туйғуларини уйғотади.

Анвар Обиджоннинг «Пабло Неруда», Замира Эгамбердиеванинг «Эзгуликнинг оппоқ қушлари», Қадам Саидмуродовнинг «Миртемирга» шеърлари образлилик, поэтик ифода тарзига кўра юқоридаги тўртликдан бирмунча фарқ қилади. А. Обиджон шеъридаги айрим қиёслашларни ҳисобга олмаганда, фикрлар тўғридан-тўғри айтилган. Лекин фикрдаги шиддат, ҳаққоният, оҳанг киши диққатини тортади. Шоир Пабло Неруданинг жанговар руҳига, сиймосига таянган ҳолда, «Расво бўлган номус-ор, Жангда ўлган дўст, Ёв топтаган гул диёр, таъқиқланган сўз» учунгина куюниш мумкин деган фикрни илгари суради. «Қолган дардлар чархнинг ҳазили», дейди у. Шоир шу тариқа ҳаётдаги асосий ва асосий бўлмаган ҳодисаларнинг шеърий классификациясини беради.

Кичик ҳажмдаги шеърларнинг айримлари ғаройиб ташбеҳлари ёки ҳаётий мисралари билангина эсда қолади. Матназар Абдулҳакимовнинг «Айтилмаган «севаман» сўзи» шеърида ошиқ йигитнинг руҳий ҳолати жуда оҳорли чизилган. «Лоқайдгина ерга бир қараб, Сен яширдинг икки осмонни». Бу оригинал ифода. Маъшуқа ерга қараганда ошиқнинг дарди-дунёси шунчалик қоронғу бўлган экан, унинг аҳволини тасаввур қилиш мумкин. Шоир унинг кейинги ҳолатини тасвирлаб дейди: «Жовдирайди кўксимдаги қуш. Учмоқ истар, осмонлари йўқ». Бу сатрлар ошиқ ҳолатининг тиниқ тасвири бўлиб кўринади.

Замира Эгамбердиева кўз олдимизда пахтакор ўзбекнинг ғайрат-матонатини («Ҳовлини ҳам чала супириб, Шошилар бир ойлик келинчак... Оппоқ соқолини силкитиб, Эгилади чаноққа чоллар») гадалантиришга интилади. Шу каби ҳаётий деталларда Ўзбекистон кузидаги безовта ҳолат ва ҳаётий маъноларни англаймиз.

Гап шеърнинг сатрма-сатр эсда қолиши ҳақида эмас, балки асар мазмунининг хотирада сақланиши ҳақида кетмоқда. Шеъриятда каттагина тажрибага эга, истеъдодли шоирлардан Гулчеҳра Нуруллаева, Муҳаммад Али, Рауф Парфи, Чўлпон Эргаш, Ҳалима Худойбердиева, нисбатан ёшроқ ижодкорлардан Исмоил Маҳмуд, Ёқубжон Аҳмаджонов, Тоҳир Қаҳҳор кабиларнинг муайян жиҳатлари билан ёдда қоладиган шеърларини ҳам кўздан кечириш лозим.

Г. Нуруллаеванинг «Дахлдорлик», «Ўзимга», Ҳ. Худойбердиеванинг «Ўлмас Пушкин ёнида» шеърлари бир ўқишдаёқ эътиборни тортади. Албатта, бу шеърларнинг ҳар сатри юксак даражага кўтарилган, мукаммал дея олмаймиз. Айрим сўзлар, сатрлар устида қайта ишлаш лозимдир, балки. Бироқ уларнинг мазмуни, руҳи ўқувчи ёдида қолиши аниқ. Зотан, «Дахлдорлик» шеърида она юртга фарзандлик ҳиссидан туғилган ёруғ бир изтироб бор.

Улкан заҳматларинг топмаса баҳо,
Қадоқ қўлларингни ўпмаса ҳеч ким,
Она Ўзбекистон—меҳнаткаш даҳо,
Мендай куйчилардан сен тамом кечгин.

БУ МИСРАЛАР хира юлдузлар орасидаги Зуҳро юлдузи каби шеърдаги бошқа мисралардан ажралиб турибди. Шоира она Ватанга дахлдорликнинг ўзи ижодкор қалбида қарздорлик туйғусини уйғотишини ажиб бир тарзда тараннум этмоқда. Сатрлар замиридан: шоирлар шундай куйлаши лозимки, унинг куйини эшитган киши халқининг кимлигини англаб етсин, уни чинакамига севсин, акс ҳолда куйчининг кераги йўқ, деган маъно англашилади. Шундай мазмун шеърни ичдан нурлантириб туради. Шоиранинг «Ўзимга» асаридаги персонаж табиий гўзалликка, иффатга ошно қалб эгаси сифатида гавдаланади.

Ҳалима Худойбердиеванинг айрим шеърлари ўзгачароқ хусусиятлари билан ажралиб туради. Хусусан, «Ўлмас Пушкин ёнида» шеъри улуғ шоир ва унинг рафиқаси Наталья Гончарова ўртасидаги муносабатларни, хусусан, ижодкор олами ва оилавий муҳит мураккабликларининг таҳлили билан ажралиб туради. Бу ерда Наталья Гончарова мисолида айрим аёллар руҳий оламининг нотаниш қирралари ҳам очилади:

О, аёл, биз аёллар. Ширин сўзга мунча ўч.
Гоҳ бир хушомадгўйнинг бўламиз кўнглин олмоқ.
Балки ўша лаҳзада танҳо севгилимизнинг
Кўкрагида биз учун бошланади йўқолмоқ.
Кейин худди сиз каби ғурур, ишқдан олисда,
Оҳлар уриб чорлармиз етим қолган ишқ сирин...

Ҳалима Худойбердиеванинг шеърларида эҳтирос кучли. Бу бир жиҳатдан яхши. Бироқ, баъзан шоира шеърларида эҳтирос фикр оқимини нозарур «кўчалар»га етаклаб кетадики, натижада, шеър чўзилиб кетади ёки олдинроқ айтилган фикрларга зидроқ гаплар битилади. Шу ўринда шоиранинг Гончарова ҳақидаги айрим сатрларини («Ҳатто Сиздек париваш бир шеърига арзирми?») эслайлик. Шеърнинг кейинги бандларида эса шоира бу мисралар маъносига зидроқ сўзлар битади. Хусусан, «Демак, Сиз ҳам тоабад ўлмас Пушкин ёнида, Порлаб келаверасиз **тоза, ҳарир гул мисол»** сатрларидан шундай нохуш тасаввур уйғонади.

Муҳаммад Алининг «Шеърнинг яралиши» асари сюжетлилиги, Рауф Парфининг «Ватан» шеъри изтиробнинг самимий ифодаси туфайли хотирада қолади. Муҳаммад Али шеърида нар ва мода қашқалдоқнинг висоли, улардан бирининг ўққа дучор бўлиши ҳамда ана шу воқеа таъсирида шоир юрагидан отилиб чиққан эҳтирос таъсирли ифодаланган. «Ватан» шеърида эса биз инсон ҳаётининг ўткинчилигидан изтиробга тушган, аммо она-юрт абадийлигидан кўнгли таскин топган лирик қаҳрамоннинг қалб тебранишларини тинглаймиз. Бироқ ҳар икки шоирнинг журналда босилган барча шеърлари ҳам эсда қоладиган даражада эмас. Муҳаммад Алининг «Ёшлик»да босилган шеърлари асосан «Рамаяна»ни таржима этиш жараёнида туғилган. Балки, шунинг учунми, айримларида эпос қаҳрамонларининг айтилиши мураккаб исмлари (Ҳанумаън, Парушарама), изоҳсиз тушунилиши қийин мисралар учрайди. Рауф Парфининг айрим шеърларида эса поэтик салмоқ етишмаётгани сезилиб қолади.

Чўлпон Эргаш ҳам Рауф Парфи каби вақтли матбуотда нисбатан кам кўринадиган шоирлардан. Унинг «Ёшлик»да босилган шеърлари орасида «Фаллоҳ қўшиғи» алоҳида ажралиб туради. Асар гарчи анъанавий йўсинда бўлса-да, фикрлар шиддати, араб халқи тақдирига куюниб ёзилганлиги учун ҳам таъсирчан:

Дегайларким, ўзингсан бош, уйингни олса ўғрилар,
Ўзи бўйнига қуллик занжирин солган Яман бўлдим...
Варақлардим, қўлим бўш бўлса, ул тарих китобини
Элимга билганим айтай десам тилсиз даҳан бўлдим...
Мисоли марди-майдони шаҳид кетган малак сиймо
Кимики, тиғи бошимга келубдир у билан бўлдим.

Ушбу мисралар (гарчи охирги байтдаги «малак сиймо» ибораси сингишмайроқ турган бўлса-да) эрксизликда яшаётган фаластин халқининг қисқача таржимаи ҳоли каби англанади. Шу хил аниқ поэтик характеристикалари билан бу шеър «Бу кун» (А. Орипов), «Ўзбегим» (Э. Воҳидов), «Баҳор» (Ж. Камол) сингари асарлар қаторидан ўрин олади. Бироқ Ч. Эргашнинг журналда босилган айрим шеърларида олдинги асарларида қўлланган образлар ҳеч ўзгаришсиз қўлланаверган. Бу ҳол, назаримизда, кўп изланмаслик, янги образлар, ташбеҳлар топишга интилмаганлик оқибатидир.

Исмоил Маҳмуднинг «Эътироф», Тоҳир Қаҳҳорнинг «Кўй қаламни шеърпараст...», Ёқубжон Аҳмаджоновнинг «Гамлетсиз трагедия...» асарлари муайян жиҳатлари билан эсда қолади. «Эътироф» қаҳрамони Шарқий Туркистон ва Ўзбекистонни яктан ҳис этади: «Мен учун бу икки юрт ҳам бир Ватан ишон, истиқболи қуёшдайин турибди кулиб», дейди шоир.

Журналда шунингдек, классик ва замонавий шоирларнинг машҳур асарлари таъсирида пайдо бўлган шеърлар ҳам анчагина. Бошловчи шоирлардан Ҳамроқул Асқаровнинг «Баъзи тенгдошларимга» шеъри М. Ю. Лермонтовнинг «Ўйлар»и таъсирида туғилганлиги сезилиб туради. Бироқ яхши томони шундаки, поэтик таъсир объектга мурожаат шаклидагина сақланиб қолган бўлиб, шеър мазмуни замонавий.

Яхши асарлари билан эътибор қозонган шоир Жамол Камолнинг «Элбрус» шеърида Абдулла Ориповнинг «Арманистон» шеърининг таъсири сезилади. Бу ҳақда Усмон Азимов «Ёшлик»нинг 11-сонидаги суҳбатида тўғри фикрни айтиб ўтган. Дарҳақиқат, «Элбрус»нинг суҳбатда келтирилмаган мисралари ҳам «Арманистон» шеъридаги сатрларни эслатади. Жумладан, «Арманистон»да: «Сен билан турибман бу кун бетма-бет, Бош уриб Ереван дарвозасига», дейилса, «Элбрус»да: «Мен бугун бир ожиз чумоли каби, Пойингда турибман, буюк Элбрус», деб эътироф қилинади. Аммо қизиғи шундаки, Усмон Азимовнинг «Ёшлик»да босилган баъзи шеърларида ҳам шундай нуқсонларга дуч келамиз.

АДАБИЙ ТАНҚИД

ХУСУСАН унинг «Янги йил кечасида қайта-қайта айтиладиган тилак», «Илк шеърнинг ёзилиши», шеърларида оригиналликдан кўра адабий таъсир, аниқроғи, Абдулла Ориповнинг айрим асарлари таъсири сезилиб туради. А. Орипов 1977 йили ёзилган «Момо офтоб» шеърида дейди:

Офтобим, шу келар йилда ҳам фақат,
Шодликлар таратгин элга баробар.

У. Азимов эса она-Ерга мурожаат қилиб ёзади:

Она-ер, фалакдан кукун ёғмасин.
Қоринг оппоқ бўлсин, имон каби оқ.

Булар ҳар икки шеърнинг ўзак мисралари. Юқоридаги сатрлардан сўнг А. Орипов фикрни ривожлантириб, «Момо офтоб»дан беморларга нажот, кексаларга умр беришни сўрайди. Усмон Азимов эса она-Ерга мурожаат этиб: «Ўқлар чирт узмасин дарахт новдасин», «аёл фарзандининг доғин кўрмасин» сингари мисраларни тизади. Гарчи **сўзларда айнан ўхшашлик бўлмаса-да, сатрлар оҳангида, шеърларнинг умумий руҳида яқинлик борлиги** сезилиб турибди.

Шоирнинг яна бир асари—«Илк шеърнинг ёзилиши»ни ўқиганда шеърхон ғалати туйғуларни бошидан кечириши аён. Негаки, унинг дастлабки бандлари (лирик персонаж —боланинг зангори осмонга, учаётган қирқ каптарга маҳлиё бўлиб қараши, орқасидан чопиши) Ж. Камолнинг «Шеърият» (1964) асарини, ундаги кўлга маҳлиё бўлувчи, ғайри-ихтиёрий равишда кўлга шўнғиб кетувчи ўсмирни эслатади. Бироқ бу билан биз Усмон Азимов «Элбрус» шеъри муносабати билан айтганидек: «Наҳотки, у оҳангбозлик —шоирлик эмаслигини тушунмаган бўлса?», демоқчи эмасмиз. Назаримизда, бу хил шеърлар чоп эттиришда шошилиш оқибатидан бўлса керак. Хусусан, У. Азимовнинг «Маяковский билан суҳбат»(7-сон) шеърида ҳам А. Ориповнинг «Маяковскийга» асарига қисман уйқаш ўринлар йўқ эмас. Бироқ ўхшашлик нисбатан бошқачароқ: мурожаат усули, айрим мисраларда оҳангдошлик бор, холос. Шеър мазмуни, руҳининг кескинлиги лирик персонажнинг замонавийлиги билан ажралиб туради. Усмон Маяковский тиш-тирноғи билан қарши курашган мешчанлар ва юлғичлар ҳозир ҳам бошқача бир тусга кириб яшаётганини изтироб билан ёзади.

«Ёшлик»нинг турли сонларида Хуршид Давроннинг уруш ва тинчлик мавзуидаги «Бир куни», сокин ҳаёт манзараси поэтик тарзда ифодаланган «Оқшомда бошланар...», Мақсуда Эгамбердиеванинг қизлар руҳий олами чизиб берилган «Кашта», Тўра Мирзонинг Ватан туйғуси ифода этилган «Чинорларнинг ...», Шукур Дадашнинг «Олмалар» сингари ҳаётий шеърлари ҳам бор. Бироқ бу қаламкашларнинг қолган машқлари ўқувчи хотирасида қоладиган даражада оҳорли эмас. Уларда гоҳ бошқа шоирларнинг шеърларини эслатадиган мисралар, гоҳ умумий фикрлар ёки мавҳум сатрлар учраб қолади.

ҒОЯВИЙ-бадиий пишиқ, шеърхоннинг маънавий мулкига айланиши мумкин бўлган шеърларни танлаш, ёш қаламкашларни кашф этишда «Ёшлик» яхши ишлар қилмоқда. Аммо бу эзгу ишларни янада ривожлантириш, теранлаштириш имкониятлари ҳам йўқ эмас.

ДЎСТЛИК СОВҒАЛАРИ

Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари анъанавий Тошкент кинофестивалининг очилишига ҳам яқин қолди. Ҳадемай, ўзбекистонликлар планетамизнинг турли бурчакларидан келган кино санъаткорларини гуллар билан кутиб олишади. Меҳмонларга энг яхши шарт-шароит, дўстона муҳит яратиш билан бирга, ранг-баранг совға буюмлар ҳам тайёрланади. Бундай совғалар Ўзбекистон ССР Маҳаллий саноат министрлиги корхоналарида ҳозирланмоқда. Мухбиримиз Қ. Очилов республика маҳаллий саноат министрининг ўринбосари Ҳуррият Ҳидоятовна ОТАЖОНОВАга бу ҳақда бир неча савол билан мурожаат этди:

— Фестиваль иштирокчилари учун тайёрланаётган энг сара совға буюмлар ҳақида сўзлаб берсангиз.

— Маълумки, фестивалга йиғилган ижодкорлар фақат уч қитъа мамлакатлари кино санъати эришган ютуқлар ва унинг олдида турган муаммолар ҳақида фикр алмашиб қолмасдан, балки республикамиз ҳаёти билан ҳам яқиндан танишадилар. Ўз Ватанларига қайтганларидан сўнг, халқимиз ҳаёти, ўзига хос санъати, урф-одатлари ҳақида юртдошларига таассуротларини сўзлаб беришлари табиий. Бир қарашданоқ Ўзбекистонни эслатувчи буюмлар бунда муҳим роль ўйнайди. Чунки булар хорижлик дўстларимиз учун фестиваль кунларидан, Ватанимиздан ёрқин хотира бўлиб қолади. Министрлигимизга қарашли корхоналар навбатдаги фестивалга ҳар қачонгидан ҳам пухтароқ ҳозирлик кўрдилар. Ўзбекистондаги таниқли рассомлар, халқ усталари, ҳунармандлар бир йилдан кўпроқ вақт мобайнида бўлғуси совғаларнинг шакл ва мазмуни устида изланишди. Осиё, Африка ва Лотин Америкаси мамлакатлари Халқаро кинофестивалини ўтказувчи ташкилий комитет рассомларимиз тақдим этган юзга яқин совғабоп буюмлар лойиҳасини тасдиқлади. Бу буюмлар апрель ойининг охиригача корхоналаримиз томонидан тўлиқ ишлаб чиқарилади.

— Бу совғаларнинг ўтган кинофестивалда тайёрланганларидан қандай фарқи бор!

— Биз йилдан-йилга уларнинг сонини ва сифатини янада яхшилашга катта эътибор беряпмиз. Ўтган фестивалдаги совғаларни кейингиларида қайтармасликка, ўзига хосликка эришишга ҳаракат қиляпмиз. Бу йилги маҳсулотларнинг саксон фоизи биринчи марта ишлаб чиқарилмоқда. Уларда халқимизга хос миллий анъаналар, санъат, урф-одатлар ва она еримиз табиатининг гўзалликлари тағин ҳам чуқурроқ акс этади. Бухоро зардўзларининг ироқи дўппилари, белбоғлари, сўзанаю жияклари, Риштон кулолчилик заводида тайёрланган лаганлар, вазалар, турли хил чинни буюмлар, Самарқанддаги «Сўғдиёна» фабрикасида ишлаб чиқариладиган нишон ва медаллар ҳамда бошқа маҳсулотларда бу янада яққол кўринади. Совғалар ичида Риштон лагани фақат меҳмонлар учун эмас, балки ҳамюртларимиз учун ҳам янгилик бўлади. Гап шундаки, Ўрта Осиёга эрамиздан аввалги IV—V асрларда келтирилган Хитой чиннисини тайёрлаш технологияси моҳир усталаримиз томонидан қайта тикланди. Кулолларимизнинг қадимий санъатимизни яна ишлаб чиқаришга жорий этганлари ва унинг илк маҳсулотлари фестиваль меҳмонларига аталгани бизни жуда қувонтиради.

Корхоналаримиз ишлаб чиқараётган бундай совғалар «Тинчлик, ижтимоий тараққиёт ва халқлар озодлиги учун!» шиори остида ўтадиган фестиваль ғояларига хизмат қилишидан фахрланамиз.

Суратларда: «Отелло» спектакли репетициясида.

«ОТЕЛЛО» САҲНАГА ЧИҚАДИ

Кечагидек эсимда. 1977 йилнинг апрель ойида Ҳамза номидаги Ленин орденли Ўзбек давлат академик драма театрининг коллективи Москвада гастролда бўлган эди. «Москванинг иккинчи дорилфунуни», «Островский уйи» деб ном олган Малий театр биносида бўлган бу гастроль Улуғ Октябрь инқилобининг 60 йиллигига бағишланган эди. Гастроль спектаклларини таниқли режиссёрлар, театршунос ва санъатшунослардан иборат нуфузли комиссия кўриб, таҳлил қилган, сўнгра СССР Маданият министрлигида катта муҳокама ўтказилган эди. Шу комиссия составида Е. Вахтангов номидаги Москва театрининг бош режиссёри, СССР халқ артисти Евгений Рубенович Симонов ҳам бор эди.

Ўша кунлари мен Евгений Рубенович билан кўп суҳбатлашган, театримиз спектакллари, уларнинг режиссураси, ижро маданияти, актёр ва актрисаларимиз маҳорати хусусида фикрларини сўраган эдим. Таниқли режиссёр театримиз коллективи ҳақида, гастроль спектакллари тўғрисида, артистларимиз ва режиссёрларимиз маҳорати хусусида жуда ҳаяжон билан сўзлаган, театр труппасини мамлакатимиздаги энг бақувват коллективлардан бири, деб баҳолаган эди. Ўшанда Евгений Рубенович яна бир нарсани — Е. Вахтангов ва Ҳамза номидаги театрлар ўртасидаги ҳамкорлик, устоз-шогирдлик анъанаси ва бу анъанани изчил давом эттириш борасида яхши фикрларни айтган эди. Зеро, бу ҳамкорлик 1924 йилдан бошлангандир. Ўша йили Е. Вахтангов номидаги театр қошида ўзбек театр студияси очилган, бир гуруҳ ўзбек артистлари москвалик етук санъаткорлардан таҳсил олишган. Бу меҳрибон мураббийлар, устозлар орасида Евгений Рубеновичнинг отаси Рубен Николаевич Симонов ҳам бўлган. Кейинчалик Евгений Симонов машҳур ўзбек санъаткори, СССР халқ артисти Олим Хўжаев билан қадрдон дўст бўлган. Қисқаси, иккала театр ўртасидаги дўстлик, ҳамкорлик мунтазам давом этиб келаётир.

Ана шу тарихий дўстликнинг амалий ижроси сифатида яқинда Евгений Симонов Ҳамза номидаги театрга ташриф буюриб, «Отелло» асарини саҳнага олиб чиқиш устида иш бошлаб юборди. Шу кунларда репетициялар қизғин давом этмоқда. Мен Евгений Рубенович билан учрашиб, шу репетиция хусусида суҳбатлашдим.

— Аввало шуни айтишим керакки, — деди Е. Симонов, — бу театр коллективи билан ишлаш менга жуда ёқади. Биринчидан, театр музейида отамнинг сурати турибди, бу менга қувват, илҳом беради. Иккинчидан, Ҳамза номидаги театрда истеъдодли артистлар кўп. Мен бунга Москва гастроли кунларида амин бўлганман. Бинобарин, Маннон Уйғур, Аброр Ҳидоятов, Ятим Бобожонов, Миршоҳид Мироқилов, Олим Хўжаев, Обид Жалилов, Шариф Қаюмов каби атоқли санъаткорлар меҳнат қилган, бугунги кунда эса Сора Эшонтўраева, Шукур Бурҳонов, Наби Раҳимов, Зикир Муҳаммаджонов, Саъдихон Табибуллаев, Зайнаб Садриева, Ёқуб Аҳмедов, Турғун Азизов ва бошқа кўплаб истеъдодли артистлар ижод қилаётган коллектив ҳар қандай мураккаб асарни ҳам саҳнага олиб чиқишга қодир. Москва гастролида намойиш қилинган атоқли драматург Комил Яшин асари асосидаги «Инқилоб тонги» спектакли менга жуда манзур бўлган эди. Шу спектаклнинг бир гуруҳ ижодкорлари СССР Давлат мукофоти билан тақдирланганида мен ҳам севингандим.

«Отелло» спектаклига қайтсак, шуни айтишим керакки, бу асарни мазкур театр саҳнасида талқин қилиш, томошабинларга манзур эттира олиш осон эмас. Чунки Ҳамза номидаги театрнинг ўз Шекспирномаси бор. Бу театр саҳнасида Шекспирнинг «Ҳамлет», «Ромео ва Жульетта», «Қирол Лир», «Вероналик икки йигит» каби асарлари катта муваффақият билан ижро этилган. «Отелло» спектакли эса фақат Ўзбекистонда эмас, бутун Иттифоқда, ҳатто чет элларда ҳам довруғ қозонган. Бетакрор актёр Аброр Ҳидоятовнинг маҳоратига Шекспирнинг юртдошлари ҳам тан бериб кетгани ҳаммага маълум. Демак, бу шуҳратли спектаклнинг довруғи томошабинлар хотирасидан ҳамон кўтарилмаган. Ўзбек томошабинлари орасида Аброр Ҳидоятов ижро этган Отеллони кўрганлари ҳам анчагина. Шу боис мазкур асарни томошабинлар юрагини жизиллатадиган даражада саҳналаштириш, такрор айтаман, осон эмас. Бунинг учун жуда кўп меҳнат қилиш талаб этилади. Биз репетиция жараёнида масаланинг ана шу жиҳатларига алоҳида эътибор бермоқдамиз. Албатта, ҳар бир классик асар саҳнага қўйилаётганда ўз даври нуқтаи назаридан келиб чиққан ҳолда талқин қилинади. Шу маънода биз ҳам «Отелло»га ўз нуқтаи назаримиз, услубимиз бўйича ёндашмоқдамиз. Ҳамза номидаги театрнинг етакчи актёрлари, Ўзбекистон ССР халқ артистлари, СССР Давлат мукофотининг лауреатлари Ёқуб Аҳмедов ва Турғун Азизов бу мураккаб характерли образни меъёрига етказиб ижро этишларига ишонаман.

Асарни саҳнага олиб чиқишда биз кўпроқ Яго образига аҳамият бермоқдамиз, десам янглишмайман. Чунки Отеллонинг бутун фожеаси ана шу Яго образи билан боғлиқ. Зеро, бугунги кунда Ягога ўхшаган ғаламис, худбин, мансабпараст, мунофиқ кишилар йўқ дейсизми?.. Бу образни республикада хизмат кўрсатган артист Тўлқин Тожиев ва истеъдодли актёр Эркин Комилов ижро этади. Театрнинг истеъдодли актрисалари — Ўзбекистон ССР халқ артисти Ойдин Норбоева ва Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Гулчеҳра Жамилова Дездемона ролини талқин қилиш устида жиддий ишламоқдалар. Бошқа ролларда ҳам театрнинг талантли артистлари банд.

Ҳали ниҳоясига етмаган иш ҳақида олдиндан бирон нарса дейиш қийин. Аммо бир нарсага ишончим комил. Ҳамза номидаги театр коллективи ўз тарихи давомида ўнлаб, юзлаб ажойиб спектакллар яратган, жуда катта, масъулиятли синовлардан муваффақиятли ўтган. Ўйлайманки, истеъдодли коллектив навбатдаги имтиҳондан ҳам дадил ўта олади. Спектакль ҳақидаги баҳони эса ўшанда талабчан ўзбек томошабинлари қўядилар.

М. ҲАЗРАТҚУЛОВ

САНЪАТГА БАХШИДА ҲАЁТ

СССР халқ артисти Малик Қаюмов ижоди шуниси билан қизиқарлики, у Ўзбекистон ҳужжатли киносининг бутун тарихини кузатишга имкон беради. Ана шу жиҳатдан ҳам, ҳужжатли кинонинг етук санъаткорларидан бири М. Қаюмовнинг «Кинематограф —менинг ҳаётим» номли эсдаликлар китоби диққатга сазовордир. Ўз халқи ва мамлакати тақдири билан чамбарчас боғланиб кетган йирик санъаткор ҳаёти худди фильмнинг қизиқарли эпизодлари каби кўз ўнгимиздан кадрма-кадр ўтиб боради.

Малик Қаюмов биринчи ўзбек киночилари авлодига мансуб оператор-гражданнинг шаклланиш ва ривожланиш жараёнини жонли тасвирлаб беради. М. Қаюмов эсдаликларни ўқишли, жонли, қизиқарли ёзади. Ўзига замондош авлоднинг ҳаёти ҳақида, революция билан туғилган кишилар ҳақида илмий аниқлик, самимият билан сўзлайди. Ўзбек киносининг шаклланиш даври ҳақида жуда кўп ёзилган бўлса-да, М. Қаюмов китобидан ажойиб воқеаларни топиш мумкин.

Биринчи ўқитувчилар ва устозлари ҳақида гап кетар экан, ҳар бир сатрдан катта меҳр-муҳаббат, миннатдорлик ҳис- туйғулари сезилаб туради. Бу ўринда айниқса, Николай Алексеевич Ким ва Данил Порфирович Демуцкийга бағишланган хотираларни тилга олиш ўринлидир.

Улуғ Ватан урушининг оғир, суронли йиллари ҳақидаги ҳикоялар китобнинг энг яхши, алоҳида саҳифаларини ташкил этади. Ижодкорнинг фронтга қандай борганлиги, у ерда, кейинчалик ҳужжатли фильмлар Марказий студиясининг директори бўлган, оператор Алёша Семин билан олиб борган ишлари, бу ажойиб инсон ҳақидаги дил сўзлари китобхонда катта қизиқиш уйғотади. М. Қаюмов бу даврдаги ижоди ҳақида шундай дейди: «Биз ҳаммасини— ғамни ҳам, парокандаликни ҳам, биринчи мағлубиятларни ҳам, дастлабки, кичик бўлса-да, ғалабаларни ҳам суратга олардик».

«Афғонистон: революция давом этади» бобида муаллиф ўзбек ва афғон халқлари дўстлигининг қадим манбалари ҳақида ҳикоя қилади. Икки халқ тақдиридаги ўхшашлик ва айри томонларни М. Қаюмов «Тоғ ва афсоналар» мамлакати номли фильмида яхши очиб берган.

М. Қаюмовнинг архив ҳужжатларидан излаб топганлари, тенгдошлари, турли мамлакатлар кишилари билан бўлган учрашувлари ҳақидаги ҳикоялари китобхонни лоқайд қолдирмайди. У Ҳиндистон, Индонезия, Шри Ланка, Афғонистон, Эрон, Ироқ, Туркия, Бирма, Сингапур, Франция, Ливия, Финляндия, Мексика, Мароккода фильмлар суратга олган. Бироқ унинг энг кўп ленталари туғилган юрти — Ўзбекистонга бағишланади.

Санъаткор ўзининг ёш ҳамкасблари, шогирдлари, ҳужжатли кино ривожига катта муҳаббат билан муносиб улуш қўшаётган ижодкорлар ҳақида алоҳида меҳр ва самимият билан сўзлайди. Касбга бундай муҳаббатни у устозлари Н. Ким ва Роман Кармендан мерос қилиб олганди. Мана энди бугун у Даврон Салимов, Наримон Азимов, Турди Нодиров ва бошқа кўпгина шогирдларига бу севгини сингдирмоқда.

Китобда машҳур операторлар, режиссёрлар, рассомлар, актёрларнинг ишонарли, эсда қоларли портретлари мавжуд. Унинг ҳар бир саҳифасида дилкаш инсон, такрорланмас санъаткор, ҳақиқий, том маънодаги ўз ишининг устаси қиёфаси жонланиб туради. Энг асосийси, Малик Қаюмов ўз ҳаёти ва ижоди ҳақида ҳикоя қилар экан, ўзбек ҳужжатли киносининг бутун бир тарихий йўлини китобхон кўз ўнгига келтиришга муваффақ бўлади.

Бугунги кунда Малик Қаюмов янги асарлар устида ишлаяпти, санъат эстафетаси ишончли қўлларда эканлигини у яхши тушунади ва шунинг учун ҳам, китобнинг қуйидаги сўзлар билан тугалланиши бежиз эмас: «Студиямиз олдида —эски, қуёш нуридан қовжираб кетган яланглиrouteкда боғ пайдо бўлди. Одамлар қачонлардир менинг фильмларимни эслайдиларми-йўқми, буни билмайман. Бироқ боғ қолади».

Ш. ШАРИПОВА,
Э. АМАШКЕВИЧ
филология фанлари кандидатлари

VI Тошкент Халқаро кинофестивали қатнашчиларидан бир гуруҳи. 1980 йил.
С. МАҲКАМОВ фотолари

РАҚС ЖОЗИБАСИ

ИЖОДКОРЛАР УСТАХОНАСИДА

Рақсни чин дилдан севиш, уни тушуниш учун, халқ ибораси билан айтганда, кишининг юрагида ўти бўлиши керак. Айни пайтда, рақс санъати ижодкордан ҳам ана шундай бўлишни талаб этади. Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати Дилафрўз Жабборова рақсларини томоша қилар экансиз, бу гапларнинг ҳаққонийлигига ишонч ҳосил қиласиз. Унинг ҳаракатлари, боқишларида ўзгача бир жозиба, ички бир олов бор. Куни кеча бу ажойиб раққосага Ўзбекистон ССР халқ артисти унвони берилди.

— Бу унвон биргина менинг эмас, балки устозларим, тенгдошларимнинг самарали меҳнатларига берилган юксак баҳодир, — дейди Дилафрўз Жабборова. — Баҳор фасли ўзи байрамларга бой. Бу баҳор эса мен учун ўзгача бир кайфият, кўтаринки руҳ, катта байрам нафаси билан бошланди. Чунки бу унвон янги-янги рақсларнинг дунёга келишига илҳом бағишлаши шубҳасиз. Рақс — бу тинмай, ҳар кун, ҳар соат изланиш, санъат билан ҳар дақиқа нафас олиш демак.

Дилафрўз Жабборова Москвада ўтган Бутуниттифоқ эстрада артистлари IV конкурсининг дипломанти, ВЛКСМ XVII съезди делегати. У ўшанда Чили ватанпарварлари билан учрашиб, бу халқнинг жанговар кураши ҳақидаги ҳикояларни чуқур ҳаяжон билан тинглаган эди. Рақснинг ҳам катта кучга эга бўлиши мумкинлиги ҳақидаги фикр унда ўша пайтда туғилганди.

— Ўшанда Чили ватанпарварлари Виктор Харанинг «Биз ғалаба қиламиз» қўшиғини баралла куйлашди. Мен залда ўтириб, бу қўшиқнинг оҳангини ўзимча ёзиб олдим ва шундан кейин чилича рақсни саҳналаштирдим, — дейди у. — Санъат шундай қудратли кучки, у том маънода тинчликнинг чинакам элчисидир.

Ҳа, раққоса репертуарида жаҳон халқларининг ўттизга яқин рақслари борлиги бу фикрнинг ёрқин далилидир. У бу рақсларни Сингапур, Малайзия, Италия, Бельгия, Франция, Эрон, Ҳиндистон, Дания ва бошқа мамлакатларда дўстлик, тинчлик рамзи сифатида ижро этган.

Дилафрўз Жабборова интилиш, изланишда. Ҳар тонг янги рақс орзуси, кишиларга завқ бағишлаш истаги билан уйғонади ва шу эзгу-умид унга қанот бағишлайди.

— Ҳар бир рақсни саҳнага олиб чиқиш учун жуда кўп меҳнат сарфланади, — дейди раққоса. — Масалан, хоразмча рақсни ўрганиш учун шу ерга командировкага боришга тўғри келди. Кексалардан иборат рақс ансамбли ижросида талай дурдона рақсларни кўриб завқландим. Биз негадир классик рақсларни камроқ ижро этамиз. Бу рақсларда гап кўп. Улар санъатнинг жуда кўп сирини очади. Шунинг учун кўпроқ классик рақсларни ўрганишга ҳаракат қиляпман.

А. ПУЛАТОВ

ЁШЛАР ИЖОДИДА ПОРТРЕТ

ПОРТРЕТ тасвирий санъат жанрлари орасида замондошимизнинг ички дунёси, турмуш тарзи, қиёфасини акс эттиришда ўзига хос ўрин тутади.

Ўзбек совет тасвирий санъатининг, хусусан портретчиликнинг кейинги йигирма йиллик тараққиётига Абдулҳақ Абдуллаев, Чингиз Аҳмаров, Раҳим Аҳмедов, Рўзи Чориев, Бахтиёр Бобоев сингари рассомлар катта ҳисса қўшмоқдалар. Уларнинг тасвирлаш услуби ва ранглар танлаши бир-биридан кескин фарқ қилади. Улар ижоди кўпроқ рус ва Европа мактаблари йўналишида шаклланиб, сайқал топди. Европа тасвирий санъатининг портрет жанри бой анъаналарга эга. Рафаэль, Тициан, Тинторетто ва бошқа таниқли рассомлар катта мактаб яратганлар. Лекин бу мактабларда, аввало, рангларнинг бир-бирига сингиб кетишига қатъий амал қилинган. Бу ҳол то XVIII асргача давом этди. Шарқда портретчилик соҳасида Камолиддин Беҳзод, Маҳмуд Музаҳҳиб, Мир Саид, Али, Мурод Самарқандий, Али Ризо Аббосий ўзига хос мактаб яратдилар. Ўзбек тасвирий санъатида портрет жанри худди мана шу Европа ва Шарқ миниатюраси анъаналари асосида ривожланди.

Ёш рассомлар яратган портретлар услуб жиҳатидан ҳам, техника жиҳатидан ҳам мураккаб ва ранг-барангдир. Улар орасида бу жанрнинг энг яхши намуналари бирмунча заиф асарлар ҳам мавжуд. Рангда камбағаллик, композицияларда тарқоқлик сезилади. Ёшлар ижодида кўзга ташланган камчиликлардан яна бири — фоторепродукционизм ва фотографик белгиларнинг пайдо бўлишидир. Фоторепродукционизм Европа ва Америкада кенг авж олган. Бу услубда рассом классик санъаткор асарини кўчириб оладида, ёнига янги тасвирлар қўшади. Бундай ижодий изланиш ҳали ўз самарасини берган эмас. Фақат Пикассонинг дўсти Мануэль Бласко Аларкон самарали изланишлар қилган.

Ёш рассомларимиз ижодида бундай услуб ўз самарасини берди дейиш қийин. Ж. Умарбеков, М. Тўхтаевнинг бу соҳадаги изланишлари кўргазма муҳокамаларида қизғин баҳсларга сабаб бўлди. Атоқли совет санъатшуноси Л. Зингер ҳам бу изланишларнинг нуқсонларини тўғри кўрсатди. Фотографик аниқлик билан ишлаётган айрим ёш рассомлар Матисс ёзиб қолдирган ушбу сўзларни унутганга ўхшайдилар: «Аниқлик бу ҳали ҳақиқат эмас», дейди у. Дарҳақиқат, улуғ рассом айтганидек, фотографик аниқлик — бу иллюзия ҳам бўлиши мумкин. Чунки кишида ҳолат тез-тез ўзгариб, қиёфаларга таъсир қилиб туради. Киши кўринишларида шундай нуқталар борки, уларда тасвирланувчининг бутун дунёси, характери жамланган бўлади. Санъаткор ана шу нуқталарни излайди. Баъзи рассомларимиз бу нуқталарни қаҳрамоннинг одатланиб қолган юриш-туришидан қидиради. Ҳолбуки, бу ҳам томошабинни чалғитади. Ҳар бир киши табиатидаги доимий кўриниш мавжудки, буни бирданига илғашимиз қийин. Санъаткор эса ана шу хислатларни юзага чиқара олади. Тасвирий сирлар жамланган Леонардо да Винчининг «Жаконда»сига мана шу хислатлар борлиги учун эмас, балки унинг табиатида яшириниб ётган дилбарликни кўра олганимиз учун ҳам мафтун бўламиз. Жавлон Умарбековнинг «Ҳумо— бахт қуши» асарида атоқли рассом Чингиз Аҳмаров илҳом парилари билан биргаликда ифодаланади. Муаллиф рассомнинг ички олами, фантазиясидан келиб чиққан ҳолда, шундай ечимга келган. Лекин реаллик ва нореалликнинг, аниқ шахс билан хаёлий образларнинг бир текисликда жойлаштирилиши ўринли эмас.

Ислом Охуновнинг «Сўнгги куз. Пушкин», портретида шоирни хазонрезги дарахт ёнида турган ҳолда кўрамиз. Қизиғи шундаки, бу ишни кўришимиз биланоқ, таниқли рус совет рассоми Виктор Попковнинг шоирга бағишланган «Куз ёмғири» асари ёдимизга тушади. И. Охуновнинг худди шу асар таъсиридан қутула олмаганлигини, муаллиф мавзуга янгича ёндаша олмаганлигини сезамиз.

Бундай қусурлар Содиқ Мирзаевнинг «Даврон Йўлдошев», Леонид Резниковнинг «Она» портретида ҳам кўзга ташланади. Шубҳасиз, бу асарларда муаллифларнинг пухта профессионал тайёргарлиги, замонавий санъатнинг техник воситаларини яхши эгаллаганликлари сезилиб туради. Бироқ бу асарларда энг муҳим нарса — киши қалбини ёритадиган жилва йўқ. Бу жилва — томошабинга рассом туйғуларини ранглар орқали идрок этишга ёрдам беради. Бу хусусиятни ёш рассом Одил Бобожоновнинг «Она» деб номланган портретида кўрамиз. Оналар ҳақида жуда кўп портретлар яратилган. Бу мавзу ижодкор учун ҳамиша янги бўлиб қолаверади. О. Бобожонов портретида ҳам Она образи ўзига хос талқин этилган. Рассом Она образини болалик меҳри билан чизишга уринади. Моҳирона сайқал берилган ранглар орқали мато сатҳига ёғду таралиб туради. Асардаги ҳар бир деталь образнинг оламини очишга хизмат қилади.

Тасвирий санъатнинг энг нафис, айни пайтда мураккаб тури бўлмиш рангтасвирда портрет яратиш анча мушкул вазифа. Кейинги йилларда ёшлар бирмунча муваффақиятли портретлар яратдилар. Хўш, бу муваффақиятлар нималардан иборат? Аввало шуни қайд қилиш лозимки, бу портретларда Европа услубига хос белгилар — объектнинг аниқ тасвирланиши, ҳажмнинг тўғри олиниши, кенглик, масофа, олис-яқинлик хислатлари билан бир қаторда, Шарқ мактабига хос ранг эркинлиги ҳам намоён бўлди. Улардаги ёрқин ранглар шунчаки қиёфавийлик вазифасини бажармай, айни пайтда образнинг характерини очиб беришга хизмат қилади. Биз бундай хислатларни Ж. Умарбековнинг «Шишасоз», Б. Жалоловнинг «Дамир Рўзибоев», А. Мирзаевнинг «Обид» портретларида кўришимиз мумкин.

Республика Рассомлар союзи кўргазмалар залида тез-тез ташкил қилинаётган «Ёшлар намойиш этади». кўргазмасида янги-янги портретчи рассомлар кашф этилмоқда. Қодир Юсуповнинг «Икки портрет» С. Раҳматовнинг «Қизил интерьер», Б. Қурбоновнинг «З. Муҳаммаджонов портрети» сингари асарлари замонавий рангтасвиримизда ўзига хос изланувчан ижодкор ёшлар пайдо бўлганидан далолат бериб турибди.

Замонавий рангтасвирнинг техник воситаларини, турли хил репертуарларини билиш, Европа мактабининг композицион асарларини ўрганиш— бу ҳали ёш рассомнинг ўзига хос шаклланиши учун етарли эмаслиги ҳаммамизга аён. Кўпгина портретларда иккинчи пландаги тасвир ва фоннинг қашшоқлиги кўзга ташланади. Ёки аксинча, образнинг ички дунёсини очишга хизмат қилмайдиган деталларнинг кўпайиб кетиши, томошабиннинг идрок этишига халақит беради. Исфандиёр Ҳайдаровнинг «Шуҳрат Абдурашидов» портретида эса бошқача бир манзарани кўрамиз. Бунда рассом ёш ижодкорнинг руҳий байрами — Ватан, тупроқ, одамлар тасвирларини фонда акс эттириб, тўғри йўл тутган. Аммо бош қаҳрамоннинг юзи бирмунча заиф ишланган. Бундай нуқсон портрет жанрида ижод қилаётган барча ёш рассомлар ижодига хосдир.

Биз кейинги йилларда ташкил этилган тематик ва ёшлар кўргазмаларида намойиш этилган портретларнинг бадиий савияси, бу соҳадаги баъзи ютуқ ва камчиликларини айтиб ўтдик. Хулоса шуки, ёш ижодкорларимиз ижодида портрет жанри жуда кам ўрин олмоқда. Бу ташвишли ҳол. Навбатдаги кўргазмаларда ёш рассомлар замондошларимизнинг теран, баркамол образлари акс этган асарлари билан фаол қатнашадилар, деб умид қиламиз.

Н. НОРМАТОВ

МУКОФОТ МУБОРАК!

СССР Халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмасининг «Совет маданияти» павильонида намойиш қилинган «Ўрта махсус бадиий билим юртлари талабалари ижоди» кўргазмасига қўйилган Тошкентдаги П. Беньков номидаги бадиий билим юрти талабалари асарларидан иборат экспонатларини томошабинлар катта қизиқиш билан кутиб олдилар. Кўргазма бош комитети билим юртини иккинчи даражали диплом билан тақдирлади.

Кўргазмада намойиш қилинган «Гиламчилар» деган манзарали полотноси учун билим юрти талабаси Г. Чупракова кумуш, ёғоч ўймакорлиги бўйича ишлари учун А. Салимов бронза медалига сазовор бўлди.

А. АЛИЕВ

ҲАФТА ЯНГИЛИКЛАРИ

ТАНҚИДНИНГ ФАОЛЛИГИ

Республикамизда адабий танқид йил сайин фаоллашиб бормоқда. Танқидчилик адабий жараёнда пайдо бўлаётган эътиборга молик турли жанрларга мансуб асарларни ҳозиржавоблик, партиявий принципиаллик билан холис таҳлил этишга, шу асосда адабиётимиз тараққиётининг муҳим тенденцияларини аниқлашга интилмоқда. Яқинда Ҳамид Олимжон номидаги Адабиётчилар уйида бўлиб ўтган Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи адабий танқид кенгашининг 1983 йилги ҳисобот йиғилишида ҳам шу хусусда кенг фикр юритилди.

Кенгаш мажлисини Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг секретари, ёзувчи Саъдулла Кароматов қисқача кириш сўзи билан очди. 1983 йилги адабий танқидчилик ва адабиётшунослик ҳақида филология фанлари доктори Салоҳиддин Мамажонов мазмунли доклад қилди.

— Танқидчилик адабий жараёнга фаол аралашмоқда, — деди докладчи. — Танқидчиларимиз яратилаётган асарларни қўлёзмалигидан уларнинг китоб ҳолида ўқувчиларга етиб боришигача бўлган жараённи хайрихоҳлик, жонкуярлик ва талабчанлик билан кузатмоқдалар, муносабатларини билдирмоқдалар.

Докладчи ўтган йилги адабий-танқидий асарларни анча батафсил, холисанилло, талабчанлик билан таҳлил қилди, танқидчилигимиздаги ижобий тенденциялар, баркамол асарлар тўғрисида ҳам, камчиликлар хусусида ҳам далилли мулоҳазалар билдирди. У В. Зоҳидовнинг «Нафосат минтақалари бўйлаб...», Б. Қосимовнинг «Излай-излай топганим...», Ё. Исоқовнинг «Навоий поэтикаси», Н. Владимированинг «Сўздан образга», О. Шарафиддиновнинг «Ҳаёт билан ҳамнафас», Н. Комиловнинг «Ибн Сино ва Данте», П. Шермуҳамедовнинг «Ўзбекистонда болалар адабиёти» каби китобларини самарали изланишларнинг маҳсули сифатида баҳолади. Марказий матбуотдаги С. Азимов, Л. Қаюмов, М. Қўшжонов, Н. Худойберганов, П. Шермуҳамедовнинг мақолалари, В. Зоҳидов, О. Шарафиддинов, У. Норматов, О. Тоғаев, И. Ғафуров, А. Раҳимов, М. Сафаров, Ҳ. Болтабоев каби танқидчиларнинг чиқишлари ўтган йилги ютуқларимиздандир.

Ҳозирги пайтда қизғин адабий баҳс-мунозараларнинг одат тусини олганлиги, ёшлар ижодига позитив эътиборнинг ҳар қачонгидан ҳам кучайганлиги танқидчиликдаги ижобий ҳодисадир. Шу билан бирга, ҳали ҳам илмий-назарий, адабий паст савиядаги китоблар, саёз, тили ғализ мақола ва тақризлар кўплаб эълон қилинмоқда, баъзида адабий ҳодисаларни баҳолаш ва таҳлилда танқидий маданият, илмий савия етишмай қолмоқда, айрим асарларда схематизм иллати учрайди, ҳатто авторларнинг «Сайланма»ларида жўн, савияси ночор материаллар ўрин олмоқда. Қисқаси, танқидчи ва адабиётшуносларимиз ҳамиша ҳам масъулият билан ижод қилмоқдалар, деб бўлмайди.

Йиғилишда филология фанлари докторлари — Л. Қаюмов, Н. Худойберганов, О. Тоғаев, П. Шермуҳамедов, С. Мирвалиев, филология фанлари кандидатлари — Б. Қосимов, Т. Расулов, И. Ғафуров, таржимон М. Солиев, адабиётшунослардан Р. Отаев, М. Абдуваҳобова сўзга чиқиб ўтган йилги танқидчилик ва адабиётшунослигимиз тўғрисидаги фикр-мулоҳазаларини айтдилар. Улар адабий-танқидий тафаккуримиз эришган ютуқларни таъкидлар эканлар, ҳали олдимизда амалга оширилиши зарур бўлган муаммолар, хусусан, танқидчилик маҳоратини тинмай юксалтириб бориш, Бутуниттифоқ матбуотида фаол қатнашиш, классик адабиётни теран ўрганишга эътиборни кучайтириш, ғоявий-мафкуравий курашда адабий танқиднинг ролини янада ўткирлаштириш борасида сўзладилар.

ИККИ ТИЛДА

Самарқанд Давлат опера ва балет театри коллективи С. Юдаковнинг «Майсаранинг иши» операсини икки вариантда — ўзбек ва рус тилларида санъат мухлислари ҳукмига ҳавола этди. Маълумки, Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг пьесаси асосидаги опера либреттосини С. Абдулла ва М. Муҳамедов ёзган.

С. Айний номидаги Тожикистон Давлат опера ва балет театридан таклиф этилган режиссёр Шамси Низомов постановкаси ёрқин, ўзига хослиги билан диққатни жалб этади. У музикавий партитурадан унумли фойдаланган ҳолда, композитор ғоясини ифодали очиб беришга муваффақ бўлган.

«Майсаранинг иши» операсида иштирок этган актёрлар томошабинларга ҳар бирининг ижроси ўзига хос бўлган, тиришқоқлик, интилиш, изланиш билан дунёга келган, қувноқ юмор, қизиқарли ҳолатларга бой характерлар тақдим этганлар.

Д. Юсупова ижросидаги қатъий, шу билан бирга, Шарқ аёлларига хос тортинчоқ Майсара ва Г. Ермакова ижросидаги дадил, уддабурон, ҳаракатчан Майсара томошабинлар хотирасида узоқ сақланиб қолиши шубҳасиз. М. Оганичева ва республика вокалистлар конкурсининг лауреати Г. Муҳамедова ижросидаги Ойхон нафосати, таъсирчанлиги билан ажралиб туради. Чўпонали ролида республика халқ артистлари Р. Латипов ва А. Эргашевни кўрамиз. Шунингдек, Ленинград консерваториясининг битирувчиси В. Булига ҳам Чўпонали образини тўлақонли яратиш учун катта ғайрат сарф этган. Д. Мирпўлатов ва айниқса, русча вариантда А. Аҳмаджонов учун қози образи катта ижодий муваффақиятлардан бири бўлган.

Операдаги Мулладўст образи драматургик асосдан анча ўзгача талқин қилинган. Бу қаҳрамонда комик хусусиятлар кучайтирилган ва у Майсаранинг барча ишларида ишончли ёрдамчи сифатида иштирок этади. Бу партияни республикада хизмат кўрсатган артист Б. Нуриддинов ва республика вокалистлар конкурсининг лауреати А. Ражабов таъсирчан ижро этади. Шуни ҳам таъкидлаш керакки, Мулладўст партиясини А. Ражабов ҳар икки тилда ўйнаган.

Ҳожи Дарға ролида ҳам бир неча яхши ижрочиларни кўриш мумкин. Булар Самарқанд область Ленин комсомоли мукофоти лауреати Б. Ёқубов, рус тилида эса В. Саяпин ва Д. Аҳмедовдир. Ю. Давидов ва Н. Муҳамедов ижросидаги Ҳидоят партияси ҳам ўзига хослиги, образга ижодий ёндошилганлиги билан ажралиб туради.

Спектакль муваффақияти ҳақида гап кетар экан, ёш, истеъдодли дирижёр, область Ленин комсомоли мукофоти лауреати Фазлиддин Ёқубжоновнинг хизматларини алоҳида қайд этиб ўтиш жоиз. Кичик составли оркестр учун мўлжалланган С. Юдаков партитураси театр коллективи имкониятларига жуда мос тушган. Шунинг учун ҳам оркестр ижроси мукаммал жаранглайди ва бутун спектаклнинг қурилиши ҳамда оҳанг йўналишини таъминлаб туради. Ансамбль ва ҳор иштирокидаги саҳналар спектаклнинг умумий руҳига мос тушган. ишланган бадиий безаклар О. Алиева томонидан ёрқин миллий спектакль воқеалари билан уйғунлашиб кетади. Кийимлар ҳам, декорациялар ҳам тўла маънода миллий хусусиятларни акс эттиришга ҳамда образлар характерини очишга хизмат қилади. Шубҳасиз, спектакль муваффақиятида балетмейстер А. Тўлаганова ва концертмейстер Г. Хурсандованинг ҳам муносиб улушлари бор.

«Майсаранинг иши» операси спектакллари Ҳамза Ҳакимзода Ниёзий туғилган кунга ҳамда Ўзбекистон ССР ва республика Компартиясининг 60 йиллик юбилейига муносиб совға бўлди.

Н. НУРИМОВА

ДОЛЗАРБ ВАЗИФАЛАР

Ўзбекистон ССР Архитекторлар союзи правлениеси президиумининг кенгайтирилган мажлиси бўлиб ўтди. Унда правление раиси Т. Қодирова «Ўзбекистон ижодкор зиёлилари намояндаларининг учрашувидаги Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг биринчи секретари И. Б. Усмонхўжаев сўзлаган нутқда қўйилган талаблар юзасидан республика архитекторларининг вазифалари» тўғрисида доклад қилди.

Ўзбекистон ССР ва Ўзбекистон Компартиясининг 60 йиллиги ҳамда Ўзбекистон ССР Архитекторлар союзининг 50 йиллиги муносабати билан амалга оширилаётган ишлар кўриб чиқилди.

Йиғилишда Ўзбекистон ССР Архитекторлар союзи конкурс комиссиясининг раиси В. Русанов, архитектура доктори М. Булатов, Беруний номидаги Тошкент политехника институти архитектура факультетининг декани Х. Убайдуллаев, «ТашЗНИИЭП» директорининг ўринбосари И. Марпорт ва бошқа ўртоқлар сўзга чиқиб, муҳокама этилган масалалар бўйича фикр-мулоҳазаларни билдирдилар.

Йиғилишда Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети маданият бўлими мудирининг ўринбосари С. Л. Морозов якунловчи нутқ сўзлади.

УЧИНЧИ МАРТА

Ўзбекистон ССРни иқтисодий ва социал ривожлантиришнинг 1983 йилги давлат плани, социалистик мусобақасининг якунлари бўйича Муқимий номидаги республика музикали театрига Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети, Ўзбекистон Касаба союзлари республика Совети ва Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитетининг кўчма Қизил байроғи берилган эди. Театр бундай мукофотга уч йилдан буён сазовор бўлмоқда.

14 март куни ушбу мукофотни топшириш маросими бўлиб ўтди. Тантанали йиғилишни театр директори А. Раҳматуллаев очди.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети маданият бўлимининг мудири А. О. Тўраев Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети, Ўзбекистон ССР Министрлар Совети, Ўзбекистон Касаба союзлари республика Совети ва Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитетининг кўчма Қизил байроғи ҳамда дипломини театр коллективига топширди.

Театр ижодкорлари — Ўзбекистон ССР халқ артисти Амина Фаёзова, Ўзбекистон ССРда хизмат кўрсатган артист Ҳусан Шарипов, ёш актёр Рустам Маъдиев ижодий меҳнатлари партия ва ҳукуматимиз томонидан муносиб баҳоланганлиги учун миннатдорчилик изҳор этдилар.

ПЛАКАТЛАР МУҲОКАМАСИ

Ўзбекистон ССР Рассомлар союзи плакат секциясининг навбатдаги йиғилиши бўлди. Плакатчи рассомлар «Ўзбекистон» нашриёти 1983 йилда чиқарган плакатларни кўриб чиқиб, уларнинг ғоявий-бадиий савиясини муҳокама қилдилар.

«Ўзбекистон» нашриёти тасвирий санъат бўлимининг мудири Н. Галиев плакатлар савиясини яхшилаш борасида олиб борилаётган ишлар тўғрисида ахборот берди.

Рассомлар союзи плакат секциясининг раиси Ф. Кагаров, плакатчи рассомлар Д. Махотин, А. Балканов, Д. Файзираҳмонов, Н. Шерстнев ўтган йил чиқарилган плакатларда эришилган ижодий ютуқлар ва рассомлик санъатининг бу жанговар жанрини республикамизда тараққий эттириш борасидаги фикр-мулоҳазаларини билдирдилар.

Йиғилишда Р. Пардаев, Б. Аввакумов, Д. Файзираҳмонов, В. Думкин каби рассомларнинг плакат эскизлари муҳокама қилинди ва фикрлар билдирилди.

Секция йиғилиши плакатчи рассомларнинг шу йилги Халқаро «Биродорлик, дўстлик, ҳамжиҳатлик» деб аталган Совет-Мўғил, Совет-Польша конкурсига Ўзбекистон рассомлари асарларини тавсия этиш тўғрисидаги масалани муҳокама қилди.

ЁШЛАР СЕКЦИЯСИ

Ўзбекистон ССР Рассомлар союзи ёшлар ва ёш санъатшунослар секциясининг навбатдаги йиғилиши бўлиб ўтди. Унда СССР Рассомлар союзи ёшлар билан ишлаш секциясига ўзбекистонлик стипендиатларни тавсия этиш масаласи муҳокама қилинди.

Ўзбекистон ССР Маданият министрлиги буюртмалари асосида ёш ижодкорлар яратган эскизлар кўриб чиқилди ва фикр-мулоҳазалар билдирилди. Шунингдек, СССР Рассомлар союзига аъзо бўлиш учун тавсиянома берилаётган урганчлик ёш рассом В. Гусачев чизган тасвирий санъат асарлари намуналари муҳокама этилди.

ЯНГИ ПЬЕСА

Ўзбекистон ССР Маданият министрлиги Театрлар бошқармасининг репертуар-редакцион коллегиясида Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи драматургия кенгаши ва республика Театр жамияти билан ҳамкорликда Неъмат Рўзимуҳамедов ва Исо Ёқубовнинг «Бир чигитдан минг чигит» қўғирчоқ пьесаси муҳокамаси ўтказилди.

Муҳокамада репертуар-редакцион коллегия аъзоси Тўра Мирзо, Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи Драматургия кенгаши раисининг ўринбосари Муҳаммаджон Хайруллаев, Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театри драматургия лабораториясининг мудири Машраб Бобоев, республика Қўғирчоқ театрининг адабий эмакдоши Ирина Лукьянова, ёзувчи Зоҳир Аълам, театршунослар Мирҳосил Тўрабеков, Ғайбулло Раззоқов пьесанинг ютуқ ва камчиликлари ҳақида гапирдилар.

Репертуар- редакцион коллегия «Бир чигитдан минг чигит» пьесасини республика Қўғирчоқ театрида саҳналаштиришга тавсия этди.

ЭНГ ЯХШИ ЛОЙИҲАЛАР КОНКУРСИ

Ўзбекистон ССР Архитекторлар союзида йилнинг энг яхши лойиҳаси учун республика конкурси ўтказилди. Бунда кейинги уч йил давомида республика лойиҳалаш институтларида тайёрланган ишлар намойиш этилди. Ҳар бир иш архитектуравий лойиҳалаштиришнинг асосий йўналишлари бўйича турли амалий фаолиятларни акс эттирганлиги билан қизиқиш уйғотади.

Тақдим этилган ишлар орасида Хевадаги Ичонқалъа қўриқхонаси, Оллоқулихоннинг карвон саройи архитектураси, Самарқанд шаҳрининг бош плани, Тошкентдаги Бароқхон мадрасасини таъмирлаш лойиҳаси, Наманган областидаги Боғишамол марказий посёлкасининг жамоатчилик ва турар жой бинолари архитектура комплекси, Тошкентдаги ҳисоблаш-аналитик машиналар заводи лойиҳалари энг яхши асарлар сифатида танлаб олинди. Бу ишлар Москвада ўтадиган шундай конкурсда намойиш этиш учун тақдим қилинди.

М. ОБИДЖОНОВА

ҲИСОБОТ ЙИҒИЛИШИ

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзида Осиё ва Африка ёзувчилари билан алоқа қилиш Ўзбекистон комитетининг йиллик йиғилиши бўлиб ўтди. Йиғилишда Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг секретари, Комитет раиси Ў. Усмонов ҳисобот доклади қилди. Нотиқ Комитетнинг ҳисобот даврида кенг миқёсда фаолият кўрсатганлигини таъкидлаб ўтди.

Музокарада сўзга чиққан ёзувчилардан Ҳ. Ғулом, А. Орипов, Л. Қаюмов, П. Қодиров, И. Ўктамов ва бошқалар ҳозирги халқаро аҳвол мураккаблашган бир жараёнда Осиё ва Африка ёзувчилари ўртасидаги дўстона муносабатлар катта роль ўйнайди, деб таъкидладилар. Айниқса, ўтган йили Осиё ва Африка ёзувчилари билан алоқа қилиш Ўзбекистон комитети составида ташқи сиёсат тарғиботи бўйича комиссия ва Афғонистон Демократик Республикаси адабиётини пропаганда қилиш ва ўрганиш группасининг ташкил қилиниши ҳамкорликни мустаҳкамлаш борасида олға босилган қадам бўлди.

Йиғилишда Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи правлениесининг биринчи секретари С. Азимов иштирок этди.

И. ЦЕСАРСКИЙ

ЖАНГЧИ ШОИРЛАРНИ ЭСЛАБ

Андижон область ўқитувчилар малакасини ошириш институти ва Андижон педагогика институти коллективи ҳамкорликда жангчи шоир Султон Жўра хотирасига бағишлаб илмий конференция ўтказди. Конференцияда филология фанлари кандидати Н. Қобилов шоирнинг ҳаёти ва ижоди ҳақида гапириб, уруш йилларидаги фаолиятига алоҳида тўхталди. Район мактабларидан келган ўқитувчилар шоирнинг оташин шеърларидан намуналар ўқидилар. Малака ошириш институтининг директори Ғ. Наимов, адабиёт кабинетининг методисти О. Комилов ҳам шоир шеърияти ҳақидаги фикр ва мулоҳазалари билан ўртоқлашдилар.

М. ЭГАМБЕРДИЕВ

Руминия. Карпат районларидан бири аҳолисининг миллий либослари орасида ана шундай ғаройиб бош кийимлари ҳам бор.

Аджерпрес — ТАСС фотоси

Ғарбий Германиянинг ДПА агентлиги ғайри табиий бузоқ туғилганлиги ҳақида хабар тарқатди. Штадум деган жойда дунёга келган бу бузоқчанинг иккита «запас» оёғи бўлиб, улар бузоқчанинг елкасида жойлашган.

ДПА — ТАСС фотоси

Қизиқарли учрашув

Тошкент районидаги 5-мактаб ўқувчиларининг шоир Зоҳиджон Обидов билан учрашуви бўлиб ўтди. З. Обидов Ленинград қамали вақтида ўзи бевосита иштирок этган воқеалар ҳақида гапириб, янги шеърларидан намуналар ўқиб берди.

Кеча охирида дружина пионерлари Зоҳиджон Обидовни фахрий пионерликка қабул қилдилар.

С. АКБАРОВА

ТОРТИҚ

Ғафур Ғулом номидаги Қўқон адабиёт музейи янги ва нодир экспонат билан бойиди. Партия ва меҳнат ветерани М. Арутюнова музей ходимларига ўзининг «Қизил Октябрь ва граждалар уруши йиллари» деб аталган альбомини тақдим этди.

Шуниси характерлики, суратларга бой бу альбом 1927 йилда Ленинградда чоп этилган бўлиб, у катта тарихий аҳамиятга ҳам молик. Янги экспонатни варақлаган киши шонли армиямизнинг ички ва ташқи душманларга қарши кураши, шунингдек Туркистонда Совет ҳокимиятини ўрнатиш лавҳаларининг гувоҳи бўлади.

КУЛОЛЛАР МАСКАНИ

Археологларимиз Шаҳрихон шаҳри яқинидаги Камолтепа деган жойда бир замонлар кулоллар маҳалласи бўлганлигини аниқладилар. Узоқ вақт давом этган қазилма ишларидан кейин элликдан ортиқ кулоллик хумдонларининг юзи очилди. Мутахассисларнинг фикри ва бу ерда топилган сопол буюмларга қараганда Камолтепа хумлари, кўза ва бошқа буюмлари жуда сифатли бўлган. Улар кўп жиҳатдан қадимий Хоразм ва Шошда тайёрланган сопол буюмларга ўхшаб кетади.

БИЛДИРИШ

Шу йил 20 март соат 19 да Ҳамид Олимжон номидаги Адабиётчилар уйида (Пушкин кўчаси, 1) Ҳамза Ҳакимзода Ниёзийнинг 95 йиллигига бағишланган хотира кечаси ўтказилади.

Кечага академик Комил ЯШИН раислик қилади.

Хотира кечасига ёзувчилар, санъаткорлар, барча қизиққан ўртоқлар таклиф қилинади.

ЎЗБЕКИСТОН ССР ЁЗУВЧИЛАР СОЮЗИ ҲАМЗА КУНЛАРИНИ ЎТКАЗИШ КОМИССИЯСИ

Тўхтасин ЖАЛОЛОВ

Таниқли ёзувчи, таржимон, адабиётшунос олим Тўхтасин Жалолов узоқ давом этган оғир касалликдан сўнг 76 ёшида вафот этди.

Тўхтасин Жалолов 1909 йилда Андижон областининг Шаҳрихон шаҳрида туғилди. 1926—1930 йилларда Фарғона педагогика техникумида, Самарқанд педакадемиясида таҳсил кўрди. 1936 — 1938 йилларда Тошкент педагогика институтида ўқиди. 1938—1941 йилларда шу институтнинг ўзида ўқитувчилик қилди. 1941 йилдан 1963 йилгача Ўзбекистон давлат нашриётида редактор, «Қизил Ўзбекистон» газетаси редакциясида бўлим мудири, «Шарқ юлдузи» журнали редакциясида адабий ходим, ЎзССР Фанлар академияси А. С. Пушкин номидаги Тил ва адабиёт институтида илмий ходим бўлиб ишлади.

Ижодий фаолиятини эрта бошлаган Тўхтасин Жалолов Улуғ Ватан урушидан олдинги йиллардаёқ қатор илмий-адабий мақолалари билан танилган эди.

Унинг сўнгги йиллар давомида яратган «Хамса» талқинлари», «Паҳлавон Маҳмуд», «Олтин қафас», «Яшасин, табассум!», «Ўзбек шоиралари» каби қатор тадқиқотлари ўқувчилар қалбидан чуқур жой олди. Тўхтасин Жалолов Р. Тагорнинг ўнлаб ҳикояларини, «Ҳалокат», «Донишманд Рожа» романларини, С. Улуғзоданинг «Ёшлигимиз тонги» қиссасини таржима қилиб, ўзбек ўқувчиларига тақдим этди.

Меҳрибон дўст, ажойиб инсон, адабиётимиз билимдони ва ёшларнинг мураббийси Тўхтасин Жалоловнинг ёрқин хотираси қалбимизда ҳамиша сақланиб қолади.

БИР ГРУППА ЎРТОҚЛАРИ

ХАЛҚАРО ҲАЁТ

ЛИВАННИНГ НОТИНЧ КУНЛАРИ

Ливан халқи ҳаётида ҳозиргидек фожиали кунлар бўлмаган. Айни пайтда Исроил қўшинлари Ливаннинг 2,8 минг квадрат километр территориясини оккупация қилиб турибди. Бу территорияда 500 минг киши яшайди.

Жанубий Ливан ва Бека водийсининг бир қисмида ўрнашиб олган агрессор бу ерларда мустаҳкам ҳарбий объектлар қурмоқда. Исроил яқин ўртада Ливандан чиқиб кетишни ўйласа, катта маблағ талаб қиладиган бундай қурилишларга қўл урмасди, албатта.

Исроил АҚШнинг ҳар томонлама ёрдамига таяниб бу агрессияга қўл ургани ва бугунги кунда ҳам давом эттираётгани ҳаммага маълум. Тель-Авивнинг сўнгги агрессиясигача қадар Вашингтон ўзининг Яқин Шарқ районн мамлакатларига тазйиқ ўтказиш, уларни назорати остида тутиш сиёсатини ўтказиб келган бўлса, салкам 25 йилдан сўнг яна бу районга қўшин юбориб, қуролли аралаша бошлади. Вашингтон Тель-Авивнинг агрессив режаларини қувватлабгина қолмай, уруш ҳаракатларида ҳам иштирок этмоқда.

Яқин Шарқ ҳарбий-стратегик жиҳатдан қулай жойлашганлиги, йирик ёқилғи ресурсларига эгалиги, Совет Иттифоқи чегарасига яқинлиги АҚШ ҳукмрон доираларини ҳар доим қизиқтириб келган.

Шуни эслатиб ўтиш керакки, Ливанда турли жамоалар ўртасидаги мураккаб, вақти-вақти билан қуролли курашга айланаётган кескин муносабат юз йиллар мобайнида давом этиб келган. Бунинг сабаби шуки, Ливанда аҳоли мусулмон ҳамда христианларга ва улар ҳам ўз навбатида турли диний жамоаларга бўлинишади.

1943 йил ноябрида Ливан республика деб эълон қилинган вақтда мамлакат аҳолисининг кўпчилигини христианлар ташкил этган бўлиб, ана шунда буржуа миллатчи раҳбарлари томонидан тузилган Миллий пакт асосида мамлакат президенти фақат христиан — маронит, бош министри — мусулмон сунний, парламент раиси — мусулмон шиа, унинг ўринбосари эса — православ бўлиши мумкинлиги кўрсатиб ўтилган эди. Шундан бери ўтган 40 йилдан ортиқ вақт мобайнида мамлакат аҳолисининг состави ўзгариб, ҳозирги кунда унинг 60 процентини мусулмонлар, 40 процентни эса христианлар ташкил этади. Лекин мамлакат президентини сайлаш тартиби ўзгармай келаётир. Мана шу асосда жамоалар ўртасидаги келишмовчиликлар ҳам йилдан-йилга кучайиб бормоқда. Бу келишмовчиликлар 1975—1976 йиллари Ливанда гражданлар урушини келтириб чиқарган эди.

Исроил агрессорлари ва НАТО қўшинларининг Ливанда бўлиши жамоалар ўртасидаги мавжуд диний ва сиёсий келишмовчиликларни авж олдириб юборди. Ҳозирги шароитда Исроил агрессорлари ҳукумат назорати остида бўлган Ливан армиясидан фойдаланишга уринмоқдалар. Лекин Ливан армиясининг кўпчилик қисми биродаркушлик урушида иштирок этишни хоҳламай, миллий ватанпарвар кучлар томонга ўтмоқда.

Ливан ватанпарвар кучлари мамлакатдаги вазиятни сиёсий йўл билан бартараф этишни таклиф қилмоқдалар. Бунинг учун биринчи навбатда ҳарбий ҳаракатлар тўхтатилиши, ички можароларни ҳал этишда армия иштирок этмаслиги, АҚШ қўшинлари мамлакатдан олиб чиқиб кетилиши шарт.

Ливан ватанпарварларининг мамлакат мустақиллиги ва суверенитетини ҳимоя қилиш борасидаги изчил курашлари яхши самаралар бермоқда. Матбуот хабарларига қараганда, айни пайтда ватанпарвар кучлар мамлакат территориясининг олтмиш процентини назорат қилиб турипти.

Шу йил 5 март куни бўлиб ўтган Ливан ҳукуматининг махсус йиғилишида ўтган йил май ойида Исроил билан имзоланган шартнома бекор деб эълон қилинди. Мамлакатни АҚШ ва Исроилга қарам давлатга айлантириш мақсадида Вашингтон ва Тель-Авив томонидан ўйлаб топилган шартнома кутилган натижани бермади.

Сурия президенти Ҳафиз Асад Ливан президенти Амин Жмайел билан телефон орқали суҳбатида: «АҚШ билан Исроил Ливанга тиқиштирган шартноманинг бекор қилиниши барча арабларнинг ғалабасидир», деди. Мамлакатдаги вазиятни тинч, сиёсий йўл билан нормаллаштириш тарафдорларининг ҳаракатлари туфайли қон тўкишни тўхтатиш бўйича Швецариянинг Лозанна шаҳрида махсус конференция чақиришга ҳам муваффақ бўлинди.

Лекин АҚШнинг Ливан ички ишларига аралашуви ва Исроил оккупацияси бартараф этилмас экан, Ливанда тўлалигича тинчликка эришиб бўлмайди. Сўнгги кунларда президент Рейганнинг Байрутдаги АҚШ аскарларини қуруқликдан денгизда турган кемаларга ўтказиш тўғрисидаги буйруғи мамлакатнинг ички ишларига қуролли аралашуви камайганлигини англатмайди, албатта. Бугунги кунда Қўшма Штатлар Ливанга ўз қўшинларини юбориб нимага эришди, деган савол бериладиган бўлса, Рейган маъмурияти фойдасига ҳал бўладиган бирорта муваффақиятни кўролмаймиз. Аксинча президент Рейганнинг Ливандаги сиёсати АҚШнинг ўзида унга бўлган оппозицияни кучайтириб юборди. Маълумотларга қараганда ҳар ўн сайловчидан еттитаси Рейган маъмуриятининг Ливандаги сиёсатига норозилик билдириб «бу сиёсат янги Вьетнамга сабаб бўлиши мумкин», деган фикрни баён этган.

«Вашингтон-пост» газетасининг ёзишича, Ливаннинг ички ишларига аралашишни ҳатто собиқ президентлар — Никсон, Форд ва Картер маъмуриятида ўнг позицияда бўлганлар ҳам қоралаб, бу сиёсатнинг оқибати АҚШ учун хавфли бўлиши мумкинлигини айтганлар.

Демократик партиядан президентлик лавозимига номзодлар ўзларининг сайлов программаларида президент Рейганнинг Яқин Шарқ сиёсати асосида унга зарба беришни мўлжалламоқдалар.

Мана шу ва бошқа сабабларга кўра ҳам АҚШ президенти Рейган Ливандаги агрессив сиёсатнинг моҳиятини ўзгартирмаган ҳолда унинг ташқи кўринишини бўяшга мажбур бўлмоқда. Бу, албатта, кескин бўлиб турган масалани адолатли ҳал этилишига олиб келмайди. Совет Иттифоқи ҳар доим таклиф этиб келаётганидек, энг аввало, Исроил босиб олган барча араб территорияларидан ўз қўшинларини олиб чиқиб кетиши, қувғинликда яшаётган халқнинг ўз миллий давлатини барпо қилиш ҳуқуқи таъминланиши керак. Шундагина Яқин Шарқ мамлакатларида, жумладан бугунги кунда кескин вазият сақланиб турган Ливанда ҳам мустаҳкам, адолатли тинчлик ўрнатиш мумкин бўлади.

Турсун ҚОРАТОЕВ

ЭКС-ЧЕМПИОННИНГ ҒАРОЙИБ ҲАЁТИ

Шахмат бўйича жаҳон чемпионлари орасида Фишер «ғаройиб ҳаёти» ва «мўъжизавий хислатлари» билан алоҳида ўрин тутади. Ўз унвонини ҳимоя қилолмаган бу шахмат тождори спортга яна қайтадими! Чет эл матбуотида бу ҳақда кўплаб ёзишмоқда. Қуйида «За рубежом»да эълон қилинган экс-чемпионнинг ғаройиб ҳаёти ҳақидаги ҳангомалардан айримлари билан таништирамиз.

Лондондаги шахмат тожи талабгорлари ўртасида ўтказилаётган ўйинлар ҳали ниҳоясига етмасданоқ жаҳон биринчилиги учун финал учрашувлари «фақат руслар» ўртасида ўйналиши маълум бўлиб қолганди. Хўш, ана шундай пайтда Америка шахматининг «катта умиди» — таркидунёчи Бобби Фишер қандай кун кечирмоқда? Ёмон, деб уқтирмоқда 40 ёшли гроссмейстернинг яқин дўстлари. У шахмат учрашувларида мутлақо қатнашмаётибди. Унинг ҳайратомуз ҳаёт тарзи кейинги бир неча ой ичида янада ўзгарди. Уни яқиндан биладиган кишининг сўзига кўра Фишер сўнгги пайтларда одамлардан ўзини четга оладиган бўлиб қолди. Унда мақтанчоқлик, ўзини бошқалардан баланд тутиш хислатлари билан биргаликда, «қандайдир чет эл разведкаси менга суиқасд қилишга тайёрланмоқда» каби ҳар хил ваҳимали хаёлларга берилиш ҳолатлари ҳам пайдо бўлмоқда.

У Калифорния штатидаги Пасаден шаҳрида ҳар хил яширин номлар билан бир меҳмонхонадан иккинчи меҳмонхонага кўчиб яшамоқда. Экс-чемпионнинг яшаш манбаи унинг «Менинг яхши ҳисобланган 60 ўйиним» китобини қайта нашр қилишдан тушадиган қалам ҳақидан ҳамда мухлисларидан бирининг ҳар ойда бериб турадиган озроқ пулидан иборатдир.

Икки йил олдин унинг ҳаётида ғалати воқеа бўлиб ўтди. Уни полиция ғайритабиий кийинганн ва шубҳали кўринганн сабабли маҳаллий банкни ўмарувчилардан бири деб ўйлаб, тутиб олди. Фишернинг ўзи таъкидлашича, уни калтаклаганлар, яланғоч ҳолда камерада икки кун сақлашган. Шу воқеадан кейин экс-чемпион «Пасаден қамоқхонасида мени қандай қийнадилар» деб номланган 14 саҳифалик китобча ёзди ва унда маҳаллий ҳокимиятни айбдор полициячиларни жазоламаганликда қоралади.

Албатта, Фишер билан Пасаден шаҳри ҳукмдорлари ўртасидаги бундай қарама-қаршиликлар эндиликда янгилик эмас.

У 1972 йил совет шахматчиси Борис Спасский билан мусобақада ғолиб чиққач, асосий манбаини «Барча ҳукмдорларнинг умумжаҳон черкови»га бағишлади. Мазкур мазҳабнинг асосчиси 91 ёшли Герберт Армстронг Фишернинг 1972 йили шахмат тожи учун кураш мусобақасида қўлга киритган маблағидан 100 минг долларини ўзига олди. Ҳозирда Америкада ғоят оммавийлашган «Зангори экран орқали чўқиниш йиғинлари»ни олиб борувчи худди шу Армстронг 1975 йилда Исонинг қайтишини каромат қилган эди. Аммо Исо қайтмади, алданган Фишер бу мазҳаб билан алоқасини узди.

Шу билан бирга экс-чемпионнинг ўз мазҳабдошлари тор доирасида билдирган баъзи фикрлари, у бу мазҳабдан кетгач, газета саҳифаларида ҳам пайдо бўла бошлади. Бу Фишернинг янада тоқатини тоқ қилди. У мазҳабдошларини «шахсий ҳаётига аралашгани» сабабли 3 миллион доллар тўлов тўлашлари керак, деган шарт билан судга берди. Аммо Пасаден прокурори «айб»номани рад қилди. Фишер эса прокурорнинг ўзини ҳам судга берди.

Шундан кейин унинг дўстлари ҳам анча камайди. У фақат бир аёлга — калифорниялик савдогарнинг хотинига жуда ишонади. Гарчи, бу аёл шахматга алоқаси бўлмаса-да, экс-чемпионни ҳар ойда юзлаб доллар маблағ билан таъминлаб туради.

Хўш, ана шу тарзда ҳаёт кечираётган Бобби Фишер катта спортга қайтиши мумкинми? У жаҳон миқёсида иқтидорли гроссмейстерлар билан беллаша оладиган даражада қобилиятини қайта тиклай оладими? Фишернинг эски таниши бўлган Рон Гросс, «бу мутлақо мумкин эмас», деб ҳисобламоқда.

Ўзбекистон ССР Ёзувчилар союзи ва СССР Адабиёт фондининг Ўзбекистон бўлими СССР Ёзувчилар союзи аъзоси **Тўхтасин ЖАЛОЛОВ** вафот этганлигини чуқур қайғу билан билдириб, марҳумнинг оила аъзоларига таъзия изҳор қиладилар.

АСАРТАРОШЛИК

БОШ УСТА, ҚИММАТЛИ ВА ҲИММАТЛИ САИД АҲМАД!

Худованди таоло қудрати ила 43 даража иссиғ ва юракимизда аёз кезган чоғ, июлнинг аввалинда олтмиш тўрт қоғозлик аноним хат пўштага солуб эрдук, шул вақтгача оқшом мактабининг дириктури ишдан кетмайдур. Кетмаса кетмасунким, гапнинг пўст калласи унда эмасдур. Биродарумиз Ғойиббийнинг горочистка базасининг еттинчи филиалиндаги зимистон залинда «ижодига» қирқ, бебисмилло таваллудига олтмиш йил тўлғонини нишонланганн мендай ўрта ёш анонимчи ҳасадини қўзғади.

Гоҳ ўнг қўл, гоҳ чап қўл, гоҳ занфаи ҳалолим номидин рақам этгон битикларим шу кунгача икки кундузги мактаб дириктури, завичи, замдиректурини тилдан қолдуриб эрди. Ўн тўрт кишини инфаркт, олти кишини юрак ўйноғи, уч ветеран муаллимни тутқаноқ, икки олимни васвас хасталиғига мустахиқ айлағанмон. Локигин оқшом мактабининг дириктури Имонбердиюп ва завичи Тўхлиюпнинг бир тукини тўколмай қийналиб юрибдурмен. Оқшом мактаби талабалари обший дафтарнинг саҳифаларини сидирғасига тўлдирурлар. Яъни, барча фанларни ўша бир дафтарга аралаш-қуралаш битишиб, этик қўнжига солиб келадирлар. Яна улар аттистот олғонларига куяйму?

Ғойиббийнинг юбилейини хронико қилғонингиздин ҳасадим қўзиб, юзлаб варақни қорайтурдим. Давомли ҳайронқолишларкум, биронта аноним битигим текширилмаётир. Фаолият кўрсатиб, «ижод» этмакдаманким:

Қайнамас ўчоқда сув, устида қумғон бўлмаса,
Яйрамас кўнглим букун, дриктир гумдон бўлмаса.

Чиқмағон жондин умид. Меним йигирма йиллик хизматларимни ҳисобга олиб, қирқи қўғирмоч кўрмағон таваллудимнинг қирқ йиллигини нишонлатиб берсангиз.

Дуон салом ила
ҲАСАДУЛЛО
Мактубни оққа кўчирувчи:
Одилжон ЭГАМБЕРДИЕВ

ЛЎТКАВОЙ АКА

Унга Абдулатиф исмини бобоси қўйган. «Абдулатиф, Латифжон, Латиф... Ўзбек исмлари қандай чиройли. Сўз оҳангининг ўзида латифлик, майинлик бор», деган экан бобоси ҳавас билан. Бироқ онаси Гуляхон (асли исми Гулчеҳра) туғруқхонадан чиқибоқ эрини гап билан савалаб кетди:

— Ким қўйди бу эски, архаик номни?! Туғилиш гувоҳномасини сиз қолоқ эрга топширмай, ўзим олсам бўларкан! Шу ҳам исмми — Аб-ду-ла-тиф, тф-у, тилинг ҳам келишмайди!... Лара бўлса бошқа гап. Ла-ра, Лоро, йўқ, Ло-то! Қандай яхши! Худди испанча! Тамом. Лото қўяман!

— Ахир бобой хафа бўладилар. Биринчи набирамга ўзим исм қўяман, деб ният қилдилар.

— Бола меники, унга замонавий ном қўяман. Абдупабду феодализмдан қолган...

Гуляхон тегишли жойларга қатнайвериб, ахийри Латифни Лотога алмаштирди...

Орадан йиллар ўтди. Бу орада Лотонинг отаси ҳам вафот этди. Маҳалладаги тўй-ҳашам, маъракa-маросимларга отасининг ўрнига Лотони чақирадиган бўлишди. Авалига Лўта дейишди, кейинчалик Лўтка, мулла Лўтка, Лўткавой...

Бугун кимдир кўча эшикда бақирди:

— Лўткавой ака, бугун кечқурун Абдураззоқникига ош-га!

Лўткавой «Хў-п» деди-ю, эзилиб уйга кирди. Кекса онасининг рўпарасига келди-да, аянч билан деди:

— Қайси калтафаҳм қўйган шу номни менга!...

Шу кунларда у Лотони Латифга айлантириш учун тегишли ташкилотларга қатнаб юрибди.

Абдуғани АБДУВАЛИЕВ

МАСЛАҲАТ БЕРИНГ

Ўртоқ редактр! Газетангизни ўқиб боряппан. Аввал охиридан бошлайман. «Асартарошлик» деган отделингизда тузик-тузик гаплар ёзиляпти. Аммо, шахсан менга Саид Аҳмад деган муаллифнинг чиқиши маъқул эмас. Бошим ғалвада қолди. Исми-шарифим Саид Аҳмедов. Баъзи ўртоқлар бу одам — сенсан, деб ҳоли-жонимга қўймайди. Ёзиб туришимни билишади-да. Яқинда раис чақириб қолди. «Нега танқид ёзяпсан?» деди. Мен эмас, дедим. «Мен Саид Аҳмад деган ёзувчини таниймaн, — деди раис. — Бир ошнам китобини совға қилган эди туғилган кунимда. Хотинимнинг жаҳли чиқди, шуям совғами, деди. Варақлаб кўрдим. «Упиқ» рўмани экан. Ҳа, сен бола бошимни айлантирма, Саид Аҳмад майда-чуйда нарсалар ёзмайди. Ипопеялар ёзади. Сен эса айбни Саид Аҳмадга тўнкаяпсан».

Нима ҳам дердим?! Бош эгиб туравердик, катта одамда. Ишдан бўшатворса... Э, худо сақласин, туфф, туфф. Касбим — қоровулчилик. Икки исминда ишлаймиз. Хотин ёз пайтлари далада повурлик қилади. Лекин бир йилга полнисти ҳақ олади. Бўшатворса, ана шулардан маҳрум бўламиз. Раис билан келишилган. Томорқасида ишлаб тураман-да. Мол-ҳолига ҳам қарашамиз.

Бекор қолган пайтларим илҳом париси бошга қўниб қолади. Поима, достон ёзиб, қоғоз қоралаб қўямиз. Район газитида чиққан. Кичкина бўп чиққан. Бир укамиз бор. Ғиш-пиш, тахта-махта бериб тураман. Шу укамиз «Ёзаверинг, Саид ака, талантингиз бор. Кўпроқ ўқинг, изланинг», дейди. Маслаҳат беринг. Раисга «ёзмайман» деб қасам ичайми ёки бўлмаса газитингиздаги Саид Аҳмад бошқа ишга ўтадими?

Дуои салом билан:
Саид АҲМЕДОВ
Оққа кўчирувчи:
Муҳиддин БЎЛТАКОВ

ИКИР ФИКРЛАР

Бошлиқлар келиб — кетаверади, лекин лаганбардор қолади.

●

Баъзи кишиларнинг таржимаи ҳоли ўзидан кўра қизиқарлироқ бўлади.

●

Характери шунчалик темир эдики, металлоизга топширса ҳам бўларди.

●

Ҳеч нарса талаб қилмаяптими, демак унга нимадир етишмаяпти.

●

«Яшил дўст» ҳақида қаламда ёзиб, болта билан чопадилар.

●

Тентак жим ўтирса ҳам барибир кимлигини билдириб қўяди.

Тўпловчи
Асрор АБРОРХЎЖАЕВ

Мухтор ХУДОЙҚУЛОВ

ЮЗИ ҚОРАЛАР

МАСАЛ

Бир боланинг ҳикояси борми хаёлда?
Сўзлаб кетган эди уни Ҳамза акамиз.
Агар эсдан чиққан бўлса, майли, у ҳолда —
Не бўлганин яна аста айтиб ўтамиз:
Келган эди меҳмон бўлиб бир уйга хола,
Эрта туриб қарасаки — йўқдир бир сўми.
«Билмайман», деб елка қисар мезбон тўрт бола,
Ота турар хижолатда хаёлга чўмиб.
Қаттиқ сўраб-суриштириш бермади фойда,
Ҳийла керак дўқ-пўписа ўтмаган жойда.
Бир хонага қамаб деди: «Тингланг, болалар,
Ким рост айтса — икки юзи қорайиб қолар,
Аммо кимнинг ёлғон бўлса сўзлаган сўзи
Ўз-ўзидан қора бўлиб қолар бир юзи».
Шунда пулни ўмарганга тушди ғулғула:
«Бир юзим-ку қорайиши, албатта, тайин,
Иккинчисин ўзим қора қилиб олайин
Ва гумондан қутулайин шундай бир йўла», —
Деб юзига суриб олди қозон куяни.
Ота кўрса — бошқаларнинг юзлари оппоқ,
Тўнғичнинг битта юзи қорадир бироқ,
Маълум бўлди қайси бири пулни олгани...
Мана энди ўша бола — кап-катта киши,
Катта қорин, тузуккина амал эгаси,
Холасининг киссаси-ла йўқ энди иши,
Эсга тушса «аҳмоқлик», деб қотар энсаси.
Мана энди замон бошқа, ишлар бошқача,
Давр келса — даври-даврон сургин-да пича!
Данғиллама ҳовли-жойлар, қатма-қат гилам,
Битта эмас, ярақлаган қўш-қўш машина.
«Хон тахлит кун кўрсанг бўлди хон бўлмасанг ҳам»,
Қора кунга мўлжалланган махфий «хазина».
Хуллас, энди унга нима деса муҳайё,
Уни ўғри дея кўрманг, сақласин худо,
Ёқа бўғиб, «ким ўғри», деб муштлашади нақ!
Ушланмаган — ўғри эмас, деган нақл ҳақ!
Аммо лекин ўша кишим ҳар кун эрталаб —
Диққат билан ҳар тарафдан ойнага қараб —
Упа билан оқартириб олар юзини.
Негалиги маълум бўлиб қолар бир куни!

ҚАЛИН ҚАДР КЕЛТИРМАС

ХАТЛАРНИ ЎҚИБ...

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати»нинг ўтган йил 16 декабрь сонида журналист Мурод Авазовнинг «Қалин» сарлавҳали мақоласи босилган эди. Мақола газетхонлар ўртасида мунозарага сабаб бўлди. Шу муносабат билан редакция жойлардан кўплаб хатлар олди. Уларнинг айримлари газетада босилди. Мақола юзасидан Хоразм область партия комитети расмий жавоб йўллади. Унда айтилишича, областда тўй-маъракаларни замонавий тарзда ўтказиш учун агитация-пропаганда ишлари бошлаб юборилган. Редакция Бухоро, Самарқанд, Жиззах, Қашқадарё областларида, Қорақалпоғистон АССРда ҳам мақолада айтилган масалага жиддий эътибор қаратилишини кутади.

«Қалин» мақоласи юзасидан келган хатлар шарҳини Тошкент шаҳар, Ҳамза район Нодира номидаги маҳалла комитетининг раиси Н. Ҳасановнинг редакцияга йўллаган мактубидан қисқа эпизод келтириш билан бошламоқчимиз.

«...Биринчи овқат тортилгач, бўлғуси келин яшайдиган маҳалланинг оқсоқоли, ўрта ёш, кўзойнакли киши ўзини таништириб:

— Энди қудалар, сўраганни айби йўқ, белларинг бақувватми? — дея гап қотди.

— Бўлмасам-чи, етса молимиз, етмаса жонимиз, — дейишди куёв томондан келганлар.

— Ундай бўлса, чиқарингглар. Икки мингдан кам бўлмасин...»

Ҳурматли газетхон! Юқорида айтганимиздек, бу эпизод бадиий асардан эмас, ҳаёт ичида юрган, ўзи кўрган ёки эшитган кишининг редакцияга йўллаган мактубидан олинди. Шуни айтиш керакки, қўлимиздаги жуда кўп хатларда ана шундай «қизнинг қалинига 3 минг сўм, 4 минг сўм сўрашяпти» қабилидаги гаплар ёзилган.

Хўш — яна ўша савол — гап нимада? Қалин олиш ва қалин беришнинг илдизи қаерда?

Бу ҳақда жиззахлик Ҳолида исмли қиз шундай ёзади:

«Бизнинг Хайрободда ҳам келин ва унинг бешикда ётган укасигача қилинган сарподан ташқари икки-уч минг сўмгача қалин берилади. Бундан ташқари, тўй ўтгунча яна қанчадан-қанча маросимлар, мажлислар, уларга кетган сарф-харажатни, исрофгарчиликни айтмайсизми. Икки-уч кун орасида неча минг сўмнинг кули кўкка совурилади. Емай-ичмай йиғилган пуллар ким ўзарга саёқ отарчиларнинг чеккасига қистирилади. Хуллас, тўй дабдабали ўтади. Лекин тўй қилган одамнинг тўйдан сўнгги аҳволини бир тасаввур қилиб кўринг-а? Ким ўзарга тўй қилган баъзи кишилар тўйдан кейин бир-икки йил давомида топган-тутгани фақат қарз узишга кетаётганини яхши билишади. Мен истардимки, қишлоғимиздаги бундай исрофгарчилик, асоссиз дабдабага чек қўйилса. Ахир қиз бола мол эмас-ку, уни сотсалар. Қиз учун қалин олиш, унинг қадрини ерга уриш эмасми? Бундай эскилик сарқитига чек қўйишни аллақачон вақти етган бўлса-да, лекин Хайробод қишлоқ Советида бунга эътибор йўқ...»

Холиданинг хатидан шундай хулоса чиқадики, қалиннинг илдизи айрим одамларнинг хулқ-атворларига, қарашларига, маданий савияларига бориб тақалади. Дарҳақиқат, сохта шон-шуҳрат ортидан қувган, «сендан мен камми» қабилида, узоқни кўрмай иш тутадиган кишилар қалин олиб, қалин беришнинг илдизини чуқурлаштирмаяптимиканлар? Халқимиз «Бир товуққа ҳам дон, ҳам сув керак» дейди. Сир эмас, айрим оилалар қалиннинг «баландлиги» туфайли оилавий бюджетларини қисқартириш, камроқ еб, юпунроқ кийинишлари ҳисобига ўғилларини уйлантириши учун маблағ тўплайдилар. Оқибатда эса ўша емай-ичмай тўпланган маблағ бир-икки кунда совурилади. Унинг ўрнида қозон-қозон қолган овқат, қоп-қоп нонлар, ер билан битта гуллар... қолмоқда. Энг аянчлиси, қарзга ботган, «бер-бер»дан тинкаси қуриган тўй эгаси бурнидан тортсанг, йиқилгудек аҳволга тушади. Мана сизга «орзу-ҳавасда» ким ўзарликнинг оқибати.

Албатта, ҳар ким яхши ният билан фарзанд ўстиради. Яхши ният билан тўй қилади. Халқнинг ошини еганман, халққа ош берай, дейди. Лекин узатилаётган қизи учун куёв томонни «қақшатиб» олган пули эвазига халққа ош бериш одамгарчиликданми? Бундай кишиларда диёнат, виждон бўлишига ким кафолат бера олади? Тўғри, тўй ҳар иккала томонники. Биридан келгани билан иккинчисини қоплаш мумкин бўлар. Лекин, бу йўл фақат на куёв томонга, на келин томонга оғирлик тушмаса, икки томоннинг бирини қийнаб қўймасагина ўзини оқлайди. Ўшандагина халққа берилган ош татийди.

Кўпчилик газетхонлар қалин бериб, қалин олиш қонун билан тақиқланиши лозимлигини ёзишмоқда. Жумладан, қорақалпоғистонлик Б. Дўсжонов ўз хатида шундай ёзади: «Бир дўстим қўярда-қўймай қиз унаштириш маросимига етаклаб борди. Маросимда куёв томонга катта рўйхат тутқазилди. Бу рўйхат қўлдан-қўлга ўтди. Шунда ичимиздан бир мўйсафид чиқиб, келин томонга шундай деди: инсоф борми ўзи. Рўйхатдаги қимматбаҳо матонинг ўзидан 250—300 метр ёзилибди. Бунинг устига олти минг сўм қалин. Бошқа харажатларни қўшиб ҳисоблаганда келин туширди жами 15 минг сўмдан ҳам ошиб кетяпти, деди. Бундай катта тўйни ўтказишга куёв томоннинг қуввати етмаслиги айтилди. Орада аччиқтирсиқ гаплар бўлиб ўтди. Ана шундан кейингина қалин пули бор-йўғи беш юз сўмга камайтирилди. Хуллас, тўй ҳам бўлиб ўтди. Лекин орадан 15—20 кун ўтмай келин-куёвнинг муросаси келишмади, ажралишди. Бир кун йигитнинг отаси:

— Қудаларимга берган 15 минг сўмлик нарсаларимни қонун йўли билан ола биламанми? — деб сўраб қолди. Мен у кишига «Қонунлар кодекси»да қалин ҳақида модда йўқлигини айтдим. У кўп ташкилотларга учради. Лекин бирон бир натижа бўлмади. Шу маънода «Қонунлар кодекси»га қалин олиб, қалин беришни таъқиқловчи модда киритилса, яхши бўларди...»

Балки бундай таклифда жон бордир. Эҳтимол қонун йўли билан қалиннинг илдизи қирқилар. Бу масаланинг бир томони. Асосий гап эса кишиларимизнинг ўзида қолган. Агар киши ор-номусли бўлса, ўз фарзандига нарх қўймайди. Ор-номусни, ота-оналик бурчини, меҳр-оқибатни қонунлаштириб бўлмайди-ку. Бу туйғулар жуда ҳам муқаддас бўлиб, улар дахлсиздирлар. Бу туйғуларни фақат тарбиялаш мумкин. Демак, биз кўпроқ диққат-эътиборни кишилар тарбиясига, айниқса, ёш авлод тарбиясига жалб этмоғимиз керак. Бунда кўп сонли депутатлар, ўқитувчилар, адабиёт ва санъат ходимлари, партия, совет, жамоат ташкилотларининг роли катта.

Редакция «Қалин» мақоласига якун ясар экан, шу мақола юзасидан муносабат билдирган кўп сонли газетхонларга миннатдорчилик изҳор этади.

ИЖТИМОИЙ-СИЁСИЙ БЎЛИМ

ХАНДАЛАР

— Вой, шўрим, сизга нима бўлди, ҳаммаёғингиз момата-лоқ бўлиб кетипти. Ё биронтаси билан жиққамушт бўлдингизми!!

— Э, йўғ-е, сартарошхонага кирувдим...

●

— Почтальонимизни бежиз Тошполвон дейишмаган-да!

— Ҳа-а, охири тан бердингми Тошматнинг полвонлигига!

— Тан бермай иложим қанча, кеча бир ойлик газета-журналларимни қопга солиб, битта ўзи елкасида кўтариб келди.

●

— Қизим, айт-чи, нега отинг Олмахон!

— Олмани яхши кўраман-да!

Мухтор НОСИР

●

— Яна мажлисингиз чўзилиб кетдими!

— Жуда доно хотинсан-да, қаердан била қолдинг!

— Юзингиздаги лаббўёқ изидан!

●

— Расмимни ўхшатиб чизибсиз, аммо сал кексароқ чиқибдимми дейман!

— Мен ижод қилганимда доимо узоқни кўзлайман!

●

— Эртага келинг, деган эдингиз, келдим.

— Шундай деганмидим! Яхши, ундай бўлса эртага келинг-да, нега бугун келдингиз!

●

— Нима, яна бирон иш қилиб қўйдингми!

— Аксинча, ҳамма иш қилди, мен эса қараб турдим!

Шуҳрат СУБҲОНОВ

Владимир НАДЕИН

УЛАРГА НИМА БОР?

ХАММАЁҚНИ ходимлар босиб кетди. Қаёққа қараманг, стол устига стол. Улар дон етиштиришмайди, биронта гайкани қотиришмайди. Папкадаги қоғозларни биридан иккинчисига алмаштиришади, қабулларига эса бир ой олдин навбат олсак ҳам киролмайсан. Штатларни қисқартириш керак, деган гаплар бежиз айтилмаган.

Агар воқеаларга идора ичидан қаралса, манзара бошқача тус олади. Иш ҳажми кундан-кунга кўпайиб бормоқда, штатлар эса ўша-ўша. Одамларга бир оғиз ортиқча гапирсанг, бўлди, дарров устингдан шикоят қилишади. Шикоятларни кўриб чиқадиган — яна ўша штатлар. Қанча шикоят кўп бўлса — иш шунча кам. Қанча иш кам бўлса — шикоят шунча кўп. Бағоят ғалати бир гирдоб.

Мана, ҳозирги пенсионер кампирларни олайлик... Эҳ, қайдасиз ёшлигимдаги дилрабо, раҳмдил кампирлар? Ҳамма нарсага кўникувчи, ҳамма нарсадан миннатдор, мулойим, юзларини ажин босган, дабдабали расмиятчиликка ташвиш билан боқувчи, азиз кампирлар қайдасиз?

Унақанги кампирлар энди йўқ. Энди ниҳоятда ташвишманд, тиниб-тинчимас, ҳамма пенсия ишларидан хабардор, ўқиган, жамоатчи, ўзининг эски тишларидан ажраса-да, ўрнига садафдек оппоқ, чиройли тиш қўйдирган кампирлар бор.

— Мумкинми?

— Кечирасиз, бандман!

— Йўқ, сиз мени кечирасиз! Бугун қабул кунингиз!

— Қабул куним бўлса нима бўпти? Биз раҳбарлардан шошилинч топшириқ олганмиз.

— Сизларнинг раҳбарларингиз фақат ўзини ўйлайди. Қабул кунида халқнинг арз-додига қулоқ солишингиз шарт.

Фикрлари мантиқли, учинчи группа инвалиди, устингдан шундай шикоят ёзадики, ҳафталаб жавоб ёзиб қутулолмайсан.

— Хўп, майли, ўтиринг.

— Менга ортиқча такаллуф қилманг! Сизга давлат пул тўлайди.

— Кечирасиз. Эшитаман.

— Қутбга, ўғлим олдига кўчиб кетяпман, пенсиямни мана шу адресга кўчириб берсангиз...

Тавба, шу ёшдаги кампирга Қутбда нима бор! Ҳа, майли, эҳтимол, у ерда жуда ҳам арзанда бўлиши мумкин. Набираларига фойдаси тегар. Бугун ишдан кейин ярим соатга қолиб бўлса ҳам унинг ишини тўғрилаб қўйиш керак...

— Мумкинми?

— Бир минут кутиб туринг!

— Ахир қабул кунингиз-ку!

— Мен сизга бир минут кутиб туринг, деяпман.

Орқамдан эшикни беркитдим. Энди тезроқ комбинатгами ёки қурилиш бошқармасигами телефон қилиш керак...

— Яхшимисиз, бошқармами?

— Ҳа.

— Сизни социал таъминот бўлимидан безовта қиляпмиз.

— Хўш?

— Сизга маълумки, ҳозир ишчи ва хизматчиларга нафақаларни ҳужжатлаштириш маъмурият ва касаба союз ташкилотларига юклатилган...

— Менга қаранг, ҳозир бизда шошилинч йиғилиш бўляпти. Сизга ўзи нима керак? — Бошқармаларингга пенсия ишлари ҳақидаги қўлланмадан бир дона ажратиш имконияти бор. Охирги нашри.

— Ажрата беринглар!

— Қўлланма тўрт сўм туради. Соат бешгача олиб келиш керак.

— Қулоқ солсангиз-чи, нима, собесдагилар ақлдан озяптими? Менда цемент йўқ! Эртага бюро бўлади, буюртмачилар олдида пўстагимни қоқишади! Сиз бўлсангиз аллақандай...

Бип-бип-бип...

— Мумкинми?

— Айтдим-ку сизга, бир минут кутинг деб!

— Олти минут ўтди, мана, соатимга қараб турибман. Ўнинчи маротаба олдингизга келишим, сиз бўлсангиз парво қилмайсиз.

— Нима гап ўзи?

— Мана расмий ҳужжат. Бизнинг ажралишимиз биринчи хотинимнинг талаби билан бўлган.

— Хўш, нима бўпти?

— Нима бўларди! Агар қўйди-чиқди бўлмаганда, мен Прокопьевскийдан кетмаган бўлардим. Унда узлуксиз иш стажим йигирма йилдан ошган бўларди.

— Лекин сиз барибир кўчиб кетгансиз! Демак, қўшимча ҳақ тўлаш мумкин эмас.

— Саломат бўлсинлар! Хотиним ажрашган, мендан эса ҳанузгача иш ҳақимдан ушлаб қолишади?

— Сиздан ҳеч ким ушлаб қолаётгани йўқ. Максимал пенсиянгизни оляпсиз. Фақат қўшимчасиз.

— Ўзларингизга бўлса бир тийинигача ажратиб оласизлар.

— Оғзингизга қараб гапиринг! Давлат идорасида турибсиз!

— Бюрократлар дўкони! Лекин сизни ҳам тийиб қўядиганлар топилади!

Топса керак: эшикни тарақлатиб ёпиб, чиқиб кетди! Шундай баҳайбат эркакларни пенсияга чиқаришнинг нима кераги бор экан?!

— Киреам мумкинми?

— Сабр қилинг!

— Бир соатдан бери сабр қилиб турибман-ку.

— Чиқинг, кимга гапиряпман!

— Нега энди менга бақирасиз.

— Мен гапираётганим йўқ, бақиряпман!.. Йўқ, йўқ, бақираётганим йўқ, гапиряпман! Умуман, сиздан илтимос, эртага келинг. Раҳбарлардан шошилинч топшириғим бор.

— Ҳа, шундай демайсизми, раҳмат.

Кетди... Яхши одам экан. Қизиқ, нега шунақа экан? Ёмонларга нисбатан яхшиларни кўпроқ рад қиламиз...

Ҳа, майли, ҳозир мулоҳаза юритишга вақт йўқ. Столимда социал таъминот бўлими мудири ўринбосарининг кўрсатмаси ётибди. Корхона ва идораларга телефон қилиб, пенсия ишлари бўйича қўлланмага тўрт сўмдан пул тўплашим керак.

Қабулни тўхтатишди, лекин ҳеч ким тушликка бормади. Ҳамма қўлланма тавсия қилиш ва пул йиғиш билан овора.

НИҲОЯТ, кўрсатма бажарилди. Аниқроқ ҳисоблаб чиқилганда маълум бўлдики, бутун бир Березовский шаҳрига атиги бир дона қўлланма ажратилар экан.

Кун тугади, кун ўтди. Шунча хизматчилар, бирининг столи иккинчисиникига ёпишган. На дон етиштиришади, на биронта гайкани қотиришади. Йўқ, барибир штатларни қисқартириш, яна қисқартириш керак.

Д. МАҲМУДОВ
таржимаси

— Шунақа тошни анчадан бери қидириб юрувдим, яна биронта топиб беролмайсиз ми? Рассом Ҳ. СОДИҚОВ

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ
БАҲОСИ 10 ТИЙИН

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

«ЛИТЕРАТУРА И ИСКУССТВО УЗБЕКИСТАНА»

Орган союза писателей Узбекистана и Министерства культуры Узбекской ССР.

Бош редактор: Одил ЁҚУБОВ
Редколлегия: Раҳим АҲМЕДОВ, Рамз БОБОЖОН, Собир БОБОЕВ, Барот БОЙҚОБИЛОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош редактор ўринбосари), Саъдулла КАРОМАТОВ, Асқад МУХТОР, Абдулла ОРИПОВ, Назир САФАРОВ, Ўлмас УМАРБЕКОВ, Маматқул ҲАЗРАТҚУЛОВ (масъул секретарь), Тўлепберган ҚАЙИПБЕРГАНОВ, Тўлқиной ҚОДИРОВА, Лазиз ҚАЮМОВ, Малик ҚАЮМОВ, Сора ЭШОНТЎРАЕВА.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: Тошкент—700029, Ленин кўчаси 41.
ТЕЛЕФОНЛАР: Бош редактор — 33-52-91, 32-57-42, қабулхона — 32-54-71; бош редактор ўринбосари — 33-43-65, 32-54-66; масъул секретарь—33-49-93, 32-58-49; БЎЛИМЛАР: ижтимоий-сиёсий — 32-56-50; танқид ва адабиётшунослик — 32-55-98; поэзия ва проза —32-55-78; санъат—32-56-48; сатира ва юмор —32-56-49; фотолаборатория — 32-58-95.

Р. 10119. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри. Индекс 64598. Б. 3124. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12